

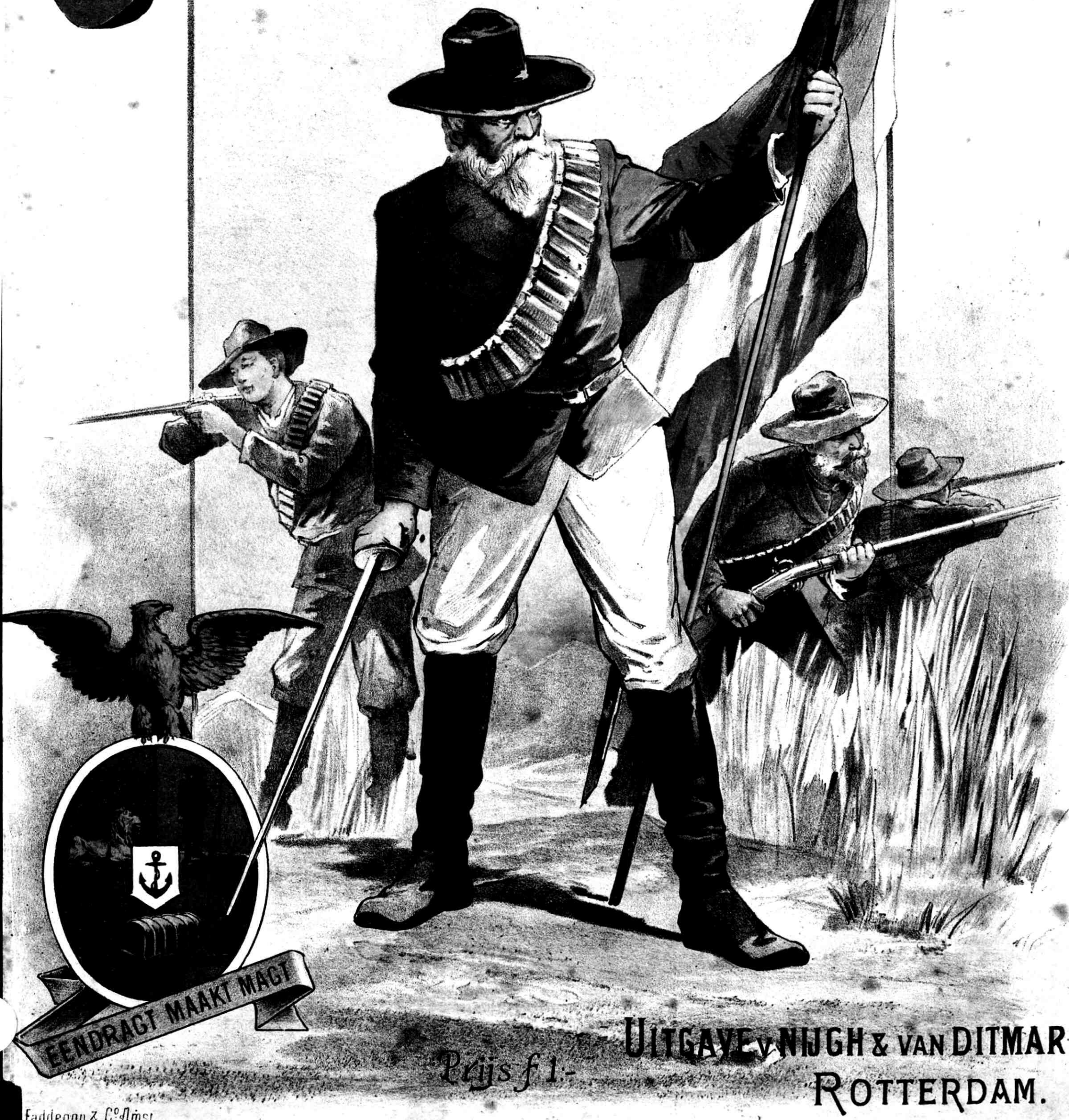
De Transvaalsche onlusten in 1896

<https://hdl.handle.net/1874/234016>

DE TRANSVAALSCH E

ONLUSTEN IN 1896

A6384

mm 10470

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3144 566 5

De Transvaalse Onlusten in 1896

DOOR
WM. DE BRUIJN.

Inleiding.

RR zijn van die gebeurtenissen, die veler tong in beweging brengen, en veler pen doen krassen op het geduldig papier, die beschouwingen uitlokken, en verflauwde herinneringen verlevendigen.... die een koud hart warm maken, en een mat-starend oog plotseling doen opflikkeren, als ontwakend uit een diepen slaap.

De wereld volgt — men kan zeggen met ingehouden adem — de verwikkelingen, welke ontstaan door zulk een evenement, mee-jubelend en mee-treurend, naar gelang van den veranderlijken stand der zaken. De couranten-bureaux worden bestormd — de berichten verslonden, en hier wordt de zaak in den breedte besproken in den familiekring, eenvoudig en zonder pretentie, daar aan de politieke societeits-tafel, met ernst en klaarheid,.... ginds in een rumoerig restaurant, zwetsend en tierend.

Geen woning valt er aan te wijzen, zelfs niet in de donkerste, griezeligste stadswijken — geen woning, al wordt ze ook bewoond door de paria's der maatschappij, of de wanden zijn getuigen van gesprekken, die daar gevoerd worden over de wereldgebeurtenis, welke de ronde doet.

Een oorlog, een overval, eene bestorming — kent ge onderwerpen, geachte lezeres of lezer, die meer den volksgeest boeien, die meer de algemeene belangstelling tot zich trekken?

Welnu, weer heeft er bloed gevloeid, weer is het zwaard getrokken — en beschamend bedenken wij het, hoe er aan het einde der 19^e eeuw nog telkens weer menschenlevens vallen moeten als slachtoffers van politieke hartstochten.

Geheel ons volk ontroerde op de tijding, dat een goed gewapende troep Engelschen de Transvaalse grenzen had overschreden met de bedoeling om het manhafte Boerenvolk — zoo na aan ons verwant door afkomst en doortaal — het stukske land te ontrukken, hetwelk hun eerlijk toebehoort.....

't Was een gebeurtenis, die eerst overal schrik en ontzetting verspreidde... maar later de lippen plooiden tot een blijden lach, en aanleiding gaf tot een gevoel van innige dankbaarheid en vreugde, toen men hoorde, dat die geduchte scharen van vreemde indringers verslagen en als gevangenen weggevoerd waren.

De overwinning op die machtige tegenstanders behaald, heeft geleerd, dat er nog eene andere macht is, dan die van het geweld: de macht van het recht.....

't Was 'n daad, door de trouwe Transvalers bedreven, die een copie gaf

van grootsche, roemrijke heldenfeiten uit vorige eeuwen, en ons de bekende rei van Hooft in herinnering bracht:

„... Den openbaren dwingeland
Met moed te bieden wederstand,
En op de harsepan te treden,
Om met het plengen van zijn bloed
Den vaderlande 't waardste goed,
De gulden vrijheid, te bereden:

Dat is van ouder herkomst wijd
Bij d'allertreffelijkst' altijd
Beloond met eerebeelden dankelijk,

De lofkranen, groenens nimmer moe
Die komt het haar derzulken toe....”

H. J. Schreier

Hoe jammer is het, dat de tijd nog zoo verre schijnt te zijn, waarin de alles omvattende verdraagzaamheid de wereld regeeren zal. Oorlog, altijd weer oorlog... is dat dan een opgaan naar het tijdperk, waarvan men spreekt, waarop men hoopt, waarover 'n Jezus leeraarde?...

Zoolang er aanvallers zijn, moeten er verdedigers blijven, en daarom niet de schuld van dezen krijg aan de Boeren, maar alleen aan hen, die het durfden wagen de hand te slaan aan een volk — zoo klein, maar zoo machtig door eendracht en trouw aan den godsdienst en aan de Staatswetten.

De Transvalers zijn er in geslaagd de erkenning te verwerven, dat kleine staten nog eene reden van bestaan hebben.

De groote agglomeratiën van den laatsten tijd hebben ons daar weleens voor doen vreezen, maar thans staat het vast, dat zij eene rol te vervullen hebben in de wereldorde. Eén ding is daartoe absoluut noodzakelijk. Wat dat is? Vaderlandsliefde — oprechte vaderlandsliefde, die zelfs afstand kan doen van eigen meening, waar 's lands onafhankelijkheid en vrijheid gevaar loopen.

Wij dragen deze bladzijden dan ook op aan het hoofd van dien waken Staat, hulde brengend aan zijn edel, doortastend karakter.... wij

dragen deze bladzijden eveneens op aan heel het Transvaalse volk, hulde brengend aan zijne daden, zijn moed en volharding.

Dat het onzen broederen daar ginds welga, dat zij het land met zoo ontzaglijk veel moeite verkregen, mogen behouden, en het nimmer meer van hen gevorderd worde, het zwaard aan te gorden om die dierbare plek te beveiligen!

Zij hebben genoeg gestreden, genoeg geworsteld.... Hun heldenbloed heeft den grond doorweekt.... Dat de vrede dan kome over het goudland!

Of zijn vrede en goud niet met elkander te vereenigen?

Wellicht: „neen”, want goud en vrede zijn zeer sterke contrasten....

Rhodes list, zoo fijn gesponnen,
Rhodes goud zoo ruim gestrooid,
Zijn te Doornkop overwonnen,
En de Vierkleur blijft ontplooid.

Ieder die de vrijheid en onafhankelijkheid
van de Zuid-Afrikaansche Republiek voorstaat,
behartigt daardoor tevens een groot
Nederlandsch belang.

's Gravenhage 16 februari 1896

Beelaerts van Blokland.

I. Iets uit de geschiedenis der Boeren.

ALLE staten, hetzij zij groot of klein zijn, hebben hunne geschiedenis. De kleine staten onderscheiden zich daarin van de groote, dat hun verleden aangrijpender en sympathieker is. Steeds zijn we geneigd, en dat is goed, medelijden te gevoelen met het zwakke, met het hulpbehoevende, en daardoor, wanneer we de geschiedboeken van onaanzienlijke rijken doorbladeren, vinden we het een genot, als we vernemen, dat zij zich staande hebben kunnen houden tegenover eene veel grootere tegenpartij.

De Boeren hadden strijd te voeren:

- 1°. tegen de natuur,
- 2°. tegen de inboorlingen,
- 3°. tegen de Engelschen.

Het was dus een driedubbele strijd, en waar we thans weder eene schitterende overwinning kunnen toejuichen, stijgt onze bewondering voor dat dappere volk, dat vrij wilde zijn, en vrij is geworden.

Door wien de Kaap de Goede Hoop het eerst ontdekt is, valt moeilijk te zeggen, en is trouwens voor ons ook van weinig belang. Van groote beteekenis is het echter te weten, dat Jan Molenaar de eerste Hollander was, van wien men weet, dat hij de Kaap heeft bezocht, en dat dit geschiedde in 1595. Deze landing vond plaats met vier tamelijk groote schepen. In 1601 werd hij gevolgd door Joris van Spilbergen, die aan Tafelberg en Tafelbaai met de omliggende bergtoppen de namen gaf, welke zij heden nog dragen.

Cornelis Matelief de Jonge plantte in 1606 de eerste groenten aan den voet van den Tafelberg en liet, op het aan den ingang der baai gelegen Robben-eiland, drie rammen en zeventien ooen achter, om de gelegenheid open te stellen, dat de bemanning der latere schepen van de Compagnie, wanneer zij de Kaap aandeed, zich zouden kunnen voorzien van versch vleesch en groenten.

Eigenaardig is het om na te gaan, hoe vroeg zich reeds in de geschiedenis van Zuid-Afrika de Engelsche geest van annexatie openbaarde, want toen de Engelsche kapitein Keelay, die een jaar na het boven verhaalde het eiland bezocht, zag wat Matelief gedaan had, eigende hij zich-zelf eenige van de vetste schapen toe, en liet er 'n paar magere in ruil voor achter.

Dat was het begin der Engelsche annexatie-zucht, en waar, zoo vragen wij ons met beklemmdheid af, waar zal het einde zijn?...

Onze kennis van de Kaap danken wij aan de Portugeezen. Het was Bartholomeus Diaz, die in 1483 langs de Zuidwestkust van Afrika zeilende, overvallen werd door een zwaren storm, waardoor hij gedwongen was zee te kiezen en zonder het te weten de Kaap omzeilde.

Toen hij meer zuidwaarts voer, ontdekte hij Mosselbaai, waaraan hij den naam gaf van *Angra dos Vagheiros*, Herdersbaai, en bereikte de Algoabaai den 16^{en} September 1486. Op het eilandje Santa-Cruz plantte hij een kruis, en toen, doorzeilend langs de kust, tot aan de Groote Vischrivier — vanwaar hij zoo gaarne had willen oversteken naar Indië — was hij wegens zijne belofte aan de Portugeesche regeering genoodzaakt, huiswaarts te keeren.

Op de thuisreis ontdekte hij de Kaap, die hij *Cabo del todos tormentos* doopte, hetgeen beteekent „Kaap aller Stormen”. Koning Jan II veranderde dien naam, met het oog op de tochten naar Indië, in *Cabo de Buona Esperanza* (Kaap de Goede Hoop).

Eerst tegen het midden der zeventiende eeuw werd door de O. I. Compagnie aan van Riebeeck opgedragen de Kaap te koloniseeren.

Een drietal Hollanders en twee Duitschers vestigden zich in de nieuwe volksplanting en vormden de kern der latere Boeren.

Men behoeft slechts een zestigtal jaren verder te gaan, om de bevolking gestegen te zien tot niet minder dan 4000 zielen. De grootste aanwas kwam echter eerst naar aanleiding van de herroeping van het edict van Nantes in 1685.

Niettegenstaande de vermenging van al de vreemde elementen, die toevloeden, bleef het Hollandsch karakter toch de overhand houden, en nimmer hoorde men na dien tijd anders over de bevolking der Kaapkolonie spreken, dan onder de benaming van „Boeren”.

In 1795 werd de kolonie door de Engelschen veroverd, doch in 1802 weder aan de Hollanders teruggegeven. Dit hernieuwde bezit duurde zeer kort, want vier jaren later maakte Engeland er zich weder meester van, en thans.... behield het de Kaap voor goed.

Afhankelijk te zijn van het Engelsch gezag trok de „Boeren” allermintst aan, en daardoor ontstonden er dikwijls botsingen, die ernstige gevolgen hadden. Zie hier een feit, dat vooral heeft geleid tot het zich vrijmaken van den op hen uitgeoefenden dwang.

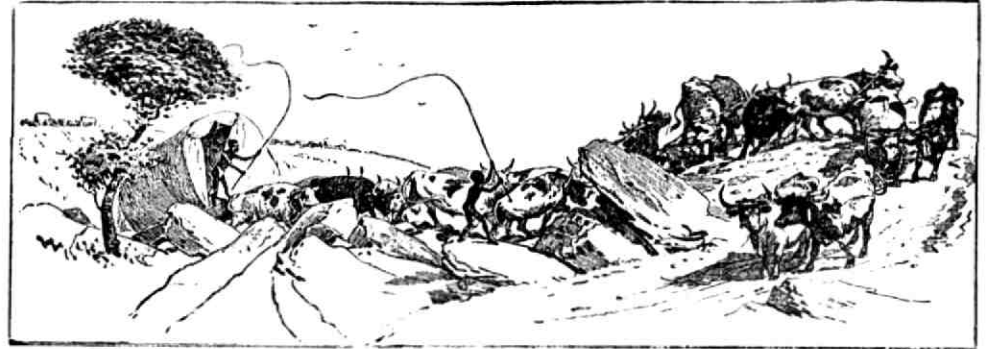
Sommige Boeren werden veroordeeld wegens het inbreuk maken op de wet,

waarbij het houden van slaven geregeld werd. Zekere Bezuidenhout verzette zich eens tegen een vonnis der regeering en geraakte daardoor aan het vechten met de politie, waarbij dooden en gewonden vielen.

De zaak droeg zich aldus toe: de landdrost bracht de feiten voor het rondgaand gerechtshof, dat een „dagvaarding in persoon” ¹⁾ eischte. Aan den commandant van den militairen post Boschberg werd gelast, den baljuw militaire hulp te verleenen, indien deze verlangd werd.

Vergezeld van luitenant Rousseau en een twintigtal soldaten begaf de baljuw zich naar de woonplaats van Bezuidenhout.

Deze heeft zich met een kleurling opgesteld in zijn welverschanste vee-

Tocht met den Ossenwagen.

kraal, en als de soldaten tot op vijftig pas genaderd zijn, roept hij: „Die nader komt is dood.”

„Avanceert” is het bevel van den officier, doch de soldaten, bang als ze zijn voor Bezuidenhout's juist schot, gaan eerst op herhaald commando weifelend voorwaarts. Bezuidenhout vuurt.... doch zonder te treffen. De militairen maken zich meester van de kraal, maar de persoon waarom het hun te doen is, is plotseling met zijn knecht door een opening in de kraal verdwenen.

Boer en Kaffer.

Even later ziet men Bezuidenhout en den kleurling in een nabijzijnde spelonk.

Thans wordt hij vermaand zich over te geven, doch krachtig weerklinkt het antwoord uit de spelonk: „Nooit, nooit!” Weer wordt er gevuurd. . . en thans klinkt een doffe, gesmoorde gil. . .

De bediende treedt te voorschijn en geeft 'zich over, maar Frederik van Bezuidenhout was doodelijk getroffen: aan het hoofd en aan de borst.

De duisternis daalde neer op de aarde, en bang voor de bewoners in den omtrek, trokken de soldaten stil af, het lijk liggen latend, zooals het daar lag.

De Boeren begroeven den volgenden dag hunnen broeder. Belangstellenden

¹⁾ „Dagvaarding in persoon” beteekent: om terstond persoonlijk voor het Hof te verschijnen.

Een Boer in trekcostuum.

stroomden toe, en als men stond, daar aan de geopende groeve, hield een der familieleden 'n toespraak, waarin hij wraak en nogmaals wraak riep over den wreeden moord, over het snood gedrag der Engelschen.... en als de kuil werd aangevuld met aarde, reikten de aanwezigen het familielid de hand, en op dat oogenblik deed men — zonder te spreken — een duren eed....

Dit voorval, gevoegd bij zoovele andere, die bewezen dat de Boeren onophoudelijk bij de inlandsche bevolking werden achtergesteld, deed hen besluiten, toen zij geen bescherming meer van de regeering te wachten hadden, om in 1834 op weg te gaan naar een gedeelte Kaffer gebied, het tegenwoordige Natal, om daar een onafhankelijken staat te stichten.

Een deel hield stand in het gebied aan de overzijde van de Oranjerivier en vormde er een staat — later Oranje Vrijstaat genoemd — terwijl het tamelijk waardelooze gebied door Engeland gedeeltelijk onafhankelijk verklaard werd.

Natal echter zou er niet zoo gemakkelijk afkomen.

Engeland beweerde aanspraken op Natal te hebben, niettegenstaande het vroeger te vergeefs beproefd had het land op de Kaffers te veroveren. Engelsche troepen werden dan ook uitgezonden om met gewapende hand het land in bezit te nemen. De Boeren boden dapper tegenstand en verdreven de aanvallers, doch de Engelschen kwamen in grooter getale terug en maakten zich meester van de hoofdstad Pietermaritzburg. In 1843, na er dus zes jaar in het bezit van te zijn geweest, trokken de verdreven Boeren de Vaalrivier en het Drakengebergte over om een nieuw land te zoeken.

In 1872 werd Burgers tot president gekozen. Deze vormde het initiatief, om de Transvaalsche republiek door middel van een spoorweg met de zee te verbinden. Natuurlijk strookte dit plan weinig met het zelfzuchtig handelsbelang van Engeland, dat het uitvoermonopolie van Transvaal wilde behouden. Toen in 1876 een oorlog uitbarstte tusschen de Boeren en inboorlingen, namen de Engelschen, onder het voorwendsel, dat hunne koloniën bedreigd werden,

de gelegenheid waar, zich met de zaken der Republiek te bemoeien. Shepstone, secretaris der Kaapkolonie voor de aangelegenheden der inboorlingen, begaf zich, door troepen vergezeld, naar de hoofdstad Pretoria en verklaarde aldaar den 12den April 1877, dat Transvaal bij de Britsche bezittingen was ingelijfd.

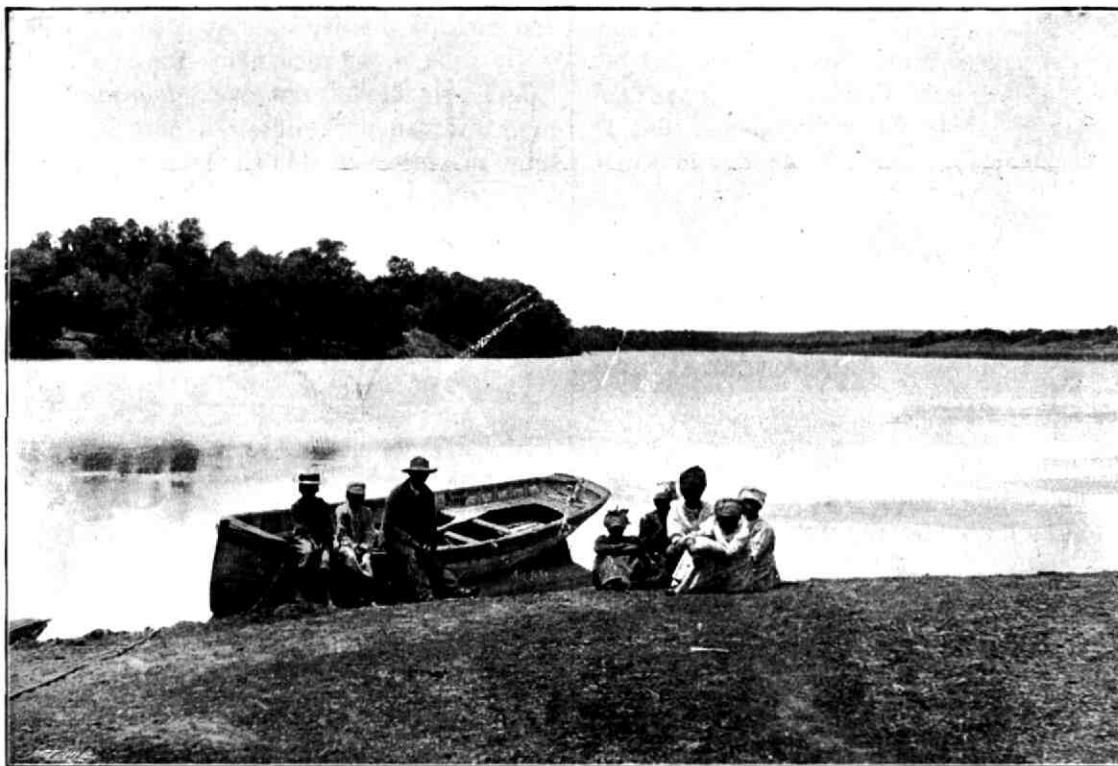
Op de protesten van den president Burgers, die kort te voren Europa bezocht en ook uit ons vaderland bekwame mannen, zooals Jorissen, van Gorkom en anderen, aan zich verbonden had, om de jeugdige Republiek te dienen en een beteren geest te brengen onder de Boeren, werd volstrekt geen acht geslagen, en op die van den Volksraad evenmin.

Hoewel de Engelschen den strijd tegen de inboorlingen voortzetten en er in slaagden, na aanzienlijke verliezen geleden te hebben, zich

meester te maken van een paar inlandsche vorsten, zoodat de Boeren, wat hunne veiligheid betrof, in een veel gunstiger toestand verkeerden, streefden zij bij voortduring naar het herkrijgen hunner vroegere onafhankelijkheid.!

Wat werd dat streven niet aangewakkerd door den val van het Kabinet Beaconsfield!

Den 10den December 1879 hielden zij eene groote vergadering, die door

Aan de Vaalrivier.

Gezicht op Johannesburg.

Hun aanvoerder heette Hendrik Potgieter, en werd opgevolgd door Pretorius, aan wien de hoofdstad van het nieuwe land den naam Pretoria ontleend heeft.

Ook thans weder trachtte Engeland, dat onverdeeld meester wilde blijven over Zuid-Afrika, hun verschillende hinderpalen in den weg te leggen, doch in 1852, bij het tractaat van Zandrivier, werd hunne onafhankelijkheid erkend.

6300 mannen, vormend de meerderheid der mannelijke ingezetenen, werd bijgewoond.

Nooit zouden ze zich onderwerpen aan het Britsche gezag, en alles — goed en bloed — indien het zijn moest, zou worden opgeofferd voor de onafhankelijkheid.

Het kleine volk kwam in 1880 weder tegen zijne belagers in verzet en toonde

zooveel kloekheid, dat het naast de sympathie aller Nederlanders, ook die won van heel de beschaafde wereld, want de Engelsche troepen werden herhaaldelijk verslagen.

Den 16^{den} December trokken zij — ten getale van 5000 — als overwinnaars de stad Heidelberg binnen, waarna zij de republiek afkondigden, aan wier hoofd Kruger, Joubert en Pretorius geplaatst werden.

Zij brachten eene afdeeling van het 94ste Engelsche regiment aan het wijken, hielden de grenzen tusschen Transvaal en Natal bezet, en deden in Januari 1881 zelfs een aanval in Natal. De Engelschen konden daarna alleen hun gezag handhaven in de forten Pretoria, Potchefstroom, Standerton en Wakkerstroom, zoodat het zenden van aanzienlijke hulptroepen uit Engeland naar de Kaap noodzakelijk geoordeeld werd.

Sir George Pomeroy Colley, gouverneur van Natal, trok tegen de Boeren te velde, die zich onder aanvoering van Joubert ten getale van 3 à 4000 bij Langnek bevonden, waar de Engelschen na een bloedig verlies moesten terugwijken.

Toen namen zij den steilen Spitskop in bezit, om van daar de Boeren te belagen, maar dezen, in plaats van te wijken, bestormden kloekmoedig die hoogte en joegen de Engelschen langs de steile helling naar beneden, waarbij generaal Colley sneuvelde.

Den 8sten Augustus 1881 verkondigde eene proclamatie van het voorloopig Bewind de herstelling der onafhankelijkheid.

De Volksraad vond bezwaar in de gestelde voorwaarden en zond in September 1883 Kruger, Du Toit, en den vechtgeneraal Smit naar Engeland, waar zij den 27sten Februari 1884 te Londen met het Britsche rijk eene conventie sloten.

Bij die conventie werd de zelfstandigheid van de Zuid-Afrikaansche Republiek — zooals na den vrede van 1881 de naam des lands luidde — bevestigd.

Sedert is de Republiek vooruitgegaan, en kon de vierkleur vrij waaien uit de huizen en van de torens — die vierkleur, waarvan de Boeren op zulk eene aangename, welbekende wijze zingen in een hunner volksliederen ¹⁾:

Matig.

Di vierkleur van ons dierbaar land, Di waai weer o'er Transvaal; En wee di God ver-

ge - ten hand, Wat dit weer neer wil haal! Waai hoog nou in ons hel - der lug, Trans-

vaal sche vrij - heids - vlag, Ons vij - an - de is weg - ge - vlug; Nou blink'n blij - er dag.

Veul storme het jij deurgestaan,
Mar ons was jou getrou;
En nou di storm is o'ergegaan,
Wijk ons nooit weer van jou.
Bestormd door Kaffer, Leeuw en Brit,
Waai jij steeds o'er hul kop:
En tot hul spijt anskou hul dit,
Ons hijs jou hoger op.

Waai hoog nou in de heldre lug,
Transvaalse vrijheidsvlag!
Ons vijande is weggevlug,
Ons blink'n blijer dag.
Waai hoog nou o'er ons dierbaar land,
Waai, vierkleur van Transvaal!
En wee di God vergeten hand,
Wat jou ooit neer wil haal!

¹⁾ De muziek van dit volkslied is van J. S. de Villiers, en de tekst van S. J. du Toit.

II. De gesteldheid van het land.

Goud!.... Is er een machtiger woord?

Wij kunnen het leven verdeelen in twee deelen: illusie en realiteit. Het eerste voert ons weg met onze gedachten, doet ons droomen droomen die edel zijn, en goed, en verheven.... het laatste bepaalt ons bij het „heden”, bij de wereld met hare alledaagsche beslommeringen, met haar zwoegen en ploeteren, bij den strijd om het bestaan.

Doet het eerste ons walgen van het goud en maakt het ons bitter gestemd, dat de aarde in haren schoot een plaatsje durft geven en waardig keurt aan dat vervloekte metaal — het laatste zou u en mij eenparig doen opgaan in breede rijen, wanneer we plek en tijd wisten, waar en wanneer een genadige beschutsengel er eene uitdeeling van aan de menschheid zou willen houden.

De realiteit eischt het, de menschen roepen het eenparig.... goud, goud, altijd weer goud!....

De Transvaalsche velden zijn rijk aan goud, rijker dan enig ander land.

Daar ziet ge de menschen delven, steeds delven van den morgen tot den avond, en hun leven is het eenvoudig zinnebeeld van hetgeen de gansche wereld doet op ruimer gebied. Goud.... tonnen delven zij op aan metaalwaarde, en toch -- ziet hen eens aan, die delvers: het zijn bijna allen vreemde-

Goudzoekers aan den arbeid.

lingen — want de Boeren houden zich er niet mede bezig — het zijn vreemdelingen, die een leven leiden zoo ellendig als mogelijk is. Een gewone tent, indien zij die nog bezitten, dient hun tot nachtverblijf, en 'n bed, dat is het eenigste meubel, waarop men moet slapen, eten, drinken, enz.

De heer Hendrik P. N. Muller, die persoonlijk een bezoek bracht aan Transvaal, schrijft dan ook in zijn werk, getiteld: „Zuid-Afrika”: „Zelfs een neger van eenigen welstand zou eene dergelijke woning versmaden. Het uitvaagsel der negervrouwen dient den delvers tot gezelschap en kookt voor hen hun armzalig potje, wat schapenvleesch met maïsmeel. Die vrouwen zijn bijna allen aan den drank verslaafd; hebben zij zich daaraan te buiten gegaan, dan volgen dikwijls tusschen haar en haren gebiedster ernstige gevechten, waarbij

ik zelfs gezien heb, dat die vrouwen eenige meters ver werden weggeslingerd. Een weerzinwekkende aanblik!”

Die delvers zoeken alleen alluviaal goud, d. w. z.: het metaal, dat, gedegen, in klompjes tusschen het zand of de rotsen wordt gevonden. Bevindt het zich daarentegen in fijne aderen verspreid, als stofgoud in den steen, dan kan het daaruit niet zonder machines worden verwijderd. Deze moeten het erts fijn stampen en daaruit het goud afscheiden; zulke machines kosten evenwel — voornamelijk wegens het dure vervoer — zooveel, dat zij de krachten van een delver, die voor eigen rekening werkt, te boven gaan.

Uit 1886 dagteekent de eerste ontdekking van goudvelden in het district Witwatersrand (Transvaal). Men vond toen het eerste kamp der gouddelvers

Het Ferreira's kamp. Begin van Johannesburg in 1886.

ter plaatse waar nu Johannesburg ligt. Dit heette het Ferreira's kamp en bestond uit slechts enkele ruw opgetimmerde houten huizen, of liever schuren en veldtenten; woningen zonder enig comfort, alleen bestemd om aan de bewoners eenige beschutting te geven.

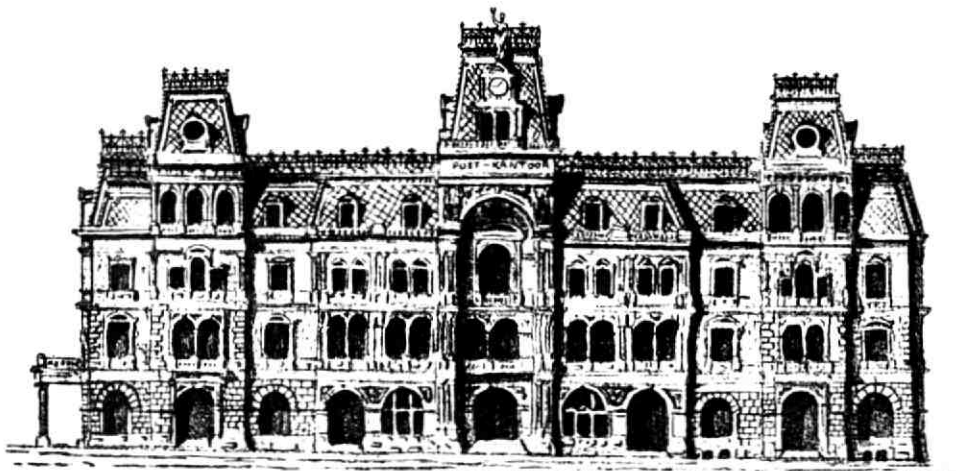
Thans zijn er tien jaren verlopen, en gedurende dat korte tijdsverloop is alles veranderd. Waar toen een paar armoedige huisjes stonden — bevindt zich nu een volkrijke stad met groote winkels en kantoren, met prachtige plantsoenen, paardentrammen en twee spoorwegverbindingen naar de kust; de eene naar de Delagoabaai, de andere (eerst sinds kort in exploitatie) naar Durban.

Natuurlijk was goud het tooverwoord, dat deze groote stad zoo op eens deed verrijzen, dat Engelschen, Duitschers, Franschen, Nederlanders, Amerikanen, Italianen, Belgen, Hongaren, Denen, Noren, en vooral veel Israëlieten, Chineezers en Japanners deed samenstromen om in vereeniging huizen te bouwen en wegen aan te leggen, en zodoende een groote stad te doen verrijzen.

In toenemende mate deden de rijke goudmijnen in den omtrek van Johannesburg maar steeds vreemdelingen (Uitlanders) toestroomen, en vooral in de laatste tijden steeg de buitenlandsche bevolking van het mijndistrict van

week tot week zeer belangrijk. Kort geleden werd, met betrekkelijk groote zorgvuldigheid, eene telling ondernomen van de te Johannesburg verblijvende vreemdelingen. Het eindcijfer bedroeg toen ongeveer 126,000.

Bij den voortdurenden toevloed van menschen uit alle oorden en van alle nationaliteiten, schijnt men uit te gaan van de verkeerde onderstelling, dat in de goudstad het goud maar voor het oprapen is. 't Spreekt van zelf dat al die menschen gehuisvest dienen te worden, en dat men aanhoudend moet bijbouwen; hierdoor stijgt de bouwgrond aanmerkelijk in prijs, en doen de bekwaame handwerkslieden in de bouwvakken opgeld.

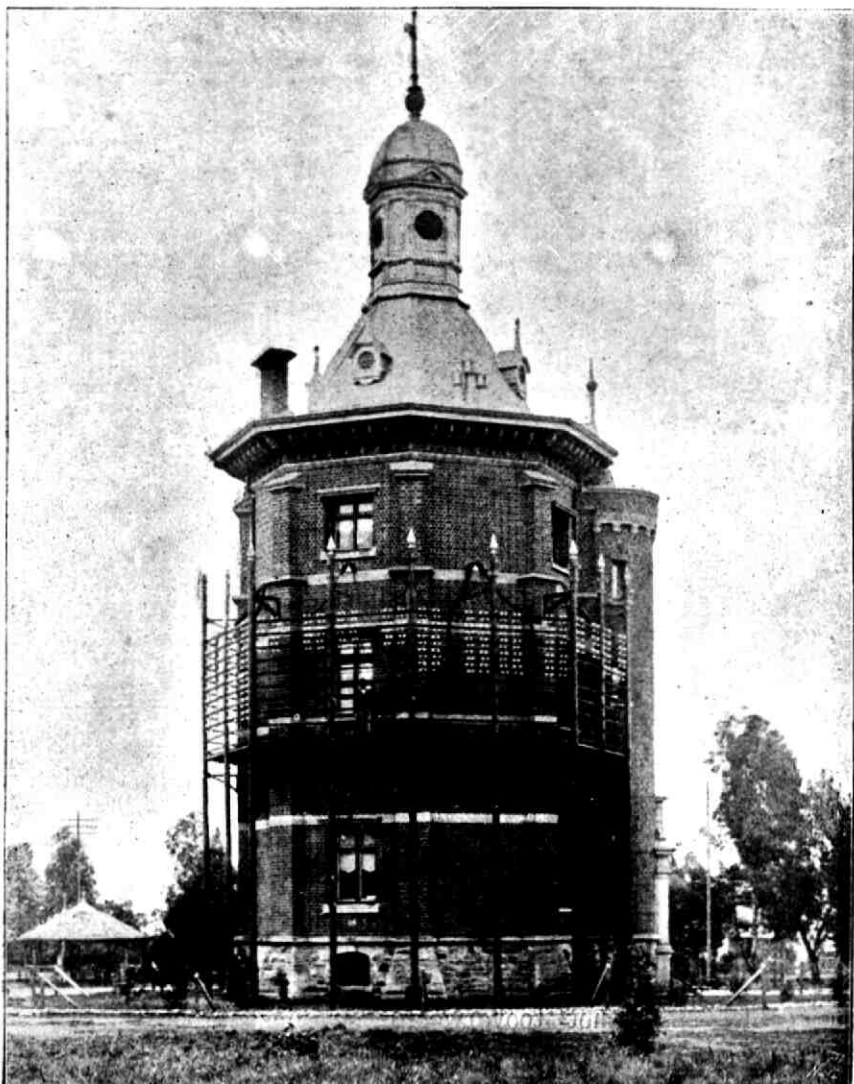
Het nieuwe Postkantoor te Johannesburg.

De spoorwegen hebben naast het goud veel bijgedragen tot den bloei van Johannesburg, want zoolang de ossenwagen het voornaamste vervoermiddel was, kon de vooruitgang slechts trage vorderingen maken.

Gewoonlijk hebben de huizen niet meer dan één verdieping. Als het regent zijn de straten, daar ze nimmer geplaveid worden, zeer modderig.

De hoge loonen, die men er uitbetaalt, zouden menigeen bewegen er heen te gaan; zoo moet een flink metselaar gemakkelijk 12 gulden per dag, en een kantoorbediende, die behalve den Zondag, ook den Zaterdagmiddag vrij heeft — de meeste kantoren worden dan reeds gesloten — drie honderd gulden per maand kunnen verdienen.

In evenredigheid met die hoge loonen, zijn ook de levensmiddelen daar zeer kostbaar. Een flesch bier kost ± f 1,25, een gewone sigaar f 0,30, een pond Hollandsche boter ± f 1,50. Alleen het vleesch is goedkoop, doch het rundvleesch is minder overvloedig aanwezig, dan het zeer goed smakend vleesch van antilopen.

Telegraftoren te Johannesburg.

Het centrum van den goederenhandel des lands is Johannesburg; op de Beurs worden dagelijks drukke zaken gedaan. En naast de Beurs, op de open-

bare straat, afgesloten voor voertuigen, wordt handel gedreven in mijnaandelen, of liever er wordt daar gespeculeerd in werkelijke waarden en in fictieve waarden; gedubbeld met den hartstocht van menschen, die door den goudduivel bezeten zijn.

Men noemt Johannesburg weleens het „Chicago van Afrika“, en met reden. Fraai zijn de aangelegde villa's der voorsteden, waar men tal van equipages met elegante dames zich in bonte mengeling ziet bewegen — terwijl daartusschen een heirleger van Mercurius' dienaren druk redeneerend zich van en naar de Beurs beweegt.

.... Johannesburg ligt op het goud. Het grootste goudrif is 30 Eng. mijlen aan één stuk, en is overal doorwroet en doorgraven. Een mailboot, die eenigen tijd geleden van de Kaap aankwam, had voor £ 300,000 tot £ 400,000 aan goud aan boord; men zegt dat iedere mailboot ± £ 100,000 aan goud medebrengt....

Uit de verte lijkt het een geweldige menigte lang uitgetrokken zinken loodsen, met rijen mijnschoorsteenens langs elk gouderts-rif, zoover men zien kan in iedere richting.

Transvaal is gelegen tusschen 22°—28° Z.B. en 25°—32° O.L., en wordt begrensd ten N. en N.W. door de Limpopo- of Krokodil- en Notuani-rivieren, welke het afscheiden van de Kafferlanden — ten Oosten door de Pongola, de Lebombo-bergen, de Lebubo en de rechte lijnen, welke den laatstgenoemden stroom met de Olifantsrivier, en de Pongola met de Tugela verbinden — ten Zuiden door Buffalo- Klip- en Vaalrivier en ten Noorden door de Hartsrivier en door de in noordelijke richting voortlopende lijn, die, in het midden zich ombuigende naar het Westen, samentreft met de Morico.

Men verdeelt de Republiek in twaalf districten. Ze zijn: Pretoria, Potchefstroom, Rustenburg, Waterberg, Zoutpansberg, Lijdenburg, Middelburg, Wakkerstroom, Utrecht, Heidelberg, Morico en Bloemenhof.

Het land heeft eene oppervlakte van ± 120,000 □ Engelsche mijlen.

Voornamelijk de oostelijke, noordelijke en middengedeelten zijn zeer bergachtig. Het Drakengebte verheft zich in het Oosten.

Transvaals vruchtbaren bodem wordt besproeid door tal van grootere en kleinere rivieren; als hoofdstroomen noemen wij de Vaal- en de Limpoporivier. Ook vindt men er vele koude en warme bronnen, waaronder het z. g. Warmbad bij Nijlstream zeer bekend geworden is door zijn genezende kracht.

Het Chrissiemeer is het eenige meer van beteekenis, en heeft een omvang van 36 mijlen in omtrek bij eene tamelijke diepte.

De gemiddelde jaarlijksche warmtegraad is er omstreeks 15° C. Het verschil van klimaat veroorzaakt er eene groote verscheidenheid in den plantengroei. Dáár, waar men de milde zomerregens heeft, groeit een overvloed van gras, en in de kloven en aan de oostelijke helling van het Drakengebte heeft men groote oorspronkelijke wouden, vooral van geelhout (*Taxus elongata*), ijzerhout en reukhout. De planten op de hoogvlakten der middenterassen zijn voornamelijk: mimosa's en acacia's. Voorts wordt er maïs, kafferkoren, gierst, boonen, erwten, aardmandelen (*arachis*), meloenen en suikerriet verbouwd.

Omtrent het dierenrijk kunnen we vermelden dat het overeenkomt met dat van de overige gedeelten van Zuid-Afrika. Vooral treft men er veel antilopen aan en op de grazige hoogvlakten moeten meermalen troepen van 5000 springbokken gevonden zijn. De giraffen, buffels, olifanten en rhinocerossen mogen er verminderd zijn, nog steeds is er een groot aantal luipaarden, leeuwen en hyena's, alsmede vele struisvogels, wier vederen een belangrijk uitvoer-artikel vormen.

Wij noemen van de meestvoorkomende huisdieren: de runderen, schapen en geiten, terwijl paarden en merinoschapen er later werden overgebracht.

Nu nog 'n enkel woordje over Transvaal, als goudland. Straks hebben we een vluchtigen blik geslagen op de goudelvers, en we hebben opgemerkt, welk een armoedig bestaan zij zich moeten getroosten ter wille van het goud. Langzamerhand werden er echter meer en meer maatschappijen gevormd, waardoor de primitieve wijze van vroeger vervangen werd door de krachtige samenwerking van kostbare machinerieën in vereeniging met duizenden menschenhanden.

De goudproductie van Witwatersrand neemt gestadig toe. In 1888 leverden de mijnen 208,122 ons goud op; in 1894 2,024,162 ons, en in het loopende jaar belooft de ontvangst weder hooger te worden dan in het vorige. De mijnen bergen nog onnoemelijke schatten in hun schoot.

De Boeren vergenoegden zich er mee, hunne hoeven, waar goud ontdekt („gespeurd”) werd voor een goeden prijs te verkoopen; zelve de goudvelden in exploitatie te brengen, daar weten ze geen weg op... maar de Engelschen zooveel te beter. Zij leggen mijnen aan en koopen de benodigde machines, die de gewone gouddelvers wegens te hooge kosten missen.

Omdat de mijn-industrie kapitaal vereischt, werden er maatschappijen gevormd en het geluk wilde, dat er in de onmiddellijke nabijheid steenkolenbeddingen te vinden waren, waardoor men brandstof had om de machinerieën met stoom

te kunnen drijven; daarbij kwam ook nog, dat men overvloed van water aantrof.

Alles liep dus mede en aan de toepassing van het stoomvermogen had men die fabelachtige, snelle productie te danken.

't Was verstandig van de Transvaalsche regeering om het mijnwezen bij eene wet te regelen, en voor den Staat een aandeel in de winst te bedingen. Het gevolg hiervan is, dat de Staat zijn voornaamste bron van inkomsten vindt in de mijn-exploitatie, en dat de financiën van de Zuid-Afrikaansche Republiek in een uitmuntenden toestand verkeerden.

III. Malaboch-Krijgslied.

Moderato.

Arrangement van A. B. WOODCOCK.

1. Ons gaat ten oor-log, Ma-la-boch! Ma-la-boch! Ons gaat jou haal, Je moet op-

KOOR. Zeer krachtig.
 betaal, Ons zal jou skiet Op com-man-do van Oom Piet. En zoo lang als de le-pel in de pap-pot staat, Treu-ren wij nog niet.

Kla-gen wij nog niet, En zoo lang, als de le-pel in de pap-pot staat, Treu-ren wij nog niet.

2.

Hou jou maar klaar,
 Malaboch, Malaboch.
 Ons heb 't zwaar
 Dat is waarachtig waar,
 Ons krijg jou toch
 Jou vervloekste Malaboch. — (Koor.)

3.

God die alles wiet,
 Malaboch, Malaboch.
 Zorg voor vrouw en kind,
 Broeders, zusters en vriend
 Lieftjes die ons laat,
 Kan niet schele hoe 't gaat. — (Koor.)

4.

Ons Kornel Ferreira,
 Malaboch, Malaboch.
 Komt met zijn perden
 Ons jou te keeren;
 Ons gaat te voet
 En ons slaat jou op jou snoet. — (Koor.)

5.

Ons Reverend Colin Rae,
 Malaboch, Malaboch.
 Met hom is ons te vrij,
 Hij gaat overal mee.
 Waar blijft die Predikant
 Van ons dierbare Vaderland. — (Koor.)

6.

Ons Commandant Generaal,
 Malaboch, Malaboch.
 Hou niet van dit geschiet,
 Smijt maar met de dynamiet
 Hy heeft jou amper gefop
 Met de klippers op jou kop. — (Koor.)

7.

Neen, zeg Commandant Malan,
 Malaboch, Malaboch.
 Ons het een ander plan
 Wat jou niet vatte kan,
 Kan je dit niet zien,
 Ons moet smoke met parafin. — (Koor.)

8.

Ons was ten oorlog,
 Malaboch, Malaboch.
 Ons 't jou gehaal
 Je 't op betaal
 Ons 't jou geschiet
 Op commando van Oom Piet. — (Koor.)

IV. Karaktertrekken en taal.

MEN heeft wel eens willen beweren, dat de jonge Boeren niet meer van denzelfden stempel zijn als het vorig geslacht. Van bevoegde zijde worden die beschouwingen echter ten strengste weersproken. Neen, de Boer is de Boer gebleven. Nog met dezelfde eenvoudigheid

houdt hij zich vast aan de letter van den Bijbel, nog met dezelfde innige liefde bemint hij zijne vrouw, nog met denzelfden lust gaat hij uit om te jagen en te weiden, wendt hij het gelaat naar het Noorden, en als zijn weiland te klein wordt dan trekt hij heen, evenals vroeger, met onverduisterde hoop en sterkte naar een nieuw land.

De levenswijze van den Boer berust in hoofdzaak op den stelregel: „vroeg op en vroeg naar bed.” Natuurlijk is dit een goed recept om gezond te blijven en misschien is het wel voor een groot gedeelte daaraan te danken, dat de bevolking bestaat uit krachtige, flink-uitziende mannen, die hun werk doen op eene kalme, vastberadene wijze.

Dikwijls gebeurt het, dat zij des winters hunne zuidelijk gelegen plaatsen verlaten om hoogerop met huisgezin, tenten en ossenwagens, gedurende de koude maanden, hun kampement in warmer streken op te slaan. Dit geschiedt dan voornamelijk om voedsel te vinden voor het vee.

Onmiddellijk na de in bezitneming van het tegenwoordig Transvaal, had elk voortrekker het recht zich een stuk land toe te eigenen. Zij, die groote kudden bezaten, waren genoodzaakt zeer uitgestrekte gedeelten te nemen, waardoor het verklaarbaar wordt, dat men plaatsen aantreft ter grootte van halve

provinciën. Men begrijpt dat door deze willekeurige grondverdeling ten laatste de geheele bodem persoonlijk eigendom werd.

Het karakter der Boeren vinden wij voor een groot gedeelte terug in ons eigen

volkskarakter, alleen concentreert het zich veel meer om den „godsdiens”, om den Bijbel en al wat daarmede in verband staat.

Naast godsdiens schrijven zij het woord onafhankelijkheid, en op die beide fundamenten bouwen ze het huis van hun bestaan.

De Transvalers zijn uit den aard der zaak van elkander zeer afhankelijk — daar men om het land bewoonbaar te maken, elkander dient te helpen en bij te staan — doch steeds geschiedt dit onder den mantel der vrijheid.

„Knecht” is niemand, maar toch helpt men elkaar, en geeft men iets voor het helpen, dan is dat geen loon, maar eene gave om geen verplichtingen te hebben.

Tusschen rijk en arm wordt geen verschil gemaakt, wel tusschen fatsoenlijk en onfatsoenlijk. Men voelt zich één volk, men tracht zooveel mogelijk naar één wil, naar één geest.

De armste jongen behoeft zich, wanneer hij van onbesproken gedrag is, volstrekt niet te schamen om de hand te vragen van het rijkste meisje, en omgekeerd evenmin, terwijl de leeftijden van man en vrouw dikwijls veel uiteenlooper zijn dan in Nederland.

Nu we toch spreken over trouwen, wensch ik u iets eigenaardigs mede te deelen uit het werk van den heer Theod. M. Tromp („Herinneringen uit Zuid-Afrika”,

Waterval bij Krugersdorp.

Leiden, E. J. Brill, 1879). „Als een jongen een meisje wil vragen, brengt hij een bezoek bij hare ouders. Eerst wordt er over „koetjes en kalfjes" gesproken en tegen den avond retireert de familie zich, ten einde den bezoeker gelegenheid te geven uit den hoek te komen. Gewoonlijk verschijnt nu de „nooie" (dit beteekent jonge dochter). Op de tafel staat een kaars, en deze kaars speelt een groote rol in de aan te vangen onderhandelingen. Zoolang toch de kaars niet is uitgebrand mag het beslissend antwoord niet gegeven worden, want de tijd, dien de kaars noodig heeft tot uitbranden, moet de jonkman gelegenheid geven, zijn hart voor het meisje te openen en haar te spreken van eene goede gezondheid, eene moeder, die ook als schoonmoeder goed belooft te zijn, enz. enz.

„Soms brengt de jonge dame (want de kaars verschijnt tegelijk met haar) een zeer kort stukje binnen, en dit geval is voor den aanbieder erg benauwend, daar het even goed het bewijs kan wezen, dat zij maar spoedig het „neen", als het „ja" wil uitspreken.

„Een lange kaars kan trouwens op denzelfden grond weifeling uitdrukken. „Ook moet het dikwijls gebeuren, dat het meisje onder het gesprek een stuk van de kaars afneemt, of wel dat zij, korte metten makende, deze plotseling snuit en tot antwoord den verliefden jonkman in de armen valt, of althans het jawoord geeft. Na nog een paar uurtjes aan de vrijerij te hebben gedaan, die, zoo zij in gezelschap van anderen geschiedt, door de Transvaalsche boerenlieden in twee tegenovergestelde kamerhoeken plaats vindt, begeven zij zich naar bed.

„Zoo de familie niet in één kamer slaapt, verdeelt zij zich naar de grootte van het huis in meerdere vertrekken. Echter vindt men steeds meer dan één persoon in dezelfde slaapkamer. De jonge bruid slaapt nu met den aanstaanden bruidegom al dadelijk in hetzelfde bed. Zij onder en hij naast haar op de dekens; in dezelfde kamer slapen ook dikwijls hare zusters. Met

het eerstvolgend avondmaal begeven de betrokken partijen zich naar het naastbij gelegen dorp, waar de laatste hand gelegd wordt aan den catechismus der twee geëngageerde jongelieden.

Zijn zij zoover, dat ze weten wie Adam was, dan worden ze aangenomen en bevestigd, en na afloop van het avondmaal plechtig in den echt vereenigd. Deze gebeurtenis wordt dan door de genoodigde vrienden en bekenden gevierd met overmatig gebruik van perzikenbrandewijn (d. i. brandewijn, die de boeren zelf maken van perziken, en wel van de schil, het vleesch en de pit te zamen), koek, koffie, lekkergoed (bonbons, welke in Transvaal in fleschjes verkocht worden) en andere bijzonderheden."

Voor de waarheid dezer verlovingshistorie valt volstrekt niet in te staan, daar enkele schrijvers haar brandmerken als geheel onwaar. Toch ligt er in de idee van de brandende kaars zonder twijfel niet alleen iets phantastisch, maar ook iets zeer eigenaardigs.

De Transvaalsche mannen, zoowel als vrouwen dragen zeer weinig gouden of zilveren sieraden, daar deze er zeer schaarsch zijn. Waardelooze galanterieën en versierselen, vooral van verguld koper, worden daarentegen tamelijk veel verkocht. Er zijn in Transvaal zeer veel struisvogels, waarop door de Boeren druk wordt gejaagd. Zooals men weet, zijn de struisvogeleieren zeer groot en kunnen gemakkelijk als voedsel dienen, terwijl de vederen eene aanzienlijke waarde vertegenwoordigen. De struisvogels leveren den Boeren dus een aardig voordeeltje op!

Ds. F. Lion Cachet, die geruimen tijd als predikant in Transvaal heeft vertoefd, maakt in het door hem in 1882 bij den uitgever J. H. Kruijt uitgegeven zeer verdienstelijk werk „De Worstelstrijd der Transvalers," de opmerking, dat men verwachten zou, dat de Transvalers, getrouw aan hun Hollandschen oorsprong, als Volk kraak-zindelijk zouden zijn, doch Broek-in-Waterland ligt ver van Transvaal. Daarvoor hebben de Boeren te lang rondgezworven zonder huis of haard; te lang zich moeten behelpen in ossenwagens en tenten; te lang moeten „staan" in lagers en in het open veld. Niemand, die rekening houdt met de ellenden, waaraan zij zoo jaren lang zijn blootgesteld geweest,

en bedenkt dat het jongere geslacht voor een deel in het veld is opgegroeid, zal onzindelijkheid schrijven op rekening van het volkskarakter. Het tegendeel is waar, gelijk blijkt uit meer dan eene woning, waar de huisvrouw eenigszins tot rust is gekomen. Daar doen bezem en wrijfap denzelfden dienst als in Holland, schoon er tusschen het begrip van zindelijkheid daar en hier, altijd eenig verschil bestaat." — —

De Hollandsche binnenhuisjes, wat zien ze er altijd gezellig en vriendelijk uit. Vindt ge ze niet veel prettiger, dan die groote doolhoven van luxe-kamers in Frankrijk, en prefereert ge ze niet, lezeres, boven de smakeloze, tusschen twee haakjes dikwijls eenigszins vuilachtige, vertrekken in Duitschland, en stelt ge geen prijs op de opgeruimde, ordelijk gerangschikte Hollandsche kamers, wanneer ge ze vergelijkt met de „English-rooms", zoo opgepropt met allerlei sensatie-makende waaiers en linten, met een entourage van schrille kleuren, met een aantal stoelen zooveel mogelijk verschillend van vorm?

Werkelijk, de Hollandsche binnenkamer gaat vóór alles hoewel het ons begrijpelijk voorkomt, dat onze stamgenooten zich niet altijd even streng kunnen houden aan de Nederlandsche zindelijkheidsbegrippen, terwijl ook hunne meubelen zeer veel te wenschen overlaten en over het algemeen zeer gering in aantal zijn.

Het zijn goedige kerels die Boeren. Zij mogen zich soms eens schuldig maken aan de eene of andere lomphheid, maar ge hebt ze slechts aan te zien, die gebruide gezichten met fonkelende oogen, ge hebt ze slechts de hand te schudden, die stevige vuisten, mannen en vrouwen, en gebegrijpt dat de plompheid, welke ze begingen, geen opzet was.

Ze toonen zich, zooals ze zijn, en missen de maskers, die wij ons naar goeddunken kunnen voordoen. Een dief kiest in onzen tijd slechts het masker der eerlijkheid . . . en zie, de wereld ziet hem aan voor 'n eerlijk mensch; de boosdoener zoekt zich in de uitgebreide garderobe het masker van het goede . . . en zie, de wereld juicht hem toe als een braaf mensch. De Transvaalsche Boer kent niet dat dunne laagje vernis der moderne beschaving,

waarmede wij overtrokken zijn, en dat die maskers doet vastkleven Al koos hij er een, wat zou het hem baten bij het gemis dier kleefstof; hij zou het er niet achter kunnen uithouden, want hij is gewoon, te zeggen wat hij meent . . . en toch, toch kan hij weleens tegenover vreemdelingen — maar dan ook zelden — zijn, zooals hij niet zijn moest.

Ja, tegenover hen kan hij aarzelen, kan hij besluiteloos staan, doch wie zal het hem kwalijk nemen, wie — als men zijne geschiedenis kent, als men weet hoe het altijd weer vreemdelingen waren, die hem hebben bedrogen, die hem vele ontberingen hebben laten doorstaan, en die velen zijner broederen hebben gedood, zoodat hunne beenderen thans verspreid liggen op de zwijgende velden, die getuigen waren van de slagen, welke geleverd werden voor waarheid en recht, voor vrijheid en onafhankelijkheid?

Zoodra hij echter weet, wie en wat de vreemdeling is, vriend of vijand, dan zal zijne aanvankelijke achterhoudendheid overslaan in het schenken van een onbepaald vertrouwen, dan zal hij zich voordoen in zijn waar element: openhartig en eerlijk.

En aan die deugden voegt hij eene groote mate van mededeelzaamheid, van medelijden en gastvrijheid toe. Helaas, dat ook het laatste zich weder voornamelijk tot zijne stamgenooten bepalen moet. Want hoe moet hij weten, wanneer hij zijn huis openstelt voor den vreemdeling, welke plannen deze in het schild voert? Of zijn de bittere ondervindingen omtrent de goede trouw der uitlanders (dat zijn vreemdelingen) opgedaan, soms nog niet erg en waarschuwend genoeg geweest?

De snelheid waarmede de mannen zich verzamelen om ten strijde te trekken, wanneer de belangen van den Staat dit eischen, de kennis, die zij aan den dag leggen in de keuze van hunne stellingen, en voornamelijk hunne bedrevenheid in het schieten en in alles wat tot een guerilla-oorlog behoort, zijn bepaald verwonderlijk.

Eene afdeeling boeren zich naar den strijd begovende.

„Het mobiliseeren geschiedt met een verbazende snelheid. Het bevel daartoe wordt gegeven — zij bestijgen hun paard en nemen hun geweer, en van alle zijden zwermen zij naar het tooneel van den strijd als mieren. Zij kennen elke positie in het land, zij achtervolgen een vijand en schieten hem neer, alsof zij op de eendenjacht waren.”

In Transvaal bestaan de meeste woningen der Boeren slechts uit één vertrek, hetwelk men vóórhuis noemt, benevens één of meerdere slaapkamers, die door dunne steenen muren, of dikwijls alleen door 'n gordijn van het voorvertrek zijn gescheiden. Het liefst schijnt de Boer zijne woning op eene kleine verhevenheid te bouwen, of tegen de helling van een heuvel, zoodat hij een onbelemmerd uitzicht heeft naar alle zijden. Dit is gemakkelijk voor eventuele aanvallen, voor een goed overzicht op zijne grazende kudde, en „last not least” voor een schoon en bekoorlijk vergezicht, als hij zich na afloop der werkzaamheden kalmpjes uitstrekt op 'n gemakkelijken stoel in de verandah, en daar zijn traditioneel pijpje stopt.

Dr. van Oort zeide eens omtrent de Boeren: „het zijn nooit *heerenboeren*, doch altijd *echte* boeren, maar desalniettemin zijn het toch steeds heeren — nimmer echter heertjes” — hierdoor teekende hij het unieke standpunt, dat zij in de wereldorde innemen.

Een Hollander kan heel dikwijls flegmatiek zijn, zelfs noemen velen *al* de Hollanders flegmatiek. Naar de gegevens af te leiden, komt het mij voor dat één Boer meer phlegma bezit, dan tien Hollanders te samen. Het volgende staaltje staat in de geschiedenis aangeteekend: In 1881 kwam een bode te Potchefstroom berichten, dat Smit bij Majuba de Engelschen verjaagd had. Het gansche omvangrijke verhaal werd door de pijp-rookende Boeren aangehoord, zonder dat zij een spier vertrokken. Toen werd den bode niets anders gevraagd dan: „Heb jij nou niks nie vergeet?” En het antwoord was: „Ik had amper vergeet, dat ons generaal Colly het doodgeschiedt.”

Men behoeft echter niet te gelooven, dat één enkel oogenblikje de pijp uit den mond genomen werd.

Er wordt ferm gegeten in Transvaal. Dat is dan ook voor zulke stoere kerels noodzakelijk. Bijna niemand lijdt er gebrek, want er is voedsel in ruimen overvloed. In elke woning eet men het fijnste rund-, schapen-, bokken- of geitenvleesch, welke spijsen smakelijk worden toebeleid. De voornaamste eetwaren zijn: vleesch, brood, maïs (milies), pompoenen, rijst, pataten, gestoofde perziken en andere vruchten.

Men gebruikt weinig aardappelen en groenten, doch zeer veel vleesch, mais en brood.

Het voornaamste dagmaal, ons z. g. „middag”maal, wordt meestal eerst 'savonds

Een Boerentype.

gebruikt, waarna de Boeren zich spoedig ter ruste begeven. De meest gebezigde drank is koffie; bier of wijn komt zelden voor, wel zelfbereide brandewijn. De thee laat zeer veel te wenschen over.

Onlangs vergeleek iemand de Boeren met de oude Germanen, als geschetst in Tacitus, want ook zij slaan den raad der vrouwen niet in den wind. Na de annexatie van '77 zouden de Boeren misschien in de heerschappij van Engeland hebben berust, als er geen vrouwen waren geweest, die haar mannen, en zoons, en schoonzonen aanzetten, „om den Rooinek te verjaag.” Een tweede karaktertrek, die in Tacitus wordt vermeld en dien men bij den Boer terugvindt, is, dat hij graag de ruimte heeft. Liefst beschikt hij over 5000 à 10000 morgen land.

In de geheele Transvaalsche oeconomie bemerkt men bij den eersten oogopslag iets patriarchaals. Huisgezinnen met 20 kinderen vormen geen zeldzaamheden; kinderlooze huwelijken daarentegen veel meer.

Men huwt er al heel jong. De jongelingen meestal onder de achttien jaren, de meisjes soms al vóór haar vijftiende levensjaar. Door de geheele levensroman van nagenoeg elken Transvaler loopt een band, die het sprekendste getuigenis aflegt voor zijne huiselijkheid en de liefde, die hem steeds verbindt aan zijn gezin en aan zijne familie.

De weeskinderen worden altijd door andere families opgenomen en komen niet ten laste van den Staat, want elk huisvader stelt er prijs op een groot gezin te bezitten, waardoor het Transvaalsche volk zich krachtig ontwikkelt en uitbreidt...

Hij is trots op het gezin, dat hij het zijne noemt: daarin, en daarin alleen vinden zijne sociale en politieke denkbeelden hun uitgangspunt. Evenals onze voorvaderen, stemmen zij nog in met dien ouden dichter, als hij zong: „Onze eigen haard is goud waard.”

Onder de echte Transvaalsche Boeren treft men geen lieden aan, die een bepaald beroep uitoefenen. De meesten zijn „vee”boeren, en verrichten zelf die bezigheden, waarvoor wij ons wenden zouden tot 'n metselaar of loodgieter, tot 'n schilder of timmerman...

Godsdienst, dat is het voornaamste, waarmede de Boer zich bezighoudt, zoodra zijne kudde in veiligheid is — dat is het, waarover hij spreekt met zijne echtgenoot, met zijne kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen.... waarin zijne ziel opgaat....

Streng houdt hij zich aan alles wat in den Bijbel staat. Toen de Nederl. Zuid-Afrikaansche Vereeniging in 1892 haar „Leesboek over geschiedenis voor

de scholen in de Zuid-Afrikaansche Republiek,” geschreven door den heer D. Aithon, uitgaf, meende het bestuur een goed werk te doen door daarin een portret van Paul Kruger te plaatsen. Doch zeer bevoegde beoordeelaars — door en door gezouten Hollanders — schreven van Afrika uit: „Uw boek is goed, maar de plaatsing van het portret is een groote fout. De boeren vinden, dat men Kruger's kop veel te veel te zien krijgt en het is al erg genoeg dat hij op de munt staat.”

Ter verklaring van dat gevoelen denke men o. a. aan den Oud-Testamentischen geest van dit merkwaardig volk en aan Exodus XX vers 4, waar het maken van „gesneden beelden” en „gelijkenissen” door Israëls God verboden wordt.

Of het zich op deze wijze houden aan den godsdienst goed is, of het nog te weinig is, of het overdreven is? — Ziedaar vragen, die wij niet beantwoorden willen, noch kunnen. Een ieder denke er het zijne van. Eéne zaak is onbetwistbaar — het ware te wenschen, dat er wat minder *publieke* vooroordeelen werden geveld over dergelijke netelige onderwerpen.

De Boer is gelukkig, dat is voldoende; al heeft hij geen vrede op aarde, laat hem dan de hoop behouden, dat hij hem eens hiernamaals deelachtig zal worden.

Hij is van nature bedaard en niet erg spraakzaam, doch gaat hij in het gouvernementgebouw te Pretoria, of te Bloemfontein aan 't beraadslagen over politieke toestanden, dan als met ratelslag rollen hem de woorden uit den mond, en er worden zulke lange speeches afgestoken, dat men zich in het Binnenhof te 's Gravenhage zou wanen!

En nu een kort woord over de Afrikaansche taal. Mag ik beginnen met u een lofdichtje op die taal te citeeren, dat dient als inleiding op een Afrikaansche grammatica? Het luidt:

1.

„Gen Hollans, Duits of Frans,
Gen Engels, of Javans,
Gen Kaffers, of Boesmans.
Al goi jij almal in die skaal,
Ver ons kan sulle nooit ophaal
Die ware Afrikaanse Taal.

3.

Ofskoon gen een dit leer,
Mar ongepermitteer
Verfoei, verknoei, onteer;
Ons Moedertaal blijf daarom goed:
Ons taal zit in ons murg en bloed,
En groei nog op in te'enspoed.

2.

Ofskoon ons taal hier blijf,
En iedereen dit skrijf,
Net na die wind hom drijf;
Die Afrikaans blijf daarom reg:
Wat regtig goed is wort nie sleg,
Al trap jij hom, of goi hom weg.

4.

En twijfel jij hieran?
Mijn lieve goeie man,
Vat jij die boek dan an!
Ek wet as jij ons spraakkuns leer,
Dat jij gen taal so hoog sal eer,
Nou kom, seg: „Top! man; en probeer.”

Duidelijk blijkt ons uit alles, dat de Afrikaansche taal tot stam heeft onze Oud-Hollandsche taal. Doch wat al vermengingen hebben er plaats gehad, en hoe schrikkelijk is dat Oud-Hollandsch hoofbestanddeel vermengd met gallicismen, germanismen en anglicismen.

Zonder twijfel is het een leelijk, gruwzaam vermengd dialect, maar toch — gaat het u, als mij — toch ligt er voor ons, Hollanders, iets afkeurenswaardig-aantrekkelijks, iets zonderling-grappigs in, zoo te hooren omspringen met onze taal, en het is daarom alleen, dat ik het navolgende, vreemdsoortige versje wil overschrijven uit Theod. M. Tromp's „Herinneringen”.

Het is getiteld: „*Kerel, pas op.*”

„Ek ken 'n meisie, mooi en klein,
Pas op!
Nou is sij grof, net nou weer fijn,
Pas op! Pas op!
Betrou haar nou,
Dan fop sij jou.

So fijn nes gouddraad is haar haar,
Pas op!
En wat sij seg dit jok sij maar,
Pas op! Pas op!
Betrou haar nou
Dan fop sij jou!

Sij het twe ogies, bruin en saf, ¹⁾
Pas op!
Eers loer sij skuins en dan weer af,
Pas op! Pas op!
Sij sal jou fop,
Jou eselskop!

Haar halsie is so wit as ijs,
Pas op!
Sij weet oek hoeveel sy moet wijs,
Pas op! Pas op!
Betrou jij haar,
Dan is dit klaar.

Geef sij jouw een mooije kans,
Pas op!

Want *vraag* jij haar... dan draai sij om,
En jij 's gefop,
Daar loop jij heen
Met een blouwe skeen!”

„'n ou Rot.”

Nu en dan ontdekt men zelfs woorden in de Afrikaansche taal, die een Deenschen, Zweedschen of Spaanschen wortel doen vermoeden.

Men treft, evenals bij ons, in de verschillende deelen van Zuid-Afrika natuurlijk ook weder verschillende dialecten aan.

Door de welwillendheid eener dame, die kort geleden van Transvaal terugkeerde, ontving ik een werkje, getiteld „*die Loergaatje van die Meelaatse*”. De gansche, typisch beschreven geschiedenis hier af te drukken, zou te veel ruimte eischen. Toch kan ik de verleiding geen weerstand bieden, om hier eene

¹⁾ „Saf” beteekent: zacht.

reclame over te schrijven, voorkomende aan het einde van het bedoelde boekje. Zij gold „Moeder Seigel's werkende pillen.”

Met groote letters stond er boven het reclame-episteltje: „CAROLINE, JIJ ZIL NOOIT WEER GEZOND WORT NIE.”

„Als daadie brander mij raakslaen, dan spoel ik weg en verzuip ik!”

„Dit was die uitroep van 'n matroos wat nog vastgeklouw het aan 'n gestrande schip al half onder die water, toet hij 'n eiselijk groot bronder na zij kant toe gezien rol het. En toch het hij geleewe om veilig die storie aan wal te vertel.

„Aankomde week om die tijd zil ik dood wees!”

„Zoo het 'n zeker vrouw in 'n tijd van groot angst gezê. En toch het zij ook geleef — en leef nou nog — om van haar toestand te vertel.

„Hier is haar storie, zoos zij dit in haar eije woorde en op haar eije manier vertel het. Zij zê: „Een dag in September, 1887, staat ik boo op die elfste trappie van 'n hooë stoep, net op die punt om af te klim. Moet eens wort ik duizelig, dit was alsof die heele wêreld om mij heen draai; en ik slaat neer. Ik het boo van die trappies af na onder toe gerol, en toet helle mij optel was mij een arm af en ik was slouw. Die dokter schrijve rus en stilte voor; en 'n paar daaë daarna was ik weer beter, maar was nog zeenewieachtig van die schok wat ik gekrij het.

„Toe begin allerande soorte van slechte teekens hellezêlf aan te toon. Daar was 'n ongemaklike gevoel oor mij heele lijf, wat ik nie kan beschrijw' nie: mij aptijt was weg. Daar was 'n slechte smaak in mij mond; pijn in mij zij, in mij rug en op mij bors; mij tong was geel en mij maag het zwak en slech gevoel. Ik was lusteloos en neerslachtig en vol angstigheid en vrees zonder dat ik daar 'n bijzonder reede voor kon gee. Die dokter wat ver eenige maande oor mij gegaan het, het gezê dat dit zeenewieachtige zwakheit was wat deur die schok ontstaan het.

„Ik wort toe erger in plaas van beter, en het toe na die Hospitaal wat in die Whitechapel Pat, London, is, gegaan, waar ik ver baain maande 'n buite-pacent was, maar al hoe erger gewort het. Die dokters het gezê mij ziekte was schok, inflemaasie in die leewer en zwakkigheid. Daarna het helle mij na die Herstellingshuis op Brighton gestuur, waar helle veertien daaë oor mij gegaan het en mij weinig of g'nstuk goed gedaan het nie. In 'n korten tijd het ik toe begin moedeloos te wort en mij man en andere mense wat na mij kom kijk het, *het gedoch dit was als klaar moet mij*. En zoo het dit toe van maand tot maand voortgeduur; elk 'n week heb ik verwach zou mij laatste wees. Meer dan één keer het ik ernstiglijk aan mij zelf gezê, aankomende week om die tijd zil ik dood wees!

„Ik het toe g'n verder belang in aardse dingen gestel nie; maar God-dank! Ik het 'n goeie man en 'n goeie woning. Mij man het mij elk 'n dag van die kooi afgetel en op 'n sofa gelê, en het beheer om mij op te ruim en mij oor te praat dat ik weer beter zou wort. Maar van dat ik gezond gewort het, het hij mij vertel dat hij nooit in zij hart zij eije woorde waarlijk gegloo het nie.

„Mij zuster het ook dikwijls gekom om mij te zien en het alles gedaan wat zij kon om mij lijdinge te verzach; maar zij kon nie weerstand bied nie teun wat haar eije oö kon zien nie, en dorm het zij dikwijls gezê: „*Caroline, jij zil nooit weer beter wort nie.*”

„Maar wie kon daarvoor om verslachte van die laste en droevigheede van ander mense te lees? Ons het elkeen genoeg van onze eije om onder te buië. En daarom smee ik net nog jou aandach ver'n paar minuite meer.

„Op die manier het ik voortgegaan — nes een wat op die rand staat van 'n oope graf wat aan die inkrummel is — tot is Feeberwaari 1890, toet iemand 'n klein boekie in onse winkel lat blij het, waarin daar oor die wonderlijke genezingen van Moeder Seigels Heelstroop geschrijwe was. Die verhaal van die Diener op Holyhead het 'n groot indruk op mij gemaak. Ik het toe aan mij man gezê: „Die kwaal wat die diener aan gelij het is die kwaal waraan ik lij. Die middesijne wat hom gezond gemaakt het kan ver mij ook misschien gezond maak.

„Ik stuur toe zoo na Lacy ze apteek in die Whitechapel Pat, om 'n bottel te haal. Die eerste bottel het mij al gedoen al. Ik kon weer eet; maar wat nog beter was, ik kan mij kos verteer. Eers, als ik 'n mondvul harde kos neem, dan was dit nes die kos in wind of in zuursel of gas verander het, en het dit mij zoovel pijn gegee dat ik mij verbeel het dit was die hartkwaal.

„Ik het aangehou moet die middesijne, en na ik zes bottels gebruik het was ik beter dan ooit te voore. Ik kan nou net zoo smakelijk eet als eenige mens, en voel nooit meer naar na die eete nie.

„Om die waarheit te zê, ik kan nou 'n flukste hoopie kos weglaar, en jij kan jou voorstel watter 'n genot dit is na ik zoo lank niks kon eet nie.

„Mij man en mij familie en onse buure is ammal van mij opinie — dat Moeder Seigels Stroop mij lieve gered het.

„(Geteekend) Mrs CAROLINA SAGE,

die vrouw van M'nheer Henry Sage, Mantjemaker en Papierverkooper, 200 Whitechapel Pat, London.”

Vindt ge dit niet goddelijk geschreven? En heeft het bovenstaande, niet op u — evenals het „verhaal van die diener op Holyhead” op Carolientje — „'n groot indruk gemaak?”

„Onze Picnic” — is de voordracht, die dezelfde bereidwillige hand mij toezond. Zij werd vervaardigd door BOET.

„Dis vroeg in die morre, die zon 's nog nie op:
Ek schrik wakker en kijk na die klok boo mij kop;
Dis vier uur, zoo waar, en half vijf moet ons trek,
Want anders dan kom ons te laat op die plek.

Alla mattie! Ek gee met één sprong uit die kooi,
Hartloop na die venster, die weer is net mooi!
„Januari, April '), is die osse al daar?”
„Kleinbooi zal jij gouw maak! Maar hoor jul is baar!”

Een, twee, drie is die mandjes en trommels gepak
Sasaties en koek en zoet-wijn en tabak.
Dis klaar om te trek, maar die vrouws is weer laat,
Hier staan hul te draai en daar staan hul te praat.

In die dorp moet ons nog een vrag nooiens oplaai
Grietje Raap, Kaatje Nijlperd en Sannie Kabaai;
Die meeste van hulle zal zeker nog slaap,
En jul zeker nie waar woon Kato van oom Jaap!

Om zes uur is eind'lijk die span bijmekaar;
Gepak soos sardiens in een blik zit hul daar,
Of, zooals die Engelsman ook seh, „close by,”
Maar geen een het geseh hij zit te nauw, raai!

„Laat vat maar, Januari. Trek Duitschland! Rinkhals!
Jan waar 's jou concertina? Kom speel ver ons een wals;
Al kan ons nie dans nie, ons zal hom maar zing,
Van die „vaal haar en die blou oö”, jul ken mos die ding.”

„Nee kijk hier,” skree Grietje, „ek hou van een grap,
Maar zoo moet jul daarom mijn toone nie trap.”
Dis gemeend ver Piet Losbos wat lingers haar zit,
Hij lijk toen net bek-af, en word sommar wit.

Maar ons praat nog en terg hul en lag om die grap,
En daar voel ek op mijn voet ook saggies een taap.
Ek kijk net na Grietje en zien dit is zij,
Al seh zij „O, kijk toch wie gaat daar verbij!”

Toen wij daar een ou oom verbij op een draf:
Ons groet en haal almal ons hoed ver hom af.
„Goeie morre ou oompie! Waar rij jij zoo vroeg?
Is jij een ou weeuw'naar, hier 's nooiens genoeg!”

Kom, Jan, kerel, seh nog een vers ver ons op.
„Van ou tante Letje haar ouma haar klok,
Of anders maar van die ou dorpspredikant,”
Jan hoes eers, en strijk toen zij kin met zij hand.

Hij wil net begin, maar daar gooi malle Bet
Hom net mooi in die oog met 'n amandel-banket,
Hij het haar beloof dat dit haar zou berou,
En ek wil jul vertel hoe hij woord het gehou.

Want toen ons die dag van die ete opstaan
Toen roep hul kom laat ons die bottel gaan slaan,
Hul hang dan een bottel daar op aan zij kop,
Bind een doek om jou oö, en gee jou een stok.

Nou kom Bet haar beurt ook. Jan bind die doek om
En fluister ver Sannie om nader te kom,
Zij verstaat hom sommar en gee Bet een zoen,
Maar mense die nooi lijk toen nes een kalkoen.

Zij ruk die doek af en zij loop wat zij kan.
Want zij denk mos die zoen kom van niemand als Jan,
Hij wou haar weer paai en breng koek en spaanspek,
Maar dan draai zij haar rug om, en seh hij is gek.

Ons dans toen een polka nog fluks met mekaar,
Ja die zand en die klippers waar hot en waai haar,
Die ou mense zit op die stoele en kijk,
En het net zoo veul pret nog als ons, zoos dit lijk.

En toen die tijd kom om weer huistoe te gaan,
Toen was dit nog lang met die pret nie gedaan,
Dit was versies opseh en concert en gezang,
En geneen het geklâ nie die pad is te lang.”

’) De boeren kunnen de namen der Kaffer-knechten lastig uitspreken, daar ze bestaan uit een wonderlijk samenraapsel van klanken. Hij geeft ze meest den naam van de maand, waarin ze bij hem gekomen zijn. Kleinbooi, beteekent loopjongen, halfwas, nog geen volslagen dienstknecht.

V. Oom Paul en Joubert.

DE beide namen, welke wij boven dit hoofdstuk plaatsten, behooren aan mannen, wier daden sedert den „Roodbaaitjes” in 1881 zulk een gevoelige afstraffing was toegediend, met toenemende sympathie werden gevolgd. Ik zal, met het oog daarop, u misschien niet ondienstig zijn door enkele brokjes hunner levensgeschiedenis mede te deelen.

Gezicht op het Burgerspark te Pretoria.

Zooals bekend is, is de eigenlijke naam van Oom Paul — Stephanus Johannes Paulus Kruger. Hij is het type van een Boer, met een breeden, krachtigen, schranderen kop, karakteristiek omlijst door een tamelijk langen, zilveren ringbaard.

Hij werd geboren den 25sten October 1825 in de Kaapkolonie (district Colesberg), en was de zoon van een Boer.

Wetenschappelijke opvoeding heeft Paul Kruger weinig of niet genoten; des te beter leerde hij met het geweer omgaan en zijn dapperheid, zoowel als zijn gezond verstand was oorzaak dat hij weldra een der leiders van zijn volk werd.

Zooals wij uit de voorafgaande artikelen zagen, leefde bij de Boeren steeds het onuitroeibaar besef van vrijheidzin. Als man van eer, als man van karakter, kan de Transvaler het eenmaal niet dulden zich te moeten schikken naar een hem opgelegde heerschappij, en het was daarom dat men in 1835 besloot naar den Oranje-Vrijstaat te verhuizen.

Paul Kruger, toen slechts een knaapje van tien jaar, behoorde ook onder de „trekkers,” zoodat hij reeds van zijn jeugd af al de lotwisselingen van zijn volk deelde.

Zijne stamgenooten trokken in 1837 naar Natal, met het plan om van den in de geschiedenis der Transvalers maar al te zeer bekenden Dingaan, koning der Zulu's, een stuk gronds te koopen of voor vee te ruilen, ten einde zich aan het gehate Engelsche bestuur te kunnen onttrekken.

Aan Pieter Retief werd opgedragen naar Dingaan toe te gaan. Alles kwam in orde op ééne acte na, daarvoor moest Retief nog eens terugkomen.

Dit geschiedde, en een geleide van een zeventigtal ferme Boeren werd hem vanwege de regeering verstrekt.

De heidensche Zulu-koning ontving deze deputatie allervriendelijkst en noodigde ze uit op een groot feest. Hieraan werd voldaan, 't ging er opgewekt toe, men at en dronk en amuseerde zich kostelijk, totdat op een gegeven teeken des konings een troep Zulu's aanrukte, die al de Boeren op verraderlijke wijze om het leven bracht.

Aan den strijd door de Transvalers tegen dezen ellendeling gevoerd, nam ook de jonge Kruger deel. Den 16den December 1838 had de slag aan Bloedrivier

plaats, waar slechts 500 Boeren op minstens 12000 Zulu's eene schitterende overwinning behaalden.

In 1842 werd Kruger veldcornet en van 1848 tot '52 deed hij dienst als commandant van het Leger. Daarna was hij tot '62 luitenant-generaal, en na dien tijd commandant-generaal en lid van den uitvoerenden Raad.

Sedert 1874 was hij Vice-president, en in 1883 werd hij benoemd tot Staats-

Kerklaan te Pretoria.

president. In dichtmaat beval men toenmaals zijn candidatuur warm aan. Ziehier:

„Burgers van Transvaal!
Kies jul generaal!
Kruger is die man,
Die jul redden kan!
Kies die dappre held;
Kaffers uit die veld!
Redder van die land,
Helder van verstand,
Hart vol moed en krag,
Trou an sijn geslag;

Geen verraajerij
Sal hom ooit verlij.
Goed sal hij regeer;
Godsdiens sal hij eer.
Dan kom na die druk,
Voorspoed en geluk;
Dan strooi weer Gods hand
Segen o'er die land;
En jul kinders sal jul prijse,
En an God die dank bewijse!

Wat toen werd voorspeld is bewaarheid geworden, schitterend bewaarheid. Kruger is de man geweest, onder wiens bestuur redding is komen opdagen,

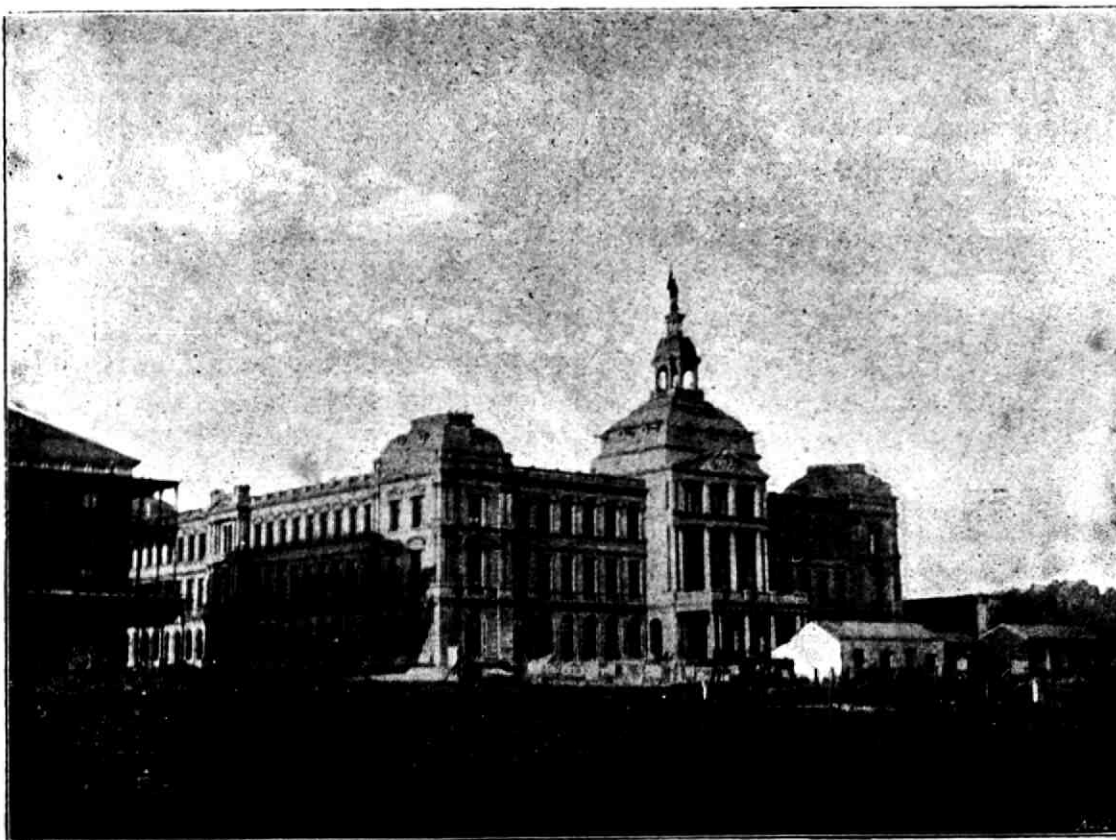
onder wiens regeering een zonnestraal is gevallen op het Transvaalsche geschiedboek, dat tot ons spreekt van een aaneengeschaalde opvolging van rampen en zorgen, van angsten en smarten. Kruger is de man geweest, die door helderheid van verstand, door vastberadenheid, wilskracht en moed trouw is gebleven aan zijn heldenvolk... Kruger is de man geweest, die zonder draaierij recht op zijn doel afging, die goed geregeerd heeft en den godsdienst bleef eeren als het hoogste, als het beste, als het edelste, en hij was ook de man in wien het nageslacht der kiezers van '83, den „right man on the right place” zal erkend hebben — waarvoor als beste bewijs kan worden aangevoerd, dat hij in '93 voor de derde maal als President werd herkozen.

Hij, oom Paul, is de verpersoonlijkte eenvoud in manieren en wandel. Eerlijk en oprecht zijn, dat is zijn prijzenswaardig hoofddoel, en daardoor bezit hij de gewenschte

hoedanigheden voor den verantwoordelijken post, welken hij nu reeds twaalf jaar bekleedt.

In 1846 huwde hij met Mejuffrouw Du Plessis, welk huwelijk hem 9 zonen en 7 dochters schonk. Als men weet, dat hij ongeveer een 50-tal kleinkinderen bezit, kan men hem een waar patriarch noemen.

Ik wensch u een paar staaltjes van zijn eenvoud te schilderen, die ik van verschillende zijden vernam:

Gouvernementsgebouw te Pretoria.

Toen onlangs een jeugdig geleerde, die den president in zijn klein lieflijk huisje te Pretoria een bezoek bracht, de eenvoudige zitkamer binnentrad, — zag hij den grijzen staatsman, wiens vonkenschietende oogen evenwel niets van een grijsaard hebben — kalmpjes zijn pijp rooken.

Na de gebruikelijke plichtplegingen informeerde hij naar de resultaten der studiën, en begon een opgewekt gesprek.

Plotseling tastte hij in zijn zak, haalde er een handvol tabak uit te voorschijn — een tabakszak bezit „Oom Paul” niet — en noodigde den geleerde uit eens te stoppen....

Paul Kruger houdt zeer veel van wandelen. 's Morgens in de vroege zijn de Kerklaan, of anders het prachtige nieuw aangelegde Burgerspark punten van groote attractie voor hem.

Stefanus Johannes Paulus Kruger.

Des morgens en des avonds kan men den president in allen ootmoed zien lezen in den bijbel. 't Is een kenteekening groepje, stel ik mij voor, in die binnenkamer.

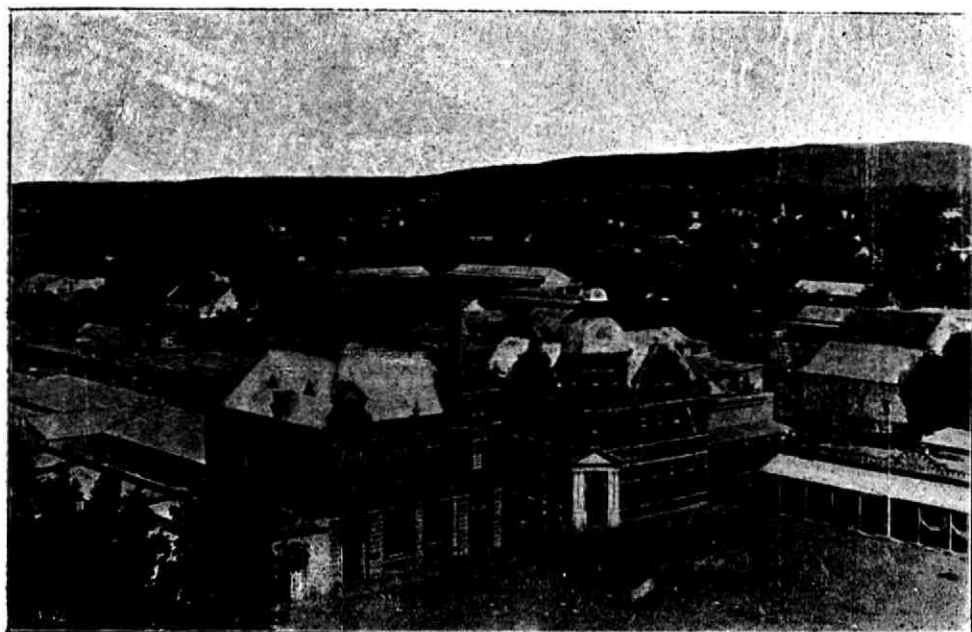
Oom Paul met den bijbel, gedrukt op Oud-Hollandsch papier, in reusachtig formaat, op de knieën, en daaromheen, in een halven cirkel geschaard, zijne familieleden.

En als het lezen gedaan is, en de laatste klanken zijner krachtige, heldere stem zijn weggesmolten, dan knielt hij met zijne huisgenooten neer, zich buigend diep in 't stof om van de Opperste Wijsheid datgene af te smee-

ken, wat hij nodig heeft, zoowel voor zijn huiselijk, als voor zijn staatkundig en maatschappelijk leven.

't Is eenigen tijd geleden.

Eene dame komt bij juffrouw Kruger een bezoek afleggen, en wordt reeds in het voorportaal door de gastvrouw ontvangen, die met hare handen een

Markt te Pretoria.

stuk deeg omklemd houdt. Zij verontschuldigde zich daarover met de opmerking, dat ze „juist bezig was met bakken.”

Na een poosje over alles en nog wat te hebben gebabbeld, noodigde ze hare bezoekster uit een kopje koffie te blijven drinken.

Zij ging intusschen persoonlijk met een kopje naar buiten om den schildwacht ook eene kleine verkwikking te geven....

Zooals men weet, woont Paul Kruger te Pretoria. Voor straatverlichting is daar nog niet gezorgd en zoo ziet men 's avonds, evenals voorheen in onze

steden, de menschen met een lantaarntje gewapend door de straten loopen.

Aan beide zijden der wegen zijn slootjes aangebracht met vlietend water.

In een der eenvoudigste, minst sierlijke huizen houdt Oom Paul verblijf. Mag deze woonplaats „dood-gewoon” genoemd worden, zijne kleeding zou u nauwelijks doen gelooven, dat ge stond tegenover een Staatspresident.

De groote vroomheid van Paul straalt weder door uit het feit, dat hij op een veld een kleine kapel heeft doen bouwen, waar hij gewoon is voor zijne bloedverwanten en de naburige Boeren zelf te prediken.

Iemand, die recht tegenover het huis van Oom Paul gewoond heeft, vertelde mij, dat hij des morgens ten zes uur voor zijn huisdeur audiëntie houdt.

Dan dragen de Boeren hunne belangen aan hem voor, en met de grootste belangstelling staat Kruger hen te woord.

Steeds staat er een groote ketel koffie gereed, ten dienste van hen, die op de buiten-audiëntie komen.

Omtrent zijne onverschrokkenheid las ik onlangs het onderstaande:

In den strijd tegen de Engelschen had Kruger aan het Kaffer-opperhoofd

Hollandsche kerk te Pretoria.

Magata een order opgedragen, die door dezen uit vrees voor de Engelschen niet werd uitgevoerd.

Daarvoor moest Magata worden gestraft. Door slechts enkele mannen vergezeld, gaat Kruger naar de woning van Magata. Intusschen waren honderden gewapende Kaffers toegesnel om hun opperhoofd te verdedigen.

Paul Kruger pakte hem bij den arm, en zeide tot zijne mannen: „Pakt hem, hij is onze vijand.” Een der Kaffers stond met een opgeheven wapen, om het hoofd van Kruger in tweeën te kloven, maar werd daarin door de andere zonen van Magata en zijne raadsliden verhinderd.

Toch bleef Kruger kalm, en toonde niet de minste vrees, al was zijn vijand allerm minst licht te achten.

Men verhaalt nog, dat „Oom Paul” na het sluiten van den voor Engeland zoo smadelijken vrede van 1881 met een Engelschen veldprediker en een paar officieren het volgende gesprek had.

De Engelsche heeren kwamen hem gelukwenschen met de teruggave van het land. Ook het gevecht op den Majuba-berg, waar een handjevol Boeren een roemrijke overwinning op de Engelschen behaalden, kwam ter sprake.

Een der Engelsche officieren schreef de nederlaag hunner soldaten daaraan toe, dat zij geen ammunitie meer hadden. Kruger wist dit echter wel beter, en zei: „dan moet ik zeggen, dat Hare Majesteit de getrouwste troepen heeft, die er op de wereld te vinden zijn; Hare Majesteit heeft zeker zonder twijfel order gegeven, om een zeker aantal patronen voor de Boeren te bewaren; want uwe soldaten hebben zich waarlijk liever laten doodschieten, dan die orders te overtreden, daar wij de voor ons bestemde patronen nog in hun tasch hebben gevonden.”

Ik wensch u nog iets na te vertellen uit Kruger's leven. Wie hem ziet, zou vermoedelijk niet denken, dat achter zijn goedmoedig gelaat zooveel scherpzinnigheid en gevatheid schuilt.

Sir Bartle Frère, een Engelsch gouverneur, liet hem tijdens zijn bezoek te Kaapstad bij zich roepen. Aan dit verzoek werd geen gevolg gegeven, en toen hij voor de derde maal weder eene uitnoodiging ontving, zeide hij tot den boodschapper: „Vraag aan uw meester, welke Sir Bartle Frère mij wenscht te spreken: Hij, die verklaard heeft te Kleinfontein in het district Pretoria, dat hij in denzelfden God gelooft, en niet gekomen is om met geweld te werken, maar met rechtvaardigheid, of hij, die volgens het Blauwboek heeft geschreven, dat hij te weinig troepen en kanonnen had, daar hij anders de Boeren uit elkaar gejaagd zou hebben; of het die Sir Bartle Frère is, die in een memorie aan Hare Majesteit verklaard heeft, dat hij omtrent 5000 Boeren gevonden had, die

zes weken op hem gewacht hadden, dat dezen behoorden tot de voornaamste Boeren van het land, en dat hij hunne memorie opstuurde, omdat deze waardig

S. P. J. Kruger.

was door Hare Majesteit in ernstige overweging genomen te worden, of die Sir Bartle Frère, die in een brief in het Blauwboek gezegd had, dat het maar een klein klompje oproermakers waren, die menschen onstuimig maakten, en dat de meerderheid der bevolking tevreden was. — Zie, vraag uwen meester, wie hij is?"

Paul Kruger ondernam in 1884 een reis naar Europa, vergezeld door den intendant van onderwijs, den bekenden vechtgeneraal van 1880, Smit, en nog 'n paar Boeren.

Zijn hoofddoel was Engeland — want daar moest de conventie ondertekend worden.

Doch waar hij zoo dicht zijn zou bij Hollandschen bodem, kon hij den lust niet weerstaan om ook daar voet aan land te zetten.

Wij herinneren ons nog die feestelijke ontvangst, hem door onze landgenooten bereid; wij herinneren ons nog, hoe we er trotsch op waren, die stoere mannen in ons midden te zien, waarvan we reeds zooveel hadden gehoord en gelezen.

't Is altijd iets aantrekkelijks, wanneer men zich in 't bijzijn van 'n vorst bevindt. Men voelt sympathie voor zoo iemand, men voelt dat hij hoog staat, en uitsteekt ver boven het alledaagsche. Maar toch — ik spreek niet van allen — hoe weinig blijft er over van dat hooger staan dan anderen, als men dien staatsierok wegdenkt, als men hem ontdoet van dat goud en zilver, van dien gepluimden steek ... misschien, misschien ... hoedanigheden, die staan onder het niveau van 't alledaagsche

Paul Kruger ziet ge, zooals hij is. Nooit draagt hij 'n staatsiekleed, altijd 'n heel eenvoudig jasje, dat 'n gewoon kantoorbediendetje eerst nog dikwijls drie-maal bekijken zou, voor hij het zou aantrekken.

Maar denkt ge het weg, dan blijft er over: een verstand, uitblinkend door scherpzinnigheid, een hart vol rechtvaardigheid en goedheid, 'n gespierd lichaam, dat bestand is tegen moeite en zorgen, en niettegenstaande zijn één en zeventigjarige leeftijd in staat tot het verrichten van daden, getuigend van persoonlijken moed en dapperheid; een karakter, vol hoedanigheden waarop menig ander vorst jaloersch zou mogen zijn — een karakter, hetwelk zich kenmerkt door beslistheid, vrij van veranderlijke invloeden, van alle besluiteloosheid

Hij, de Boer-staatsman, staat door de kracht van zijn karakter ver boven zijne tegenstanders verheven, want al zijne handelingen getuigen van gematigdheid en rustige kracht.

Herinnert ge u nog, hoe deze Transvaalsche deputatie te Amsterdam werd ontvangen? Kunt ge het u nog te binnen brengen, hoe zij toen ook eene vergadering bijwoonde der vereeniging „Patrimonium", waarin Dr. Kuyper haar een vaandel aanbood, waarop de spreuken stonden: „In God zullen wij kloeke daden doen" en „Eendracht maakt macht" — klinken niet weder die woorden in uwe ooren, die Kruger toen sprak?

„Mijne vrienden, zusters en broeders, na al wat ik gehoord heb is mijn hart, ja, ik zal zeggen overstelpt.

„Smeekende en in het stof kruipende, hebben wij *de Memorie* tot de koningin Victoria gericht. Maar zij werd niet verhoord. Toen hebben wij gezegd: laat ons zoo eenparig, als tot de koningin, opgaan tot onzen Verlosser. En wij hebben allen te zamen gebeden. En toen zijn we begonnen te strijden, en we zijn verhoord.

Want wij hebben overwonnen; ja, doch wijzelf hebben niets gedaan, de Heer heeft voor ons gestreden. Laat elk gesticht worden in het geloof. Waar de Heidenen den Heere aanbidden, laat ons daar niet achterblijven. De Heere regeert en zal regeeren in eeuwigheid."

..... Toen stelde Dr. Kuyper hem het vaandel ter hand. „In God zullen wij kloeke daden doen" — zoo sprak hij — „welnu, gij, Transvalers, doet kloeke daden. Geef mij de hand, President, en met die hand de belofte, dat deze vlag nooit zal komen in handen van den Brit."

Dat was een plechtig oogenblik.

De toegestoken hand werd krachtig gedrukt, heel lang, en daar lag in uitgedrukt: „twijfel toch nooit aan mijne belofte." Hoe schitterend werd zij dezer dagen verwezenlijkt! Uw vlag, Patrimonium, is nog in hun bezit — moge zij het altoos blijven

De deputatie bezocht meer plaatsen dan alleen onze hoofdstad. Slechts van enkele bezoeken wil ik iets aanstippen.

Te Delft bezocht men de Polytechnische school. Daarbij valt iets op te merken, dat velen niet weten, misschien ook dat weinigen interesseert, maar toch wensch ik het als eigenaardigheid hier te boekstaven.

De Transvaalsche heeren wilden eens gaarne weten hoeveel ze wogen. Eén hunner betrad het eerst de weegschaal. het was de oud-generaal Smit, en de evenaar duidde het niet onaanzienlijk gewicht van 103 KG. aan; Du Toit woog 82 KG. en „Oom Paul" verloor den wedstrijd met 69 KG.

Bij het bezoek van een meisjesschool te Arnhem — zoo verhaalde onlangs de „Figaro" — had een Franschman gelegenheid Kruger te ontmoeten. Natuurlijk kwam het gesprek op den strijd tegen de Engelschen.

„Wat hebt u ze kranig geslagen."

„Niet zóó goed, als we gewild hadden," antwoordde de President met een fijn lachje, dat over zijn grofgesneden maar toch zoo edelaardig gelaat gleed. „Niet zóó goed als we gewild hadden, want dan hadden we hun den lust moeten ontnemen om nog eens te beginnen."

„Geloofd u dus, dat ze nog eens zullen beginnen?"

„Vroeg of laat, ja. Transvaal is een land van toekomst. Onze grond bevat zooveel rijkdommen, als men nauwelijks vermoeden kan. Zoolang die rijkdommen niet geëxploiteerd worden, zullen de Engelschen zich stil houden, maar zoodra die rijkdommen bloot komen te liggen, zullen de Engelschen trachten te knevelen. Nu al dringen ze van alle kanten op ons aan en bij ons in. Tegen de lucht kan men tochtlaten maken, maar wat kan men doen tegen het Engelsche indringen? Als het oogenblik gekomen zal zijn, zal men zoogenaamd de Britsche onderdanen komen helpen, wier rechten men zal zeggen dat door ons aangerand zullen zijn.

Doch, ik heb hier in het land van mijn oorsprong weer de spreuk aanschouwd „Je Maintiendrai" en ook wij zullen handhaven."

Van dit Figaro-bericht moge waar zijn, wat er waars in is, doch zeker is het dat Paul Kruger ons weer bewezen heeft, wat het is, wat het beteekent: „Je Maintiendrai", want wat juichen wij anders toe in onze Transvaalsche broeders, dan hun moed, hun vrijheidszin en hun onverschrokkenheid, welke zij betoonden, telkens als het gold de onafhankelijkheid te bewaren, die hun door list en sluwheid dreigde ontnomen te worden.

Maar welke waarde zouden onze toejuichingen bezitten, mijne lezers, wanneer wij niet bereid waren, evenals zij, onder gelijke omstandigheden hetzelfde te doen?

En nu ten slotte nog een woordje over het bezoek der deputatie aan Rotterdam. Het zal niet onverdiend zijn, omdat de handelsstad, anders in het feestvieren zoo achterlijk, haar beste beentje voorzette, waar het gold een spontane hulde aan Kruger.

Men ontving de helden in de Groote- of St. Laurenskerk, en krachtig klonk Oom Paul's stem, door die forsche kerkgewelven:

„Mijne heeren en vrienden,

Ik zeg u, namens mijne medeleden der deputatie, ja, namens het geheele volk van de Zuid-Afrikaansche Republiek dank voor zooveel blijken van sympathie en voor de eer, die gij ons bewijst. Ge weet, dat wij op dit oogenblik niet behooren tot een verlaten afhankelijk volk. Dat hebben wij den Allerhoogsten te danken, en daarom was het ons lief, in dit heilig huis des Heeren ontvangen te worden. Ik zeg u daarvoor dank.

Van den dag, dat wij den voet op Nederlandschen bodem hebben gezet, zijn wij met bewijzen van welwillendheid overladen. Wij maakten er uit op, dat het bloed kruipt waar het wezen moet, en dat men hier heeft getoond met ons één volk te willen zijn. Zoo zij het!"

Wat trok Smit, de welbekende vechtgeneraal in den Vrijheidsoorlog, de algemeene aandacht door zijn ferm militair voorkomen, door zijne innemende wijze van zich voor te doen, tijdens het verblijf in de Maasstad.

Op een diner, hem door de gemeente aangeboden, prefereerde Kruger zijn gewonen tafeldrank boven al het andere. Hij had naast zich een kan met melk, en terwijl de overige gasten hunne toosten uitbrachten met bokalen vol schuimenden champagne, hief hij z'n glaasje melk omhoog!

Kentschetsend zijn dergelijke opmerkingen voor 'smans karakter!

Den 18en Maart bezocht hij het Doofstommen-Instituut. De directeur dier inrichting, de heer Jc. Bickers, was zoo welwillend mij, op mijn verzoek, in de gelegenheid te stellen een afdruk te doen nemen zijner handteekening, bij dit bezoek in het gewone, daartoe bestemde boek geplaatst.

Generaal Smit.

S. P. J. Kruger

Staatspresident der Z. A. Republiek

Pretoria

Genoemde heer Bickers deelde mij eene eigenaardige bijzonderheid mede, waarover „Oom Paul," wanneer hij het leest, zich wellicht verheugen zal.

Toen de President binnentrad werd hem door den zevenjarigen leerling

J. F. P. Blankert een fraai bouquet aangeboden. Diezelfde Blankert, geboren den 13^{en} April 1876, toen doofstom, is zoover gevorderd, dat hij in het afge-loopen jaar eind-examen deed voor de Hoogere Burgerschool met 5-jarigen cursus, en thans aan de Polytechnische school te Delft studeert voor ingenieur....

Niet minder eigenaardig is hetgeen ik hier laat volgen:

Op denzelfden datum werd een bezoek gebracht aan de Rotterdamsche Dier-gaarde.

Toen de Deputatie, om-stuwd door eene groote volksmenigte, gekomen was aan het gazon vóór het Societeitsgebouw, werd de heer Kruger door het Be-stuur uitgenoodigd, aldaar een boom te planten, die den naam zou dragen van „Transvaalsche boom”.

Kruger aanvaardde de taak, nam de spade, die met de Transvaalsche kleuren prijkte, en wierp, nadat de boom in den kuil was gezet eenige spaden aarde op de wortels. Toen er op dat oogenblik een daverend ge-juich opging, riep „Oom Paul” vol vuur: „*Vrienden, ge moet ons nie verafgode nie*”, en sprekende in zijn Z.-A. tongval, voegde hij er aan toe, dat hij wenschte, dat de boom weligzou tieren, en die bloei hier zou mogen beschouwd worden, als een zinnebeeld zijner vriend-schap.”

ESCHDOORN (ACERPSEUDO-PLATANUS, LINN.),
(geplant door de Transvaalsche deputatie op 18 Mei 1884).

Een onbekend gebleven Rotterdammer dichtte naar aanleiding daarvan toen:

„Daar staat ge dan, klein boompje, hier
Aan dezen zodenrand
Door Kruger, Smit, Van Esselen *)
Op 18 Maart geplant.

Wij heeten u hier welkom
In welgemeende taal;
En zien hier blijde op u neer,
Als 't beeld van de Transvaal.

Gij staat hier in deez' schoonen tuin,
Ofschoon nog jong en klein,
Met 't zelfde recht toch van bestaan
Als groote om u heen.

Wij wenschen u: groei welig op,
Bloeï in den zonnestraal,
En blijf' voor ons het zinnebeeld
Der kleine Staat Transvaal.

En moet ge al van tijd tot tijd
Soms storm en wind doorstaan,
Hef fier opnieuw uw kruin omhoog,
Al was 't na een orkaan.

Houd stand, hier op uw eigen plaats,
Al woei uw kruin ook kaal!
Dan zien wij in u, kleine boom,
Het zinn'beeld der Transvaal.

Met welgevallen zien wij u
In Rotte's Diergaard staan,
Dat gij in grootte en in kracht
Steeds flink vooruit moogt gaan.

Dit wenschen en dit hopen wij;
En zien dan telkenmaal
Op u, als 't ware zinnebeeld
Der republiek Transvaal.”

Sedert zijn twaalf jaren voortgesnel....

En wie zou gedacht hebben dat de wenschen, toen geuit, op dergelijke wijze vervuld zouden worden. Het boompje heeft rekening gehouden met den vooruit-gang van Transvaal, en ook omgekeerd: Transvaal met het boompje.

Reeds driemaal, zoo verzekerde mij de directeur, de heer A. A. van Bem-melen, reeds driemaal is het hekje verwijld moeten worden, en de takken.... fraai hebben ze zich ontwikkeld, terwijl een prachtige bladerdos ze elken zomer gesierd heeft.... de boom is opgewassen, hoog voor zijn leeftijd, hooger dan menige andere boom....

Goddank, dat het ook zoo gegaan is met de Transvaal.

De directeur der Diergaard is meer dan tevreden over den bloei van dien boom; Kruger kan tevreden zijn over den bloei, de beschaving en den vooruitgang van zijn volk.

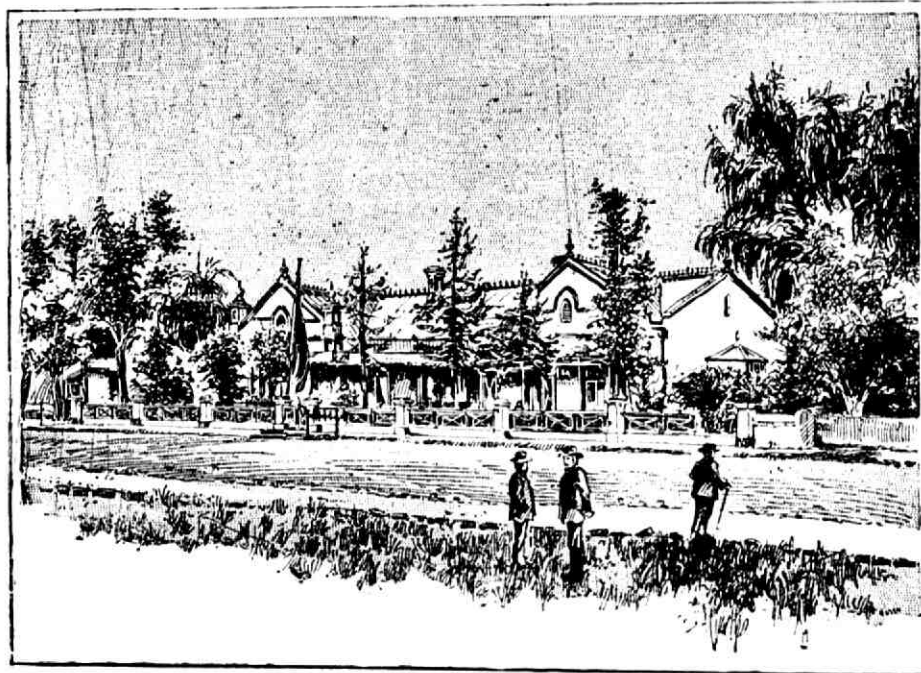
Waar de helden van den dag overal zoo geféteerd werden — zuchtten ze eens bij een diner: „Ons kanniet meer eet nu.”

„Men zegt” — maar daarom behoeft het niet geloofd te worden — dat de Krugers van koninklijken bloede zijn. Door koningin Christina van Zweden, dochter van Gustaaf Adolf, zouden zij tot het huis Wasa behooren. De groot-vader van Kruger's neef, die te Chicago woonde, was Commodore Kruger, een Zweedsch officier, die de Amerikanen hielp om de Engelschen te bevechten.

Kruger's Eiland in de Hudsonrivier zou den naam dragen van dezen zeeheld.

De Deputatie heeft ook Duitschland bezocht. Omtrent Kruger's bezoek bij keizer Wilhelm I, weten de dagbladen mede te deelen, dat hij aan den keizer werd voorgesteld door vorst Bismarck. Onmiddellijk nadat Kruger hem de hand had gereikt, zœu hij gezegd hebben: „Majesteit, gij zijt een grijsaard en de vorst van een machtig rijk. De Transvaal is in vergelijking met Duitschland slechts een kind. Een kind heeft behoefte aan hulp, en kan somtijds, als het struikelt, zich niet alleen oprichten. Sire, verleen ons Uwe hulp, indien wij daaraan eens behoefte mochten hebben.”

De President had 't hart van den keizer getroffen. Deze drukte hem beide

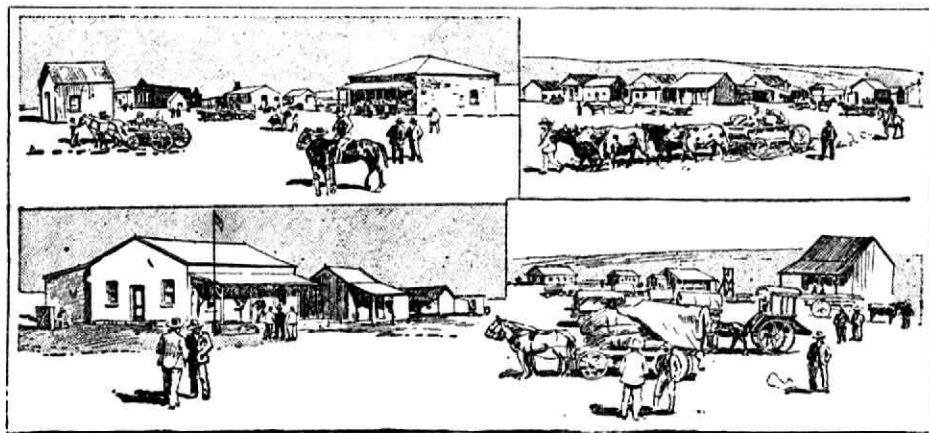

Het woonhuis van „Oom Paul.”

handen en antwoordde: „Ik beloof 't u, reken op mij en de mijnen.”

Hij noodigde Kruger aan een feestmaal en deed hem recht tegenover zich plaats nemen. De hovelingen zagen met verbazing dien burgerman, zonder uniform of onderscheidingsteeken, met zooveel eerbewijs door den grijzen kei-zer bejegend....

Na afloop zijner Europeesche reis is Kruger teruggekeerd in zijne eenvou-dige woning te Pretoria. Dáár, in zijne studeerkamer, heeft hij verwerkt wat

Kijkjes in Pretoria.

hij goeds had opgemerkt in den vreemde, dáár heeft hij bij vernieuwing proe-ven gegeven van zijne kunde als staatsman, en de wereld verbaasd doen staan over hetgeen hij bewerkstelligde, en de wijze, waarop hij zijn land wist te emancipeeren.

Joubert....

Een even open en sympathieke verschijning, als de persoonlijkheid van „Oom Paul”, is die van den vijftigjarigen Paul Josias Joubert, den opperbevelhebber der gezamenlijke Transvaalsche strijdkrachten.

Hij is in vrede-tijd een ijverig landbouwer, doch in tijden van oorlog een strateeg van betekenis, hetgeen hij roemrijk bewezen heeft in de gevechten tegen de Kafferstammen van Malaboch en Magaji. En vooral door zijn toedoen was het, dat men er in slaagde Malaboch, den dappersten Kafferhoofdman, in 1895 gevangen te nemen en hem geketend weg te voeren naar de gevangenis te Pretoria.

Joubert ontvangt voor zijne diensten volstrekt geen traktement.

Bij de laatste presidents-keuze in Transvaal was hij naast Kruger gecan-dideerd, doch moest het onderspit delven. Best mogelijk is het, dat hij nu bij de presidentskeuze in den tweeden Boerenstaat, Oranje-Vrijstaat, als candidaat in aanmerking komt.

Hoewel de Boerenpartij van den Vrijstaat, waarin hij veel aanhangers heeft, hem candidaat stelde, is het nog niet zeker, dat hij die candidatuur zal aan-vaarden.

Zoo ja, dan, meent men, zou hij daartoe worden gebracht, om, mocht hij slagen, zich ook uiterlijk van „Oom Paul”, zijn ouden strijdenoot, te scheiden, nadat een innerlijke breuk tusschen beiden reeds lang bestaat.

*) Van Esselen, Boer-Student, was ook lid der Deputatie.

Is Joubert den Boeren van den Vrijstaat van den eenen kant een gewenscht candidaat wegens zijn ontembaren haat tegen alles wat Engelsch is, zoo hij gekozen mocht worden zou de tusschen hem en Kruger heerschende spanning de voorgenomen nauwere vereeniging der beide Republieken waarschijnlijk tot onbepaalden tijd verdagen.

Dit laatste zou voor beide partijen nadeelige gevolgen kunnen hebben, en een inbreuk maken op die gulden spreuk, door de Boeren zoo hoog gehouden: „Eendracht maakt macht.”

„In Holland,” schreef onlangs iemand aan een welbekend dagblad, „zal men allicht denken, dat de ongedisciplineerde burgers van Transvaal door commandant Joubert op dezelfde wijze gecommandeerd worden, als in Europa, door de gewone commando's: „leg aan,” „vuur,” enz. Dit is volstrekt niet het geval. Daar de Boeren geheel verspreid oprukken is zoo iets onmogelijk, en bovendien zou het onnoodig zijn, daar door de avontuurlijke levenswijze elk als het ware een generaal op zichzelf is, hyperbolisch gesproken.

Daar ieder Boer een goed schutter is, wordt dikwijls vooraf bepaald, op wien van den vijand zij moeten schieten, zóó dat aan enkelen opgedragen wordt, alleen op de officieren, aan anderen alleen op de kanonniërs te schieten, enz. Behalve andere voordeelen, daaraan verbonden, voorkomt men op deze wijze het gevaar van veel lood op één man te verspillen.

Zoo komt het, dat de kanonnen dikwijls haast niet gebruikt worden, doordat de plaatsvervangende kanonniërs telkens weer „weggepikt” worden. Zulk een plan is natuurlijk dan alleen uitvoerbaar, wanneer men altijd even kalm blijft, en wanneer bijna elke kogel raak is. Hier komt weer de strenge regel te pas, dien vele Boeren vroeger gewoon waren te volgen, namelijk dat een jongen van 16 jaar dikwijls maar twee kogels meekreeg om een bok te schieten, misschien om den duren prijs der ammunities.

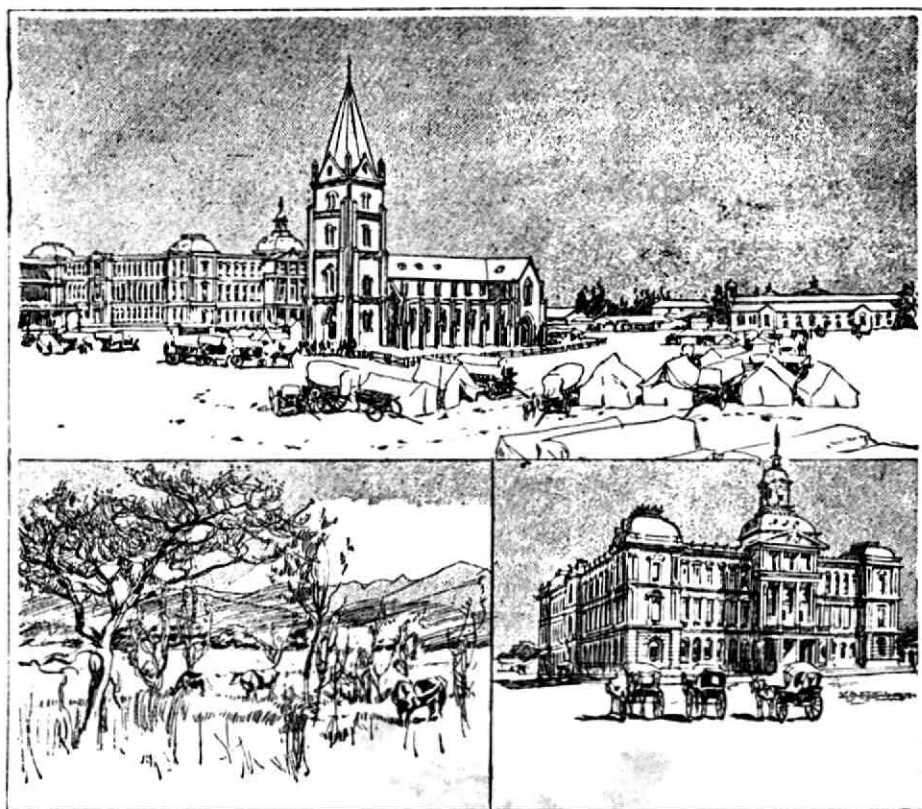
„En dan komt dit er nog bij, dat door langdurige oefening op groot wild de Transvalers het zoover gebracht hebben, dat zij, tot op eenige meters na, den afstand juist weten te schatten.

Op dit belangrijk feit is meermalen gewezen, maar het wordt niet altijd begrepen. Want men moet zich niet voorstellen, dat de Boeren altijd de beste „kopjes” (heuveltjes) uitkiezen, waarachter zij zich verschuilen, om dan eerst te schieten, wanneer de vijand binnen een te voren afgemeten afstand komt; maar dat zij in staat zijn op alle afstanden direct te schieten. Zooals men weet, heeft ieder kogelgeweer een vizier, een ijzeren plaatje, dat op en neer geschoven wordt,

hooger te brengen met het oog op de draagkracht, die verloren gaat door het gewicht van den kogel. Elk vizier heeft streepjes met getallen (200, 250 tot 1000 en meer), die aangeven hoe hoog het plaatje geschoven moet worden. Men begrijpt dus, dat men zijn hoofd koel moet houden in den strijd, om dit niet te verzuimen. Dikwijls werden er geweren gevonden van Engelschen, die geheel verzuimd hadden de klep van hun vizier lager te schuiven bij het dichterbij komen, en daardoor natuurlijk over de hoofden der Boeren heenschoten....”

Met een begeesterend „feu sacré” moedigt generaal Joubert zijne troepen aan. Lafheid kan hij niet dulden. Bindt men den strijd aan, goed, hij geeft zijne bevelen, maar dan ook „overwinnen of sterven.”

Met een ware doodsvrachting oprukken tegen den vijand, een zonder erbarmen zich doorslaan naar het einddoel, — ziedaar de motieven, waarvan Joubert uitgaat, wanneer de oorlogstrompetten schallen.

Kijkjes in Pretoria.

Als een merkwaardigheid zouden wij daarbij kunnen vermelden, dat hij steeds op zijne tochten vergezeld wordt van zijne echtgenote, eene zeer vastberadene, diplomatieke vrouw, aan wier geestkracht de generaal vele zijner overwinningen op de Engelschen moet te danken hebben.

Generaal Joubert, geboren 1846.

en waarlangs men „korrel houdt” (mikt). Dat dient natuurlijk om den loop

VI. De Zuid-Afrikaansche Kaffers.

E slechtste mensch heeft toch eene goede zijde, en het is best mogelijk dat men bij den wreedsten moordenaar of den sluwsten bedrieger nog 'n paar zeer goede karaktertrekken opmerkt.

Wanneer ge een blik werpt op den Kaffer, zal eene dergelijke redeneering zich vanzelf bij u opdringen, want waar we met afschuw neerzien op zijne vele slechte hoedanigheden, moeten we toch enkele goede eigenschappen billijkheidshalve in hem huldigen, die dikwijls ontbreken bij hen, die opgegroeid zijn in het helderschijnend zonnetje der beschaving, te midden van veel strengere zedelijkheidsbegrippen.

Liever sterft een Kaffer, dan ontrouw te worden aan zijn vaderland, en alles, tot den laatsten druppel bloed, zou hij willen opofferen voor de eer zijner stamgenooten en voor de eer van zijn opperhoofd. Diplomaat kan hij zijn, — uitstekend diplomaat zelfs, en het is de wereld met hare verfijnde manieren, die het hem maakte.

De Europeanen hebben hem dikwijls willen misleiden en doen het nu nog, en daarom wordt hij voorzichtig, wordt hij schuw. Waarom gaf dat blanke volk zoo dikwijls leugenachtige voorstellingen van personen en zaken, waarom beloofde het zooveel en deed het zoo weinig, en waarom spreidde het zoo dikwijls strikken om hem er in te laten loopen?

Men moet met dat volk oppassen, dat begreep hij en daarmede overeenkomstig begon hij te handelen. Hij besloot zich nimmer bloot te geven, zich dommer te houden dan hij werkelijk was, veel te hooren maar weinig te zeggen, en van het gehoorde dapper partij te trekken, wanneer het te stade mocht komen. Zoo vormde de beschaafde wereld hem tot een diplomaat van top tot teen, en werd hij geoefend in al de details van de kunst om zich te vermommen,

men, d. w. z. uit te geven voor iets, dat hij eigenlijk niet is — evenals het meerendeel der „hedendaagsche” menschheid dit doet. Verder is de Kaffer hebzuchtig, onzedelijk, wreed... enz. enz. In hoeverre gij hem wilt beschuldigen, of vrijpleiten, ik laat het aan uwe eigene zienswijze over, want of men zijne daden beoordeelen moet naar denzelfden maatstaf, als die van beschaafde individuen, ziedaar een groot vraagstuk.

De Kaffers vormen een barbaarsch ras, een ras van echte materialisten, die zich voor niets interesseeren dan voor veel eten, veel vrouwen en veel feestgedruisch. De krijgshaftige stammen hebben daarenboven een bijzonder zwak voor vechten, voor „assegaaien wasschen” en het „schoonmaken” (d. w. z. uitmoorden van geheele landstroken).

De Kaffers moeten behooren tot de zonen Ismael's. Zij bestempelen zichzelf met den algemeenen naam van „Amakafula”, hetgeen eene verbastering is van „Kafir”.

„Kafirs” noemt de Arabier allen, die Mahomed's leer hebben verworpen, en vandaar leidt men af, dat de Kafferstammen vroeger of druk met de Arabieren verkeerden, of Arabieren geweest zijn, en later over land de Zuidkust van Afrika hebben bereikt. Enkele geschiedschrijvers verduidelijken hunne vestiging in Zuid-Afrika door mede te deelen, dat de Kaffers onwillig geweest zijn zich aan Mahomed's leer te onderwerpen en zich daardoor den haat der Muzelmannen op den hals gehaald hebben, die hen uit hun midden verbanden. Als vluchtelingen zouden ze de wijk genomen hebben in Zuid-Oostelijke richting, totdat ze eindelijk een onbewoonde streek vonden tusschen Delagoabaai en Vischrivier. Wanneer men een Arabier en een Kaffer naast elkander plaatst, vallen u dadelijk verschillende punten van overeenkomst in het oog. Van de

krijgshaftige Kafferstammen kent men voornamelijk de Zulus en de Matabelen. Van de eersten heeft men 't eerst gehoord in 't begin dezer eeuw, toen onder hen een militair genie opstond, Chaka genaamd, die in korten tijd de Zulus tot een natie maakte, tegen welke geen andere stam bestand was en oorzaak was van de groote volksverhuizing der Kaffers naar de Kaapkolonie. Van 1825—'30 moordde deze Chaka het land honderden uren ver in den omtrek uit, welk voorbeeld gevolgd werd door een zijner hoofden, die zich in 1830 vestigde op de plek, waar thans Rustenburg ligt, zoodat den Kaffers niets overbleef, dan te vluchten naar het ontoegankelijk terrein van Basutoland.

Het gekroeste haar, de dikke lippen en de zwarte lichaamskleur, den Kaffers eigen, zou moeten verklaard worden door de vermenging — op welke wijze is onbekend — met een negerras. Ook hun taal brengt het uit, dat Kaffer en Arabier vroeger één geweest moeten zijn. Dit is zelfs zoo sterk, dat sommige woorden geheel gelijk zijn. Behalve deze overeenkomst met de taal is het bestaan van verschillende gelijke gebruiken nog een reden te meer, om ons de meening der geschiedschrijvers als waar te doen aannemen.

De Kaffers (hieronder rekent men de natiën langs de zee, van de Groote Vischrivier tot aan de Delagoabaai) worden verdeeld in vier stammen, zij zijn:

Kaffermeiden.

de *Amazosa*-Kaffers, die het eigenlijk Kafferland op de grenzen der Kaapkolonie bewoonden; de *Amazulu's* (of Zulu's); de *Basuto's* en de *Amampondo's*, die voor den oorspronkelijken Kafferstam gehouden worden.

De Kaffers en de Boeren konden het vroeger over het algemeen tamelijk wel met elkander vinden; later, toen besloten werd, de Kaffers te verdrijven en het land vrij te maken, was natuurlijk een duurzame haat tusschen Kaffers en blanken onvermijdelijk.

Het zou ziekelijke philanthropie zijn om er den blanken een verwijt van te maken, dat ze het land wilden in bezit nemen en productief doen worden, dat vóór dien tijd was verwaarloosd door de barbaren.

In 1809 gaf kolonel Collins order om de Kaffers over de Vischrivier te drijven, er werd den Boeren opgedragen om de Engelsche soldaten behulpzaam te zijn, terwijl zij al de Kaffers, die tot hun dienstvolk behoorden, moesten wegzenden. In zijn „*South Africa past and present*”, blz. 29 en 30, geeft Noble, een Engelsch schrijver, van dit feit een eigenaardige beschrijving. „Een Boer — zegt hij — zeide tot zijn Kaffer: „Ik heb een order van den veldkornet om u naar uw eigen land terug te zenden.”

„Mijn eigen land,” antwoordde de Kaffer, „dit is mijn eigen land. Baas, ik ben veertien jaar in uw dienst geweest; gij zijt mijn vader, uw vrouw is mijn moeder. Ik ben nooit in Kafferland geweest dan om uw vee terug te halen. Ik wil geen ander land hebben, dan dat waar ik nu woon.”

Toen kwam de veldkornet zelf, en gebod hem te vertrekken. „Nee, neen,” riep hij uit, „jaag mij niet onder de Kaffers, schiet mij liever op het oogenblik dood. Ik ga niet weg.” Nog eenigen tijd trotseerde hij het wreede bevel, zich daardoor aan doodstraf blootstellende en, zich overdag schuil houdend, kwam hij iederen avond tot zijn baas om wat voedsel, totdat hij eindelijk, daar er geen vooruitzicht bestond, dat de order herroepen zou worden, het land verliet en niet terugkeerde.

Toen kolonel Graham in 1811 last kreeg om het besluit der Regeering onvoorwaardelijk ten uitvoer te brengen, werd een aantal Boeren, onder aanvoering van den landdrost Stokenstrom, gecommandeerd om, indien woorden niet mochten baten, de verhuizing der Kaffers met geweld te doen geschieden. In de nabijheid van Slachtersnek kwam het tot een aanval, waarbij acht Boeren het leven verloren.

Thans viel er aan vrede niet meer te denken. Verschillende gewapende troepen rukten op, en in betrekkelijk korten tijd werden er niet minder dan 20,000 Kaffers over de Vischrivier gejaagd. Natuurlijk vielen er vele dooden, werden er huizen geplun-

derd en verbrand, en een groot aantal kudden in bezit genomen.

Dit alles — het behoeft nauwelijks gezegd — werd bewerkstelligd door de Engelschen, en de Boeren, die zich ten dien tijde aan hun gezag moesten onderwerpen, waren aan het slechtste eind, want behalve dat ze geheel werden verstoken van hun dienstpersioneel, hadden zij zich de Kaffers tot vijanden gemaakt.

Nu zou men denken, dat door de goede hulp der Boeren, Engelschman en Boer uitstekende vrienden werden. In den beginne bestond daar wel eenige neiging toe, maar nadat de Boeren door de Engelschen verscheidene malen daarna weder werden gecommandeerd om de Kaffers te verjagen en te straffen voor hunne aanhoudende strooptochten, hadden ze wel verwacht daarvoor eenige vergoeding of schadeloosstelling te ontvangen; integendeel werd na den beslissenden oorlog van 1834 de volgende dagorder door Lord Glenely gegeven:

„O, Boeren! gij zijt de schuldigen, niet die arme Kaffers! Als ge niet „wilt vermoord worden, gaat dan dichter bij de Kaap wonen; hebt gij er bezwaar „in dat de Kaffers uw vee wegvoeren, trekt dan met uw vee weg, tot ge „buiten hun bereik zijt. Ge moet de Kaffers behandelen met beleefdheid, en „toon dat men hen vertrouwt, zoodat zij hersteld worden in het bezit van „de gronden, waaruit zij verdreven zijn.

„En wat compensatie betreft, gij zult geen enkelen penning ontvangen.

Kafferbruiloft.

„Uwe eigene ossen, door uzelfen op het gevaar uws levens heroverd op de „Kaffers, zullen voor uwe oogen verkocht worden ter vergoeding van oorlogs- „kosten.

„En moogt ge de stoutmoedigheid hebben tegen dit alles te pruttelen, dan... „weest gewaarschuwd.”

Zóó stelden de Engelschen zich aan; zóó miskenden zij niet alleen den krachtigen steun der dappere Boeren, maar schilderden hen, als aanleiders der geschillen, met de zwartste kleuren...

Toen werd hun toestand dan ook geheel onhoudbaar en ze besloten tot den grooten „trek.”

Maar gaan we terug naar onze beschouwingen over de Kaffers. Zooals ons weder gebleken is uit het aangehaalde brokje geschiedenis, waren ze nu eens bevriend, dan weer gehaat, en werd er met hen gesold, evenals een kind nu eens zijn speelgoed met koningsoogen bezieet, om het straks weg te smijten naar een donker hoekje der kamer, en het daar desnoods te vertrappen....

De Kafferkrallen worden gevormd door een aantal hutten, die den vorm

Een Kaffer-kapitein.

hebben van een halven bol. Zij worden zeer spoedig in elkander gezet, en meestal overdekt met riet of stroo.

Eén enkele opening dient als deur en tevens als schoorsteen. In de meeste gevallen worden de hutten in een cirkel geplaatst, in welks midden de eenigszins grootere tent van den Kaffer-hoofdman staat.

De hutten zijn van binnen met allerlei snuisterijen versierd.

De Kaffers leven onderling in een niet zeer goede verstandhouding, want telkens wordt er krijg gevoerd tusschen den eenen koning en den anderen.

Kenschetsend is de lust der Kaffers om zich telkens te voorzien van nieuwe vrouwen. Zich van de ouden bevrijden, doen ze niet — integendeel, ze gaan met de „afgedankten” in de beste harmonie om, maar toch, om pedanterie of onderlinge handtastelijkheden der geliefden te vermijden, laten ze voor elk hunner vrouwen eene eigen woning bouwen.

De Boeren hebben door de ondervinding geleerd, dat met de Kaffers moet

omgegaan worden, als met kinderen — daarom behandelen zij hen streng, maar rechtvaardig.

Hunne wijze van doen boezemt den Kaffers respect in, ze zien in de Boeren bovennatuurlijke wezens, wijl ze zich zoo gerust en kalm onder honderden hunner durven bewegen. De Europeesche ideeën van gelijkheid en broederschap, en de leeringen der zendelingen zijn doorgedrongen tot den Kaffer, en hebben hem doen gelooven dat hij naast zijn witten broeder doen kan wat hij wil. Waar de Europeaan zich niet ongevoelig betoont voor de Kaffermeiden — zou een Boer, die zich *durfde* verslingeren aan een dergelijke jonge dame, voor dood verklaard worden — trouwens een zoodanig huwelijk is zelfs bij de wet verboden.

Een gomoderniseerd Kaffer-bruidspaar.

De Boer denkt er niet aan zich gelijk te stellen met den Kaffer — hem een hand te geven, of een stoel.

Gelijk het noodzakelijk is in de militaire wereld, dat een officier zich stelt *boven* zijne minderen, en zijn eigen gezag ten volle bewust is, zoo handhaaft de Boer zijne prestige op krachtadige wijze.

Daardoor gevoelt de Kaffer steeds veel respect voor den Boer — hoewel hij langzamerhand zich op een lijn durft stellen met de andere blanken....

Wij bieden u hierbij twee portretten van Kafferhoofden aan. De eerste in onbeschaafden staat, de tweede „in z'n bruidspakje der beschaving.”

Wat vindt ge dat beter staat, lezer?

Het beschavingsgewaad kan u zeker het minst voldoen? want erger dan een sjouwerman in z'n Zondagspak, maakt de Kaffer in der blanken kleederdracht een potsierlijk figuur.

VII. Woelingen.

AN welke regeerders zou het gegeven zijn, ooit een land zoo te regeeren, dat er geen partijzucht ontstaat, en dat een *ieder* tevreden zou zijn met de landswetten? Is er iemand, die zoodanige regelingen zou kunnen maken, geschikt voor de practijk, die zonder één enkele uitzondering aan allen voldoen?.....

Trots de groote verdiensten, trots de wilskracht en vastheid van karakter, waardoor president Kruger zijn land wist te emancipeeren en tot voorspoed te brengen, gingen er stemmen op van oproer, van oppositie, tegen de bestaande wetten — stemmen, die zich luider en luider deden hooren, en moeilijk meer te smoren waren.

Zoodra in 1881 aan den Witwatersrand de goudriffen ontdekt waren, stroomden de vreemdelingen Transvaal letterlijk binnen. We hebben reeds opgemerkt hoe de Boer zich weinig aangetrokken gevoelde tot het mijnbedrijf, en veel meer behagen schepte in den landbouw, in het weiden van zijn vee, en in de jacht.

Dat hij dit werk verkoos boven het mijnbedrijf, hiervoor zouden, wanneer het moest, de volgende redenen te geven zijn: gebrek aan kennis voor het ontginnen der mijnen; te weinig kapitaal voor het aanschaffen der machines, en het beneden zich achten van het ruwe werk.

Dat er vreemdelingen kwamen, die er zich druk mede bezighielden — niets was hem aangenameer dan dit, want daardoor kwam er welvaart, en konden er belastingen geheven worden, waardoor de Staat meer tot aanzien zou komen.

De meesten, door de godin van het goud er heengelokt, waren Engelschen of menschen van Engelschen stam.

Het mijnbedrijf ging over het algemeen uitstekend; de vreemde gelukzoekers namen voortdurend in aantal toe, bouwden huizen en straten, waardoor steden

Een groepje Boeren vurende tegen den „Roelnek.”

ontstonden, die in majestueusheid konden wedijveren met de voornaamste Europeesche hoofdplaatsen.

Werp slechts een blik op Johannesburg, naast Krugersdorp thans de meest

genoemde plaats in Transvaal. Zooals in ons derde Hoofdstuk reeds met een enkel woord werd vermeld, was het vóór negen jaar slechts een kale vlakte, acht jaren geleden 'n eenvoudig mijnwerkerskamp en nu — nu is het de woonplaats van ruim 126,000 menschen, groeiend bijna zoo snel als kalk en steen kunnen verkregen worden.

Een overdekt spoorwegstation ontbreekt nog, maar daarentegen ziet men

Vrijstaat geboren, zoodat de uitlanders de eigenlijke bewoners van het land dreigden te overvleugelen.

Dit gevaar was niet zoo heel groot, zoolang de Boeren het gezag in handen hielden, maar na verloop van tijd eischten de uitlanders, waaronder voornamelijk de Engelschen, een belangrijk aandeel in het bestuur des lands. De Boeren, meer dan eenige andere natie gesteld op hun vrijheid, weigerden natuur-

lijk: „wij zijn baas, en gijlieden moet u onderwerpen aan de wetten van ons land; kunt gij u daar niet naar schikken, welnu, gij zijt vrij, trekt dan verder; verder naar andere gewesten, waarheen de zucht om rijk te worden, u voeren zal.”

„Maar wij vormen de meerderheid, de groote meerderheid” — riepen de vreemdelingen eenparig, en trachtten daardoor de beslissing der Transvalers te overschreeuwen — „ons behoort meer dan de helft van het land, en daarbij... wij brengen negen tienden van de belasting op! Schenkt ons een aandeel in het bestuur.”

Stemrecht wilden ze — goedschiks of kwaadschiks, — want ze begrepen best, wanneer dat hun gegeven werd, zij met hunne meerderheid, die bovendien door den onophoudelijken toevloed van nieuwe vreemdelingen nog stijgen zou, de hervormingen die zij verlangden, gemakkelijk doorzetten konden.

Wat ware billijk geweest — toe te geven aan hunne eischen?

Een bevestigend antwoord *kunt* ge niet geven, want indien de Transvalers toegestemd hadden, dan zou dit niet minder, dan een zelfmoord plegen geweest zijn ten aanzien van den Staat...

Ik zeg: niets minder dan een zelfmoord — zou men het durven verwachten van die dappere Boeren, dan eens onderdrukt, dan eens verjaagd, dan eens ingelijfd, en ten laatste weer vrijgevochten, dat ze goedsmoeds hun land zouden uitleveren aan die vreemdelingen, voor het meerendeel Engelschen, die ze niet van de beste zijde hadden leeren kennen? Het zou een daad geweest zijn, buiten alle politiek overleg om, wanneer de Boer had toegegeven aan de onzinnige eischen, door aanmatigende en domme vreemdelingen aan een rustig en zwakker volk gesteld.

Ja zeker waren ze aanmatigende en domme vreemdelingen. Op het eerste gezicht, ik stem het volkomen toe, zijn ze het niet, maar bij eenig nader onderzoek wel.

Zij wilden stemrecht — maar waarom hebben de Engelschen er dan altijd prijs op gesteld „Engelschen” te zijn en te blijven en laag neergezien op den Boer; zij wilden stemrecht — maar waarom weigerden zij dan zich te onderwerpen aan den verplichten krijgsdienst; zij wilden stemrecht — maar waarom lieten ze zich dan niet naturaliseeren om daardoor te voldoen aan de eerste voorwaarde om toe te treden als kiezer; en waar ze vroegen om staatssubsidie voor de scholen — waarom wilden ze de landstaal dan niet eens op het leerplan brengen; lachten ze om Kruger, en dweepten ze met Koningin Victoria?

O, ja, ze wilden wel de voordeelen, ze wilden wel alles inrichten naar hunne idee, maar zich houden aan wetten — dat niet. Kregen ze stemrecht, heel goed — dan waren ze een paar jaar vroeger rijk, en als het goud bij elkaar geschaapt was, dan weg, spoedig weg... lachend om de onnoozelheid van een volk, dat dienst doet als schatbewaarders, eerlijk en vlijtig — zonder er zelf aan te komen — maar dat anders nergens goed voor is.

Want wie zijn die vreemdelingen voor het meerendeel? Gelukzoekers!

Wij spreken niet van hen, die er heen gingen met een bepaald doel — want zij bekleeden er goede posities, en hebben zich bijna allen laten naturaliseeren, terwijl ze de wetten van het land trouw naleven; doch wij bedoelen hen, die zich vestigden, zonder eenige bezitting, zonder eenige kunde, die Europa te klein vonden, en verblind werden door den gloed van 't goud....

Dat zijn de menschen, die eischen stelden....

Zij wilden uit hun midden personen afvaardigen ter vertegenwoordiging. Velen van hen zijn menschen met een mislukt leven achter zich; menschen,

R. B. B. 962
94R. 8576
94

BRIEVEN VAN NATURALISATIE.

In termen van artikel 1, afdeling 6, van
Wet No. 3, 1894, zijnde verduidelijking en wijziging
van Wet No. 13, 1891, worden mits deze, namens de
Regering der Zuid-Afrikaansche Republiek, Brieven
van Naturalisatie verleend aan

thans *te Johannesburg*
zijnde volgens desbetreffende certificaten en advies,
aan de vereischten der Wet ten volle door hem
voldaan.

Pretoria, 30 Augustus 1894

Steyn

Staatssecretaris.

Emil

Staatsprocureur.

J. G. Kruger

Staatspresident.

een ontzaglijk clubgebouw met tennis-, cricket-, voetbal- en wielerveden, gymnastieklokalen, dans- en concertzalen, enz.

De leden zijn millionairs, en ook kantoorbedienden, kamerbewoners en kamer-verhuurders, want in het gezegend Transvaal schijnen geen standverschillen te heerschen.

Zóó sterk groeide de bevolking aan, dat er nu in de Zuid-Afrikaansche Republiek meer vreemdelingen (uitlanders) wonen, dan Boeren, in Transvaal of den

hetzij door eigen schuld, of gedwongen door het Noodlot, gezakt al dieper en dieper, zedelijk bedorven door eene omgeving, waar alles ondergeschikt gemaakt wordt aan het fortuin . . . en deze elementen zouden invloed willen uitoefenen

op 's lands zaken, zoo ordelijk, en nauwgezet door de Boeren beheerd!

Het moge lang zijn, na de naturalisatie, veertien jaren te moeten wachten tot men leden van den Eersten Volksraad kiezen kan, maar dwazer, oneindig dwazer, zou het zijn kiesrecht te geven aan menschen, die invloed op den Staat willen uitoefenen rechtstreeks in hun eigen belang, om straks dien Staat aan zijn lot weder over te geven; die de schouders ophalen over wat men traditie noemt; die spotten, als leden van eene moderne cosmopolitische bevolking, met de aartsvaderlijke gebruiken van den Boer . . . zij willen hun nationaliteit niet verliezen, daar dit hun te lastig zou zijn, als zij met de verworven schatten naar

gevonden tot een oorlog met Lobengula; de Koning met duizenden Matabelen werden gedood, de rest onderworpen.

Sedert dien tijd regeert de „Chartered Company” — dus Rhodes — over het land benoorden de Transvaal tusschen de Limpopo en de Zambesi. Hij heeft duizenden manschappen in dienst, legt spoorwegen, telegrafen, forten en steden aan. Dat alles kost geld, veel geld. De mijnen in het veroverd land brengen weinig of niets op. Zelfs de millioenen der „de Beer's maatschappij” kunnen op den duur niet in zulke uitgaven voorzien.

Rhodes zat met de handen in 't haar, steeds verliezen, verliezen . . . Welk een redding uit de moeilijkheden zou het voor de financiën der „Chartered Company” zijn, als zij te Pretoria eene regeering had, die zij naar hare hand kon zetten! Te Johannesburg beloven de goudmijnen niet alleen veel, maar brengen zij veel op, en dat is beter dan belof-

Dr. Jameson.

Engeland terugkeeren, maar wél meepraten waar het op wetgeven en besturen in het land hunner tijdelijke verblijfplaats aankomt.

De oppositiegeest werd krachtiger en krachtiger — ze werden verongelijkt, meenden ze, daar moest een einde aan komen . . .

De onverzadiglijk naar macht dorstende Cecil Rhodes was 'n eerste voorstander van het plan om met geweld te eischen, wat door spreken niet te verkrijgen was.

Maar laat ik u eerst zeggen wie Cecil Rhodes was. Vóórdat hij zich in de politiek begaf, was hij een stout en gelukkig speculant. Hij was het, die omstreeks 1875 — nog niet veel ouder dan twintig jaar — met zijn kameraad Beit, thans ook een millionaire, de diamantmijnen te Kimberley amalgameerde en daardoor het monopolie kreeg der levering van diamanten. Sinds dien tijd bepaalt de „de Beer's maatschappij”, d. w. z. bepaalt Rhodes, hoeveel diamanten er aan de markt zullen komen en tot welken prijs.

Vandaar enorme schade voor velen in Europa en elders. Onze Amsterdamsche diamantslijpers kunnen er een „hartig woordje” over meespreken . . . maar Rhodes, Beit, en de weinigen, die met hen den buit deelden, werden millionairs.

Nadat Rhodes in Engeland gezorgd had, zijne vroegere, eenigszins verwaarloosde opvoeding aan te vullen, te Oxford een graad gehaald, en in de mijndistricten de mijnexploitatie bestudeerd had, gaf de Diamantstad hem een zetel in het Kaapsche parlement. En nu begint hij weldra met de „Chartered Company of South Africa” een veel grootscher speculatie. Hij wist grootendeels van de „de Beer's maatschappij” de millioenen te krijgen, die hij voor zijn plannen noodig had.

Van Lobengula, den koning der Matabelen, kocht hij het recht ter exploitatie der goudmijnen in Mashonaland, dat Lobengula als zijn eigendom beschouwde. Gestuund door machtige vrienden, verwierf hij een charter van de Engelsche regeering, dat hem in staat stelde op de wijze onzer oude Oost-Indische Compagnie over groote uitgestrektheden te heerschen.

De Engelsche regeering kwam hem te hulp met de Swaziland-conventie in 1890, die de Boeren verhinderde naar Mashona- of Matabelelanden te trekken en daar een Republiek te stichten. Daarna werd er weldra aanleiding

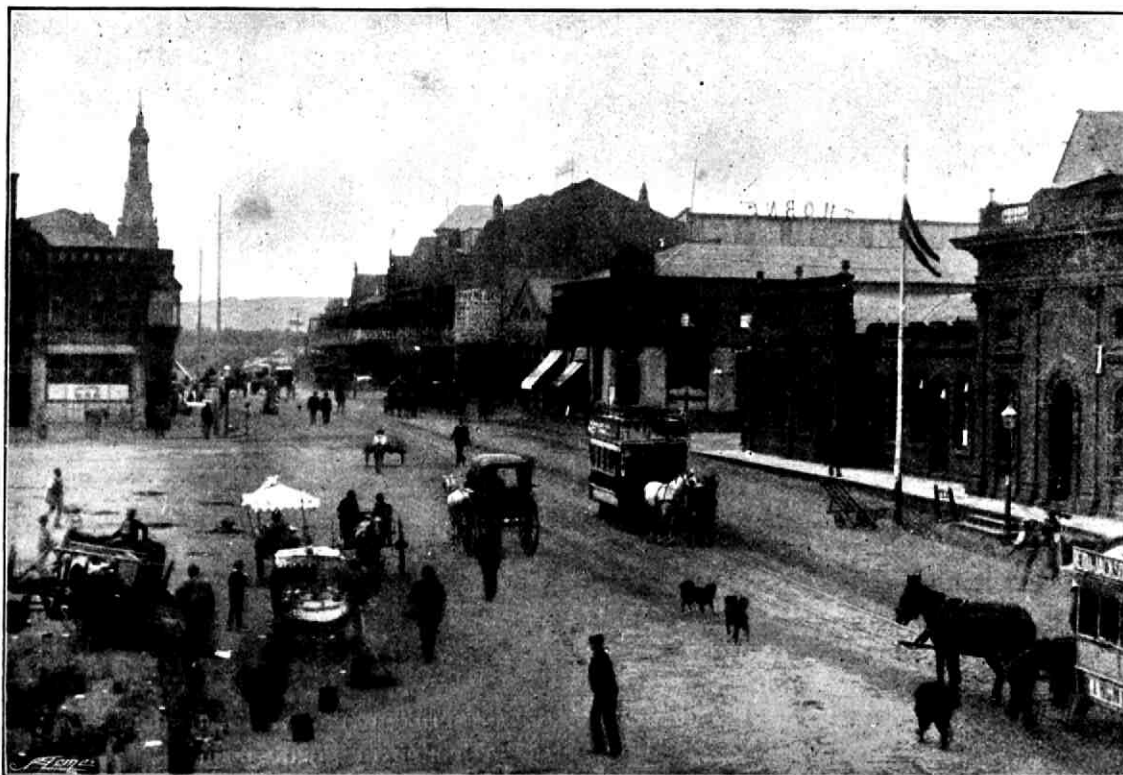
Markt te Johannesburg.

blijft een allermerkwaardigste personage, een man van veel beteekenis, van wien men het betreuren moet, dat hij niet bestand was tegen verzoeken, die hem geleid hebben tot hetgeen hij ging voorbereiden.

Rhodes phantaseerde . . . reeds zag hij Transvaal het eigendom zijner maatschappij, reeds zag hij zich vereerd als een koning . . . *Eureka*, ik heb gevonden! — juichte het in zijn ziel . . .

De vreemdelingen zouden met hunnen oppositiegeest wellicht sleurend zijn doorgedaan, het ging niet zooals ze wilden, het duurde wat lang om rijk naar het vaderland terug te keeren, maar enfin . . . Er werd wel veel besproken; veel gepraat ook over opstanden, over krachtadig verzet tegen de wetgevende macht, maar om er bepaald toe over te gaan, neen, daar behoorde 'n leider toe, 'n man die energie genoeg bezat om eene dergelijke onderneming op touw te zetten.

Kon het beter? Cecil Rhodes vond in die uitlanders steun; de ontevreden vonden in Cecil

Straat te Johannesburg.

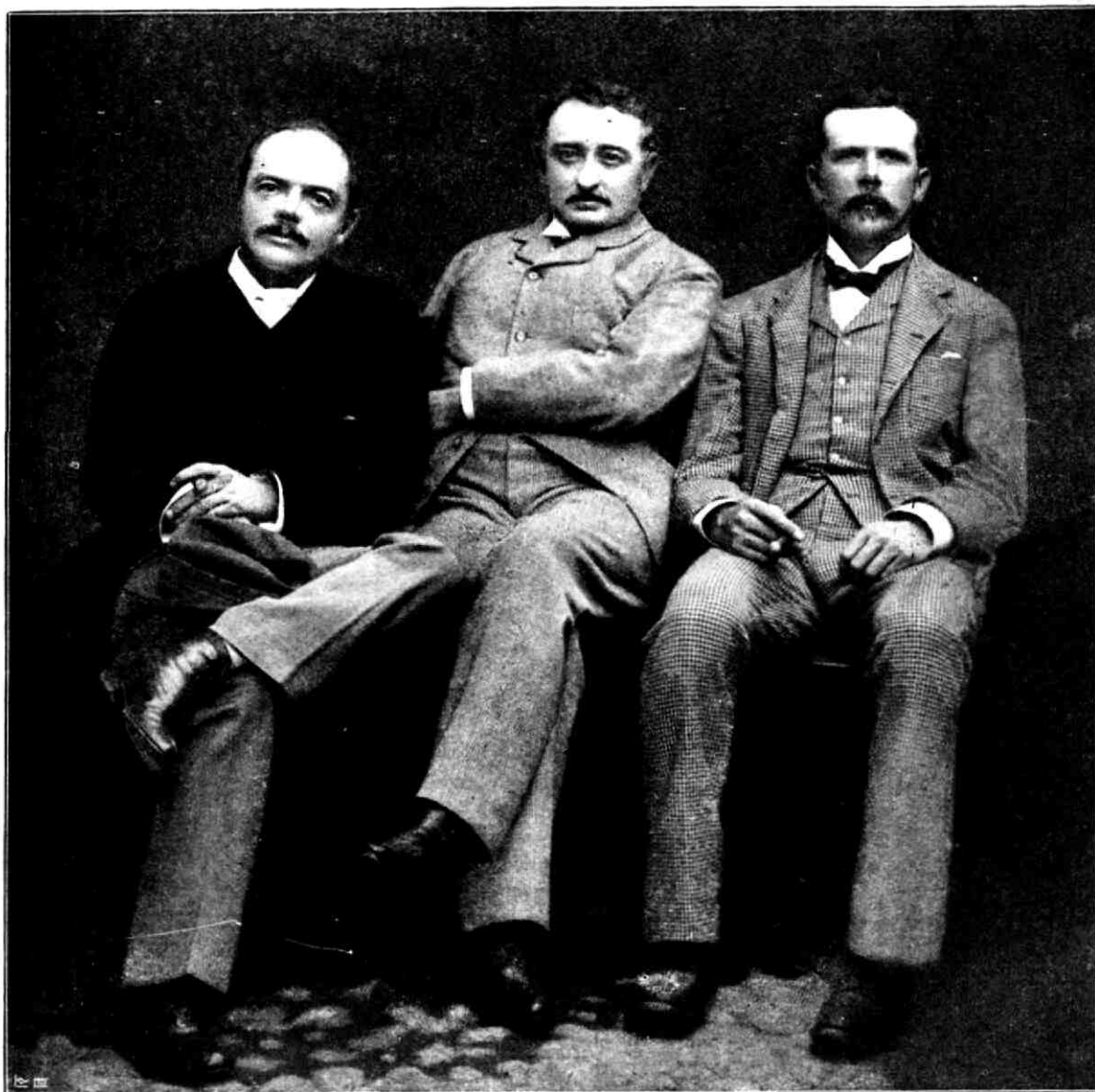
Rhodes een invloedrijk persoon . . .

Door ophitsende artikelen in die couranten te doen plaatsen, welke zich voor geld lieten omkopen; door naar verschillende plaatsen agenten uit te sturen om het volk op te ruien, gelukte het Cecil Rhodes een troepenmacht

bijeen te krijgen, die bereid was een aanval op Transvaal te wagen. Dr. Jameson, administrateur van de maatschappij, zou het commando van den troep op zich nemen — hij was een der vertrouwdste vrienden van Rhodes.

Er moet altijd iets Don-Quijote-achtigs geweest zijn in Jameson, hetgeen

man in Z.A. was voor geld maken zoo volkomen onverschillig als hij. In zijne omstandigheden had hij schatrijk kunnen worden, maar de geldmannen zijn altijd verbaasd geweest, dat hij van zijne unieke gelegenheid om millionair te worden nooit gebruik wilde maken. „Ik heb nooit zoo iemand ontmoet,” zei eens een

DE DIRECTIE VAN DE „CHARTERED COMPANY.”
Jameson. Rhodes. Newton.

blijkt uit zijn levensloop, waarvan men het volgende weet te verhalen: Dr. Jameson was geneesheer te Glasgow vóór hij op de diamantvelden van Kimberley als dokter naam en fortuin maakte. Toen overreedde Cecil Rhodes hem in dienst der „Chartered Company” te gaan als administrateur. Hij gaf zijn schitterende practijk als dokter te Kimberley op, om haar te wagen voor een onzekere kans van slagen in zijne nieuwe positie. Van dien tijd af was hij met hart en ziel aan Rhodes verknocht.

En deze, hoe streng en hard hij ook wezen moge, er is een warm gevoel in hem over voor Jameson. Trouwens alle bewoners van Kimberley zouden hun bloed over hebben, wanneer het „Dr. Jim,” zooals men hem wel eens bij verkorting noemde, mocht gelden.

Die aanhankelijkheid vond Jameson ook in Charterland. Hij had het geheim van met een vriendelijk woord den toorn van mannen, die met hunne grieven tot hem kwamen, te ontwapenen. Hij was ongeëvenaard in de kunst om met menschen om te gaan. Altijd streng rechtvaardig en wellevend. Ieder, die een grief had, wist bij hem een gewillig oor te vinden en geen klager ging onvoldaan van hem weg. Dit, en de bekoring van zijne manieren, en zijn wezenlijke goedheid deed hem alle harten winnen. Hij moet de eenige zijn, in de Zuid-Afrikaansche zaken betrokken, van wien niets dan goeds kan gezegd worden. In geldzaken gelijk in al het andere was hij vlekkeloos eerlijk; geen

hunner. „Hij zou het geld niet oprapen, als het voor hem gelegd werd. Het is een gek. Niemand zal er hem voor danken. Maar wie hem kennen, weten wat hij waard is. En aan de rest stoort hij zich niet.”

Indien dat alles waar is — hoe is het dan mogelijk, dat Dr. Jameson zich op verzoek van Rhodes bereid verklaarde het commando te aanvaarden? Hij

in de eerste plaats had toch moeten inzien het gewicht van de overrompeling; hij, vóór alle anderen, had niet blind moeten zijn voor het recht. Was het alleen dan zijn lust in avonturen, was het alleen de Don Quijote in hem, die hem deed handelen tegen beter weten in, waardoor hij zich aanstelde als een gemeen indringer?....

In elk geval, het was eene verkeerde prouesse om te willen oprukken tegen de Boeren.

Terwijl Transvaal van zoo iets niet droomde, waren Rhodes en Jameson druk aan den gang met het nemen van maatregelen. Uit Birmingham werden groote hoeveelheden wapenen aangevoerd, en niet veel moeite kostte het om de bende vrijbuiters behoorlijk uit te rusten.

Jameson zou worden ter zijde gestaan door de officieren C. H. Villiers, Sir Raleigh Grey, Coventry, H. F. Scott, Foley, John Willoughby, Parkins, maj. White, kapt. White, Monien en meer anderen.

De troepenmacht was gereed.... Men marcheerde naar het Zuiden!

Cecil Rhodes' woonhuis.

VIII. Het Transvaalsch Volkslied.

Bewerkt door HENRI L. A. MELCHIOR.

Stadig.

1. Kent gij het volk vol hel - den-moed, En toch zoo lang ge - knecht? Het heeft ge - of - ferd goed en bloed, Voor

vrij - heid en voor recht; Komt, bur - gers! laat de vlag - gen wap - p'en, Ons lij - den is voor - bij, Roemt

in den ze - gen on - zer dap - p'en, Dat vrij - e volk zijn wij! Dat vrij - e volk, Dat vrij - e

volk, Dat vrij - e vrij - e volk zijn wij!

terughouden.

2.

Kent gij dat land, zoo schaars bezocht,
En toch zoo heerlijk schoon?
Waar de natuur haar wond'ren wrocht
En kwistig stelt ten toon;
Transvalen! Laat ons feestlied schallen,
Daar waar ons volk hield stand,
Waar onze vreugdeschoten knallen,
Daar is ons vaderland!
Dat heerlijk land,
Dat heerlijk land,
Dat is, dat is ons vaderland!

3.

Kent gij dien Staat, nog maar een kind
In 's werelds Staten-rij?
Maar toch door 't machtig Britsch bewind
Weleer verklaard voor vrij.
Transvalen! edel was uw streven,
En pijnlijk onze smaad,
Maar God, die uitkomst heeft gegeven,
Zij lof voor d' eigen staat!
Looft onzen God,
Looft onzen God,
Looft onzen God voor land en staat.

IX. Aan den vooravond van een belangrijk feit.

't **W**AS op den 30sten December, dat zich in den namiddag meer dan honderd werklieden van den Rand bij president Kruger voegden.

„We hebben ontslag gekregen — zeiden ze — zonder reden, want we willen werken, hard werken zelfs....”

„Zonder reden?” — herhaalde Oom Paul.

„Ja en neen. We werden gedwongen om te vechten, om ons te verzetten tegen u en uwe regeering, tegen al het bestaande.... en dat nooit, nooit!”

„Tot alles willen we ons verbinden, maar ons vijandig verklaren tegen den Staat, neen, dat doen we niet.... en nu zijn we zonder werk. Dat is de reden, als het tenminste een reden te noemen is. En daarbij, al gevoelden wij geen liefde voor Transvaal, wij zagen niet in, waarom wij ons leven zouden wagen in het belang van eenige kapitalisten, die wij wisten, dat voor hun eigen voordeel oorlog wilden. De spoorwagen, die ons hier heen voerde, droeg met krijt het opschrift: „Lafaardswagen,” maar dat kon ons niet schelen, wij hebben een geweten....”

„.... Hoort eens, thans is het geen tijd om beloften te maken,” antwoordde Kruger, „maar toont door daden, dat het jellui doel is de orde te handhaven.... Niettegenstaande al hetgeen ik hoor, kan ik maar niet gelooven dat de Engelschen ons onverwacht zullen aanvallen. Wat men ook van hen zeggen mag, zij zijn ruitertijk en dapper, en ze zouden ons niet zoo laf en zonder uitdaging aanvallen.”

En nauwelijks had hij die woorden gesproken, of er verscheen eene deputatie van te Petroria gevestigde Duitschers in het Gouvernementsgebouw.

Een der afgevaardigden maakte bekend, dat ook de Duitschers hadden geweigerd om deel te nemen aan de troebelen, en dat zij integendeel steeds zouden gehecht blijven aan de regeering. Om dit daadwerkelijk te toonen,

verklaarden ze reeds eene plaatselijke militaire organisatie gevormd te hebben en een telegram te zullen zenden aan Keizer Wilhelm, om hem te verzoeken zijn politieken invloed aan te wenden, ten einde dreigende ellende en bloedvergieten in de Z.-A. R. te verhinderen.

Geroerd reikte Kruger elk der mannen de hand: „Moge God het verhoeden, mijne dierbare vrienden!”

Dat waren teekenen van vriendschap, die moed gaven; maar hoevele berichten kwamen er niet in, die getuigden van vijandschap, en hun demoraliseerenden invloed niet misten?

Boeren op wacht.

Elk oogenblik verspreidden zich tijdingen, die een spoedigen overval voorspelden. 't Was noodig, dat het land gemobiliseerd werd, dat er aan de burgers geweren en ammunitie werd uitgereikt.

Wat moeten er bij de openbaarmaking van dit besluit ontzettende herinneringen zijn opgedoemd. Zou het weer een strijd worden op leven en dood — er op of er onder, zouden er weer honderden slachtoffers moeten vallen?

„Houdt moed, houdt moed,” — riepen de Boeren elkander toe — „bedenkt: „Eendracht maakt macht” — en zich daardoor eenigszins verruimd gevoelend, spoedde men zich naar het kantoor van den commandant-generaal om het benodigde in ontvangst te nemen.

Het zij mij vergund, nu we gaan spreken over den slag, een paar kleine trekjes mede te deelen over de krijgsinrichtingen der Boeren.

Omtrent dit onderwerp verscheen kort geleden een werkje ¹⁾ van den Wel-Edelgestrengen heer J. H. Rovers, oud-kapitein-commandant van het „Korps Koninklijke Scherpshutters” te Groningen.

Ik geloof niet beter te kunnen doen, dan er enkele fragmenten van te citeren:

„De krijgsmacht bestaat uit alle weerbare mannen van het land en, zoo noodig uit al de inboorlingen, wier opperhoofden aan het gezag der blanken onderworpen zijn. Tot de dienstplichtigen behooren alle lichamelijk geschikte mannen van 16 tot 60-jarigen leeftijd en alle inboorlingen, die geacht worden in den oorlog van dienst te kunnen zijn.

„Tot ordening dier krijgsmacht is het grondgebied verdeeld in districten, het district in veldkornetschappen, het veldkornetschap in wijken, waarvan de grenzen bepaald worden door overleg tusschen den Staats-president, den commandant-generaal en de naaste commandanten en veldkornetten.

„De veldkornetten en adisistent-veldkornetten worden bij meerderheid van stemmen gekozen door de stemgerechtigde burgers der wijken en veldkornet-

schappen, de commandanten door al de stemgerechtigde burgers der districten, de commandant-generaal door al de stemgerechtigde burgers der Republiek ¹⁾.

„De officieren, die zonder voldoende reden bedanken of weigeren de op hen uitgebrachte keuze of de hen opgedragen betrekking te aanvaarden, worden gestraft met geldboeten, stijgende met de rangen: een veld-kornet met 50, een commandant met 100 en de commandant-generaal met 250 rijksdaalders.

„Ieder man zorgt voor zijn eigen uitrusting, kleeding, voedsel, paard, wapens en munitie.

„Alle buitgemaakte goederen worden dan ook gelijkmatig onder de dienstdoende burgers, die in het veld geweest zijn verdeeld, na aftrek echter:

1°. van de vergoeding der schade door de uitvoering van een commando veroorzaakt aan wagens, paarden en trekvee;

2°. van de oorlogskosten door de regeering uitbetaald;

3°. van een onderstand en schadevergoeding aan gekwetste burgers; en

4°. van een fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van gesneuvelde burgers.

„Men ziet hieruit, dat het krijgswezen, hoewel zeer eenvoudig, uitstekend

Afdeeling gewapende Boeren.

overeenkomstig de behoefte geregeld is, en dat de Transvalers aan den zwaarsten algemeenen dienstplicht onderworpen zijn.”

De wijze waarop het oproer georganiseerd werd, liet zich zeer zorgwekkend aanzien.

Zou het groote gebouw, met zooveel moeite opgetrokken, met zooveel trots een „eigen Staat” genoemd, dan meedoogenloos worden omvergehaald door dien troep ontevreden, die te Irene, op 15 K.M. afstand van Pretoria gelegen, zich een versterkt kamp hadden gemaakt? Zou dat dan het einde zijn van zooveel ploeteren en zorgen, van zoo oneindig veel worstelen en kampen?

Terwijl de regeering overal de commando's opriep, onderhielden zij eene geregelde communicatie met Betsjoeanaland....

De bevolking was geagiteerd.... en geen wonder, de litteekenen van vorige gevechten waren nog zoo goed zichtbaar, en het wreede er van lag nog zoo versch in het geheugen. Een vaag besef, dat het gevaar zeer groote afmetingen kon aannemen, maakte de menschen bevreesd, want niet alleen de oproerlingen, maar ook het Kafferdom, dat in staat zou zijn tot de grootste gruwelen, kon zich mengen in de oppositie.

De informatiën luiden, dat de troep bestond uit niet minder dan 800 man.

Acht honderd man! — hoe is het mogelijk om ze bijeen te verzamelen in Betsjoeanaland, om ze uit te rusten en vooral om ze te voorzien van paarden, geweren en kanonnen; acht honderd man — en zou Cecil Rhodes daarvan geheel onkundig gebleven zijn? Waren het Engelsche soldaten geweest, dan behoefde er minder reden tot vreezen te zijn, maar de troep bestond uit mannen, evenals de Boeren gewoon aan den strijd in Zuid-Afrika.

De toestand op den Witwatersrand zag er alles behalve rooskleurig uit aan den avond van dien 30sten December.....

Met het oog op eene mogelijke verrassing en op eventueele misdaden, werden

¹⁾ De prijs van dit boekje, dat getiteld is „De Transvalers en hunne heldhaftige vrouwen,” bedraagt slechts 50 cents. En om de belangrijkheid van het onderwerp, dat op zeer bevatelijke wijze wordt verduidelijkt, en omdat de baten der uitgave worden gestort in het „Taalfonds tot Behoud en Bevordering van het Hollandsch als volkstaal in de Boeren-Republieken van Zuid-Afrika”, kunnen wij het ten zeerste aanbevelen. (Amsterdam — J. H. de Bussy — 1896).

¹⁾ Alle blanken, die minstens één jaar in de Republiek wonen en den leeftijd van 21 jaar bereikt hebben, zijn stemgerechtigd.

de straten van Pretoria gedurende den nacht van 30 op 31 December door een sterke politiemacht bewaakt. De woning van den Staats-president was omgeven door gewapende burgers. Overigens heerschte er volmaakte rust.

In het artilleriekamp daarentegen was alles leven en beweging. Een aantal tenten waren binnen het kamp opgesteld. Burgers uit het dorp, zoowel als buitenmensen, artilleristen zoowel als vrijwilligers betrokken er de wacht; de hoofdofficieren en anderen waren ter plaatse aanwezig; kanonnen stonden gereed voor den dienst, gezadeldde paarden waren klaar voor patrouilleering....

Gedurende den nacht werden de paden tusschen Johannesburg en Pretoria door de cavalerie afgereden en bewaakt.

De *Volksstem* schreef dien avond in een hoofdartikel: „Het is hier te lande geen gunstig veld voor zenuwachtige amateurs in revoluties; en zij die proefnemingen op dit gebied vóór hebben, mogen vooruit gewaarschuwd wezen, dat de Boeren niet met zich zullen laten spotten en in staat zijn om zich te doen eerbiedigen, binnenslands zoowel als buitenslands....”

De tijd zou de waarheid daarvan wel leeren!

X. De Opstand.

BEGEVEN wij ons weder naar Pretoria.

Wie 's nachts geslapen had — en dat waren er niet heel veel — stond op, geprikkeld door een onrustig gevoel van nieuwsgierigheid omtrent den stand der zaken.

Bijzonder nieuws was er niet; de nacht had een kalm verloop gehad.

Opmerkelijk was het om de vastberadenheid der vrouwen gade te slaan, terwijl menige man een beklemd hart in zich omdroeg. Dit blijkt van moed gaven ze niet voor 't eerst, want de Transvaalsche vrouwen staan bekend om hare kordaatheid. Zij moeten het meer gezegd hebben: „Als jullie nie gaat vechten nie, dan gaat ons.”

Ik las kort geleden in een Transvaalsch blad de volgende heldhaftige daad van een meisje:

„Iemand moest naar Johannesburg en nam zijn vrouw mede, terwijl hij zijn schoonzoon de zorg over het huis toevertrouwde. Een paar dagen later ging

en hield hem vast, terwijl ze een der planken van de bedstede nam en er den kerel tweemaal mede op 't hoofd sloeg....”

Het is slechts een klein staaltje, dat wij gaven van den moed eener Transvaalsche — er zijn veel grootere feiten bekend, doch dit zij voldoende....

Vastberadenheid en kalmte vermag veel, en doortastendheid is eene der grootste deugden. De Transvalers zijn doortastend en in den oorlog, en in het dagelijksche leven, en in 't verwezenlijken van illusies.

Sla slechts het oog op de spoorweglijn naar Delagoabaai!

De voltooiing van zulk eene onderneming, ten spijt van ontzettende moeilijkheden, werd slechts ten uitvoer gebracht door de onvermoeide energie van president Kruger, door de onmisbare bekwaamheid der samenstellers, waarvan velen hun leven opofferden bij het uitvoeren van het werk, en eindelijk niet het minst door de getrouwe medewerking en hulp van de nieuwere bevolking,

OFFICIEREN VAN HET JOHANNESBURGER VRIJWILLIGERSKORPS.

Kapt. W. A. J. v. Diggelen,
(Staf).

Kapt. Oosthuizen,
(Huzaren).

Kapt. Stoas,
(Infanterie).

Luit-Kol. S. H. v. Diggelen J. P.,
(Infanterie).

Kapt. Blecksley,
(Lanciers).

Luit-Kwartm. Dietsch,
(Cavalerie).

Luit. Doorman,
(Infanterie).

Luitenant Melvill,
(Cavalerie).

deze met zijne echtgenoot naar een buurman, met het voornemen om 's avonds weder terug te keeren. Een onweder belette hun dit echter.

Tegen den avond kwam een Kaffer naar het huis, met een zakdoek om het gezicht gebonden. Het oudste meisje, ik geloof dat zij 'n jaar of zestien was, beviel 't uiterlijk van den kleurling niet, daarom laadde zij een geweer, en wachtte bedaard de dingen af die komen zouden.

Het meisje stak een kaars op, en kort daarna werd er aan de deur geklopt. De inboorling — want hij was het — die geen antwoord ontving, begon met een steen tegen de deur te hameren, maar ook dit baatte niet....

Toen liep hij naar het venster en sloeg de ruiten in. Het meisje schoot op hem, juist toen hij binnenkwam — doch het schot miste.

Inmiddels waren de overige leden van het gezin, een jongen van negen jaar, en twee nog jongere meisjes, met de kaars naar de slaapkamer gegaan.

Zoodra de Kaffer binnen was, ontrukte hij het geweer aan het manhafte meisje. Toen sloeg hij het met de kolf, tot deze in drie stukken was. Het kind bleef voor dood liggen.

Hierna trad hij de slaapkamer binnen en begon de andere kinderen te slaan. Het oudste meisje was spoedig weer bijgekomen. Toen ze de angstkreten der andere kinderen hoorde, besloot ze haar leven op te offeren voor hen. Zij snelde naar de slaapkamer, wierp den Kaffer met alle kracht op den grond

wier industriele ontwikkeling aan den wonderbaren mineralen rijkdom zooveel heeft gedaan om de bronnen van den Staat te versterken en te consolideeren.

Het was de standvastigheid der bevolking die deze ijzeren baan naar de zee deed geboren worden. Hoe anders waren al die bezwaren overwonnen, indien er die echt Transvaalsche geest niet geheerscht had — misschien ietwat stijfhoofdig — maar toch in onzen tijd van flauwe besluiteloosheid dubbel prijzenswaardig: „niet terug, nooit terug: altijd recht op 't doel aan.” Zoo verrees ze, die zekere basis, waarop de economische onafhankelijkheid der Zuid-Afrikaansche Republiek voor een groot deel kan bevestigd worden; zoo zijn ze gewonnen alle die slagen van het verleden.

„Niet terug, nooit terug: altijd recht op 't doel aan,” ook nu zou het zoo wezen. „Laat ons geen lafaards, maar laat ons helden zijn!” klonk het, en die kreet vond algemeene adhaesie onder ouden en jongen, onder mannen en vrouwen. Op, op ten oorlog....

De trommen worden geroffeld; de krijgshoorns weerklinken.... de Vrijwilligerskorpsen marcheeren door de straten om uit te trekken.

Een solidair gevoel, dat de vrijbuiters niet handelden naar billijkheid, maar dat hunne wijze van optreden afkeurenswaardig was uit een oogpunt van recht, van moraal, en van politiek, had al die handen naar de wapenen doen

grijpen, had hen vereenigd onder de uitwaaiende vierkleur, om alles te willen wagen voor vrijheid en recht.

Had de Engelsche kroon niet in 1854, in 1881 en in 1884 plechtig erkend, dat Transvaal een onafhankelijke plaats in zou nemen in de rij der Staten? Welnu dan, ten strijd, en generaal Joubert ter zijde gestaan!

's Morgens om negen uur kwamen vele burgers van Pretoria bijeen en kozen een comité voor de handhaving van orde en voor de bescherming van huisgezin en have.

Onmiddellijk stelde deze commissie zich diligent en benoemde een sub-comité tot onderzoek van den toestand der aanwezige levensmiddelen en tevens om in dezen toestand zoo noodig eenige verbetering te brengen.

Een ander sub-comité zorgde voor de bewapening en organiseering van degenen die zich opgaven tot verdediging van de stad.

De morgen ging voorbij, doch niets werd er vernomen van de 800 Betsjoeanamannen. Bij elk der krijgers drong zich de vraag op: wat zal er gedaan worden, zullen ze worden tegengehouden, maar waar en wanneer; want over een paar dagen kunnen ze Johannesburg bereikt hebben?

Eindelijk kwam er in den namiddag eenig bericht: „De bende — zoo luidde

heldere Transvaalsche hemel, matglanzend als bleek-blauw email, in de verte samensmeltend met de donkere bergtoppen, wier groen langzaam tot zwart overging.

De afstanden verwazigden in de toenemende duisternis, die uit de aarde scheen op te stijgen, en het licht, dat nog in de schemering was, wegdrong naar boven, tegen de teere blank-blauwe lucht... 't werd duister... nacht!

Maar toch was het niet zoó donker, als andere nachten; want de maan verspreidde een helder schijnsel.... En dáár, onder dien blooten hemel, zich vertoonend in zijn heerlijkst nachtelijk gewaad, werd, met het geweer in de hand, het jaar herdacht, dat was voorbijgegaan, en het nieuwe begroet....

Onvergetelijk zal die zonsopgang op den eersten dag van het jaar blijven voor hen, die zich toen gewapend op de heuvelrij bevonden; aan de eene zijde de ondergaande maan met matte tinten, aan de andere zijde de zonsopgang met eene gloeiende zee van rossig licht, en dat alles over het frisch-groene bergpanorama....

Veldwachten, posten, schildwachten en patrouilles hadden dienst gedaan... maar geen vijand was gezien!

In de straten te Johannesburg gedurende de onlusten.

het — staat onder kommando van Dr. Jameson (administrateur van Rhodesia) en van drie andere officieren; zij hebben geweigerd terug te keeren en zijn doorgegaan.”

Een later bericht: „Het Rustenburg-kommando is op weg om hem tegen te houden, zoodat waarschijnlijk heden gevochten is.”

Lang werd er getwijfeld aan de waarheid dier berichten. Zou het mogelijk zijn, dat zulk een schanddaad kon worden gepleegd? Was het niet ondenkbaar dat de hoogste autoriteit van de Chartered Cy. zulk een rol spelen zou?

Reeds nu was de profetie van *de Volksstem*, zooeven door mij aangehaald, waarheid geworden. Iedereen was om 't hardst verbitterd over zulk een schending van het volkenrecht.

Is Rhodes dan werkelijk tot zoo iets in staat? Hij, die zich het vertrouwen der Hollanders had weten te verwerven, die in hem zagen een echten Afrikaander — geen imperialist, geen jingo. Daarom had niemand zich ongerust gemaakt, toen men hem in de Chartered Cy. zag optreden, en hij de zaken begon te exploiteeren over de Zambesi.

Even na het eerste bericht volgde een ander: „Er had een deraillement nabij Pietermaritzburg plaats gehad, waarbij 30 menschen gedood en 50 gewond werden. Het waren meest vrouwen en kinderen, die een veilige schuilplaats zochten in Natal. Op de spoorwegen heerschte groote drukte door de extra-treinen met troepen, die werden vervoerd, en door het vele personenverkeer. Het goederenvervoer was voor het grootste gedeelte gestremd. De nationale Unie te Johannesburg, die gesommeerd werd of zij de hand in de invasie gehad heeft, verklaarde er niets van te weten en vond de daad een schurkenstreek.”

Nog waren er geen berichten of er een aanval had plaats gehad of niet.

De heuvelruggen in de nabijheid van Johannesburg werden tegen den avond bezet door de Boeren. Aandachtig luisterend naar elk verdacht geraas, stonden ze daar, in hun eigenaardige plunje, schilderachtig afstekend tegen de schoone omgeving der bergen. Boven hunne hoofden.... de zacht-getinte,

De Nieuwjaarsdag was aangebroken; men wenschte elkander geluk; men sprak in stilte een vurigen wensch uit. Wat zou '96 geven? Eene voortzetting der tragedie.... de uitroeping eener nieuwe republiek.... of den vrede? Vrede, dat heerlijke woord, vol donzige zachtheid; vrede, die zoet-vloeiende klank te midden van snijdende dissonanten....

Men verbeidde de komst van den Hoogen Commissaris, die was afgereisd van Kaapstad naar Pretoria.

Sympathiek was de belangstelling van Oranje-Vrijstaat, waar 2000 man gereed stonden om, op den eersten wenk van Transvaal, ter hulp te komen.

Eene deputatie van de oproerigen uit Johannesburg meldde zich bij de regeering. Zij kwam rondborstig voor hare meening uit en zeide:

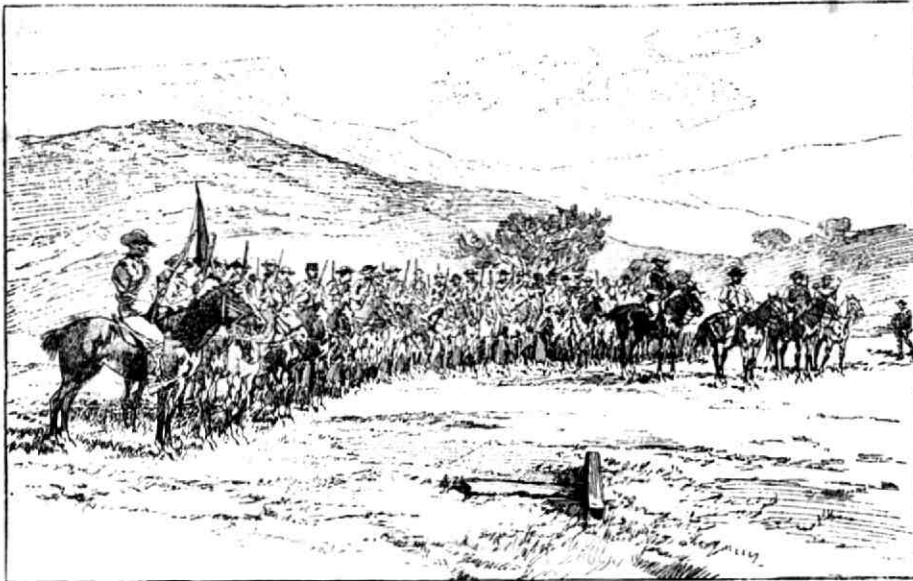
„Toen wij verleden jaar onze petitie om kiesrecht met zoo groote „minachting begroet zagen, stonden er voor ons slechts twee wegen „open: of een beroep te doen op de vreemde mogendheden collectief, „of eene beweging op touw te zetten. Wij hebben het laatste middel „gekozen en er eene groote beweging van gemaakt. Johannesburg is „in ons bezit; want wij zijn daar heer en meester, en dat de Trans- „vaalsche politie en de autoriteiten er nog aanwezig zijn, komt alleen, „omdat wij dit tot heden nog duldden. Wij zijn bereid, de wapens „neer te leggen en uit te leveren, als de regeering bereid is eene „commissie te benoemen, die de zaken zal onderzoeken.”

Het geheele verhaal der deputatie had niets te beteekenen en diende slechts om de Transvalers in de war te brengen. De Uitvoerende Raad besliste dan ook heel wijselijk: „Wij nemen geen besluit, alvorens de Hooge Commissaris hier is.”

Den 2den Januari, circa 11 uur, werd een telegram bekend gemaakt van den commandant van Middelburg, Trichardt. De Pretoria-correspondent der „Nieuwe Rotterdamsche Courant” gaf daarvan eene zeer eigenaardige beschrijving:

„Triomf, hoezee! de Boeren hebben gezegevierd!” riep hij hartstochtelijk uit. „Trichardt stond met een kanon op 250 passen van den vijand.... en door dezen werd de witte vlag geheschen! Onbeschrijfelijk was de indruk van dit bericht. Goddank! Het onrecht zegevierde nu eens niet. Ieder was in opgewekte stemming, behalve een deel van het Engelsche publiek.

„Bravo! Wat hebben de Boeren zich kranig gehouden. Opeens, zonder gedetailleerde bevelen, gaan zij er op los, naar Krugersdorp. Als een zwerm

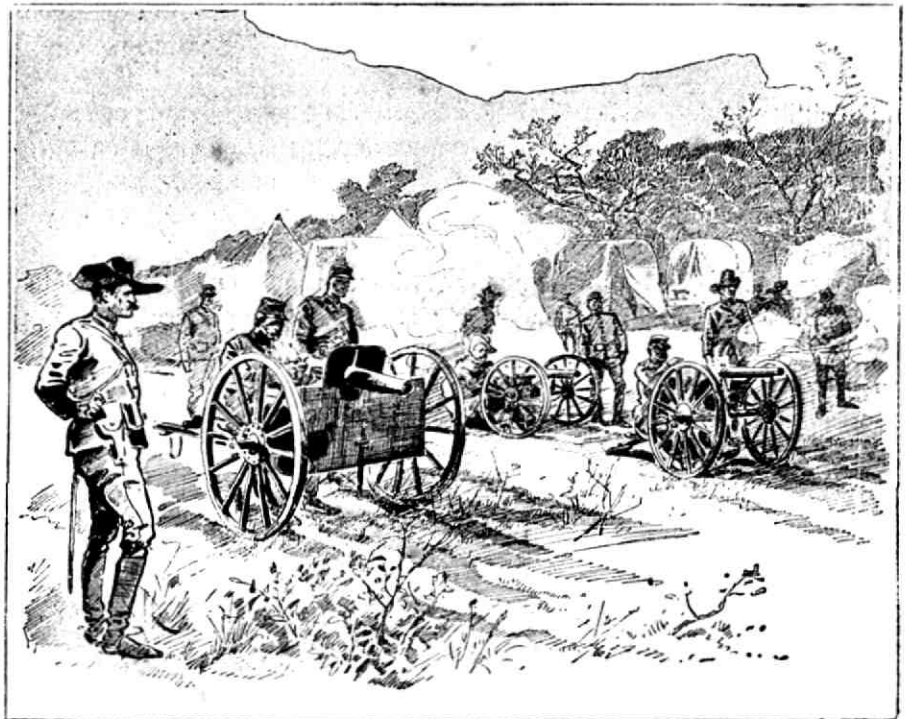

Een troep Vrijwilligers gereed tot den slag.

sprinkhanen zag men hen plotseling verschijnen. Diezelfde Trichardt kwam gisteren door Pretoria. Hij en zijne mannen hadden 10 uren te paard gezeten, en na een paar uur rustens — hunne paarden waren flauw — den tocht doorgezeten naar Krugersdorp, dat ongeveer acht uren te paard verwijderd is. Welke prachtige figuren!

„Men moet ze zien doorkomen, de Boeren op hunne kleine paardjes, in het

bekende boerentenne, zonder ander wapen dan hun geweer met patronen, zonder ander voedsel dan biltong en gedroogd brood, dat eerst in het vet is gelegd. Vooral de Middelburgers zijn kolossale lui. Er was er een zonder vest; hij werd daarop gewezen. „Neen wat,” zeide hij, „ik heb net zoo mijn broek en jas gevat, ben te paard geklommen en heb om mijn vest niet gedacht, nie.”

Transvaalsche artillerie tegen Jameson opgesteld.

„Hans Botha, de man die in '80 negen kogels kreeg, is ook medegegaan, hij kon er, zoo meende hij, nog een paar bij velen, en hij kon nog best den neus van een Rooinek afschieten, als hij wilde. Mannen van 60 à 70 jaren waren er onder; zij zijn bang, dat hunne „zeuntjes” (meest groote gebaarde kerels) niet goed kunnen vechten en schieten....”

XI. De slag bij Krugersdorp.

DE Transvaalsche onlusten concentreeren zich in den slag bij Krugersdorp, en daarom is het misschien van belang, het een en ander van deze mijnplaats mede te deelen.

Ze is gelegen op een afstand van 36 kilometer van Johannesburg, waarmede Krugersdorp verbonden is door een zijlijn van den spoorweg.

Wegens de goudaderen, welke er zich bevinden, is het stadje voor de avonturiers geen onbekende.

Krugersdorp heeft eene geschiedenis achter zich, want het speelde in de geschiedenis der Zuid-Afrikaansche Republiek reeds vroeger een belangrijke rol. Nadat Transvaal in 1877 door de Engelschen geannexeerd was geworden en alle vredelievende pogingen tot herstel der onafhankelijkheid van het land hadden schipbreuk geleden, en nadat de Engelsche gouverneur Sir Theophile Shepstone aan een deputatie van Boeren had verklaard, dat Transvaal, zoolang de zon zou schijnen, Engelsch grondgebied blijven zou, besloten de Boeren op een meeting, welke te Paardekraal — het tegenwoordige Krugersdorp — plaats had, voor hun onafhankelijkheid te strijden. Zij zwoeren, voor het geval dat zij werden geslagen, hun woonsteden en nederzettingen te zullen verbranden en zich aan gene zijde van de Limpopo te zullen vestigen. Den 13^{den} Dec. 1880 werd aan de Engelschen de oorlog verklaard, en na eenige belangrijke gevechten kwam het den 28^{en} Februari 1881 tot den beslissenden slag aan den uitstekend gelegen Majoebaheuvel van het Drakengebte. Men weet welke glansrijke overwinning de Boeren toen op de „Rooybaatjes” behaalden. Elk jaar wordt dan ook de gedenkwaardige 28^{en} Februari, de Majoeba-dag, als nationale feestdag gevierd.

Ter herdenking aan den te Paardekraal gezworen eed, werd daar een eigenaardig gedenkteeken opgericht, bestaande uit kunstig aan elkaar gemetselde ruwe stenen, dat als nationaal monument geheiligd is en waaraan de Boeren op Paardekraal-dag een bezoek brengen.

Mij werd van hooggeachte zijde een programma toegezonden van de feestelijkheden ter gelegenheid der onthulling van het monument. Dat luidde:

„Dinsdag 15 December 1891, des namiddags te 4 uur: Wapenschouwing; des avonds te 8 uur schijfschieten met electrisch licht of vuurwerk.”

„Woensdag 16 December 1891, des morgens te 6 uur: 21 saluutschoten, te worden afgevuurd onder bevel van den commandant der artillerie; des morgens te 7 uur worden de Burgers opgeroepen om zich te vereenigen rondom het op den 14^{en} December 1880 door het Volk opgericht gedenkteeken tot een *Gemeenschappelijk Morgenbed* onder leiding van zijn WelEerw., Ds. N. J. van Warmelo, om zich daar te verootmoedigen voor God, den Bestuurder aller dingen, en te danken voor de groote dingen en wonderen aan het Volk gedaan, en om zijne dankbaarheid en vreugde uit te drukken voor de voorrechten aan dat Volk geschonken.

Daarna zal door Z. H. Ed. den Staats-President de opening en inwijding plaats hebben van het Gedenkteeken, door de Regeering tot een „Staand-Monument” opgericht.

Waarop volgt het zingen van het *Volklied* („Kent gij dat volk vol Heldenmoed”), met begeleiding van de muziek van het Artillerie-korps en alle Schoolkinderen, die daaraan willen deelnemen en zich daarvoor bij tijds bij de commissie aanmelden.

Van des morgens 10 tot 12 uur, *Algemeene godsdienstoefening*, onder leiding van de Eerwaarde predikanten der Nederlandsche kerken, op verschillende plaatsen. Des namiddags te 3 uur zullen de navolgende sprekers het woord voeren:

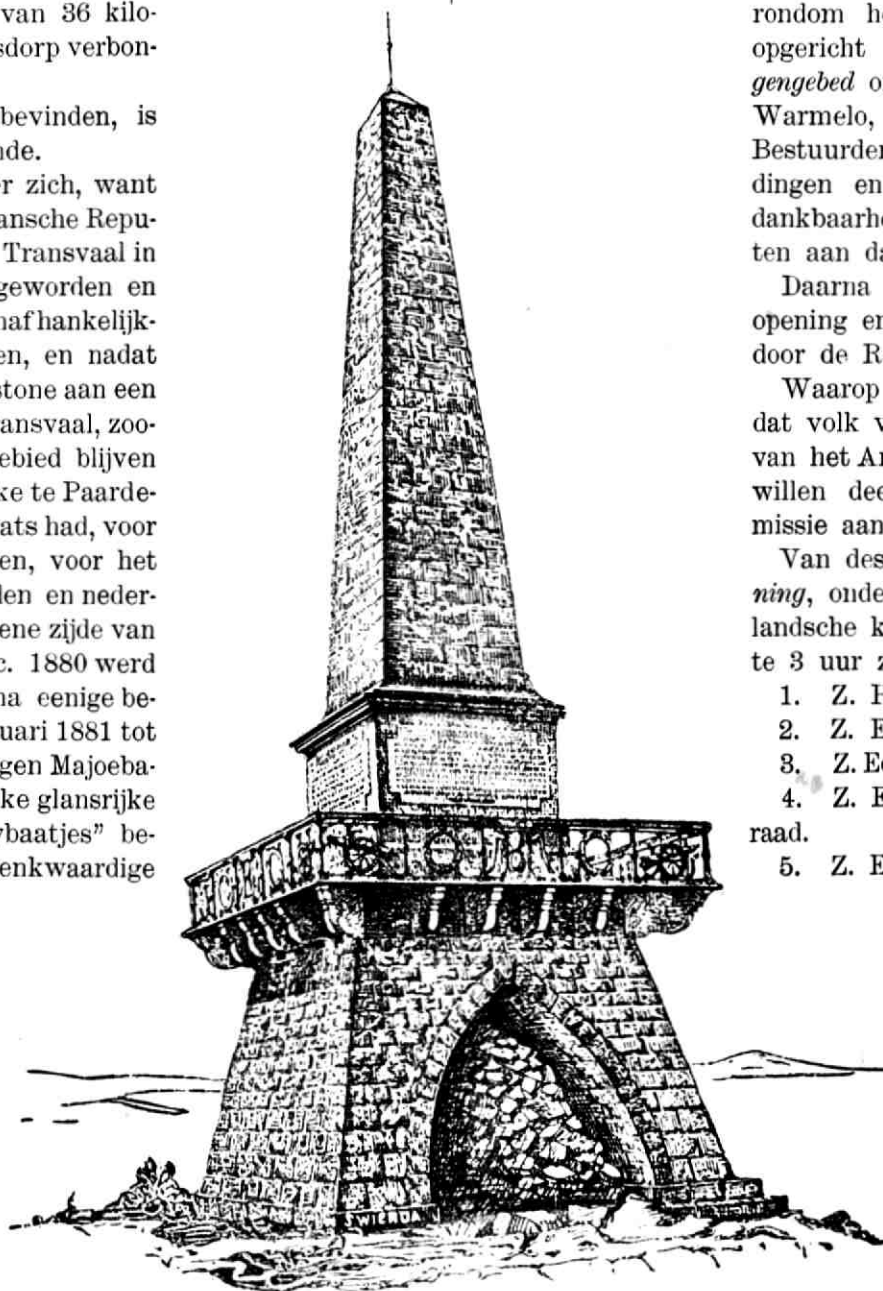
1. Z. H. Ed. M. W. Pretorius, Ex-President.
2. Z. Ed. Gestr. de Commandant-Generaal.
3. Z. Ed. Achtb. de Voorzitter van den eersten Volksraad.
4. Z. Ed. Achtb. de Voorzitter van den tweeden Volksraad.
5. Z. Ed. Gestr. de Vice-President.
6. Z. Ed. Gestr. de Hoofdrechter.
7. Superintendent van Onderwijs, die meer bijzonder de jongelieden zal toespreken.

Te besluiten met dankzegging door Ds. D. P. Ackerman.

„Donderdag 17 December 1891, des morgens te 7 uur, *Morgenbed en Godsdienstoefening* op verschillende plaatsen.

Van des morgens half negen tot des namiddags één uur, *Schiet- en Wapenoefeningen*, onder toezicht en regeling van Z. Ed. Gestr. den Commandant-Generaal en de Commandanten van de verschil-

lende Districten. Zulks ter herinnering aan de hulpmiddelen die de Heere heeft gezegend in onzen worstelstrijd, voor vrijheid en onafhankelijkheid.

Monument te Paardekraal.

Des namiddags van 3 tot 5 uur. Vermakelijkheden te Paard en te Voet (nadere bijzonderheden en opgave der prijzen zullen bekend gemaakt worden); des namiddags te half 6 uur zullen door Z. H. Ed. den Staats-President, Z. Ed. G. den Commandant-Generaal en den Voorzitter der Feestcommissie, de verschillende prijzen aan de overwinnaars uitgereikt worden; des namiddags te 6 uur: Dankzegging en sluiting met gebed; schijfschieten met electrisch licht of vuurwerk.

DE FEESTCOMMISSIE."

Dáár, bij gelegenheid dier feestelijkheden, sprak Oom Paul, en zijne woorden klonken, als de teekenachtige beeldspraak van een ouden richter, dreigend door hare kalmte: „Wij herhalen plechtig, onze leuze is — Eendracht en Verzoening, onze Vrijheid is Orde en Wet."

Zooals we gezien hebben, treffende bijzonderheden zijn er verbonden aan die plek, waar straks weer de kogels in dolzinnige vaart zullen heenvliegen, neervallend kostbare menschenlevens...

Lieden, uitgezonden door de „Chartered Company," die de overrompeling van Dr. Jameson zouden voorbereiden, seinden op den 29sten December: „all right."

Onmiddellijk na dit telegram overschreed Jameson, die zich te Mafeking bevond, de Transvaalsche grens en rukte met zijne troepen de Transvaalsche provincie Marico binnen.

Van wat verder op dien tocht is gebeurd, is weinig met zekerheid bekend.

Op Nieuwjaarsdag kwam hij bij Krugersdorp aan.

In dien tusschentijd had hij bijna geen rust gehad; zijn welbewapende en goed bereden troep, die ook een aantal stukken veldgeschut medevoerde, en door wagens met proviand gevolgd werd, had den enormen afstand die Mafeking

en de kans om de Boeren te overrompelen dus grooter zou zijn. Deze weg is echter zeer moeilijk en men was uitgeput, toen men op Nieuwjaarsmorgen weer op weg ging; nu was de troep op niet meer dan 24 KM. van Johannesburg verwijderd.

Aanval van Jameson.

Het dal, waarin Jameson's troep voortreed, verwijfde zich even voor Krugersdorp komvormig, en de weg liep, tusschen een paar heuvels door, opwaarts.

Wat was dat?...

Een schot..... en weer een, dáár achter de rotsen..... Dus de Boeren wisten alles, waren voorbereid op zijn komst!

Voortdurend knalden er achter de rotsen schoten en Jameson begreep dat een afdeeling Boeren hun den weg versperde.

Hij deed een woesten aanval.

Het terrein was heuvelachtig. Zijn troep werd teruggeslagen.

Weer werd een aanval gewaagd, maar de Boeren, die zich achter de rotsen en tusschen de spleten hadden opgesteld, waren nagenoeg

veilig voor de kogels der Engelschen, waardoor zij het voordeel hadden van een prachtige positie.

Door hun onfeilbaar schot brachten zij de mannen van Jameson weder aanzienlijke verliezen toe. Een troepje Engelschen, dat zich te ver gewaagd had, werd reeds gevangen genomen.

Het gevecht duurde elf uren lang. Majoor Sir John Willoughby voerde de

Generaal P. A. Cronje.

Troep van Dr. Jameson een rivier overtrekkende.

van Krugersdorp scheidt, in drie dagen afgelegd. Kort voor Krugersdorp was Jameson aangehouden door een boodschapper van de regeering der Kaapkolonie, die hem aanmaande terug te keeren; maar Jameson liet, terwijl hij spottend antwoordde, dat hij zich aan dien last zou houden, onverwijd opzadelen en trok verder naar het Oosten. Intusschen moeten zijne mannen toen reeds veel hebben geleden door gebrek aan voedsel en vooral door gebrek aan drinkwater, want er kwam maar geen proviand opdagen. Later bleek, dat de Boeren de levensmiddelen reeds in de provincie Marico hadden onderschept. Daarenboven was de weg over Zeerust genomen, omdat daar weinig hoeven liggen,

Engelschen aan. Het was een reeks van schermutselingen, waarin van beide zijden met groote dapperheid gevochten werd.

Toen het donker geworden was, trok Jameson terug en maakte zich op, om over Randfontein naar Johannesburg te trekken. 's Nachts te twee uur ontdekten de Boeren den toeg, en het vuur begon opnieuw van weerskanten. De Maxims werden daarbij aan het werk gezet; maar het lijkt twijfelachtig

of deze in de duisternis wel veel hebben uitgericht. In Krugersdorp heerschte intusschen wilde opwinding. De ammunitie der Transvalers die sterk vermindert was, werd aangevuld door de Boeren, die er mee uit Johannesburg op het gevechtsterrein kwamen aanrennen.

Bij het aanbreken van den dag werd er gevochten in de buurt van Roodepoort, een bewijs, dat Jameson in den nacht toch nog Johannesburg genaderd was. Reeds toen had hij ongeveer een 70 of 80 man verloren aan dooden, gewonden en gevangenen.

De anderen waren uitgeput van honger en vermoeidheid. De macht der Boeren was intusschen sterk aangegroeid. De doortocht naar Johannesburg werd nu aan de kolonnes van Jameson afgesneden.

Aan Brink's Drift op Vlakfontein stelden de Boeren zich recht tegenover de Engelschen op, en richtten met groote tusschenruimten zes Maximkanonnen op den vijand.

De stelling der Boeren had heel veel van die, welke zij den vorigen dag hadden ingenomen, maar nu was ze sterker. Zij hadden twee liniën gevormd, die een rechten hoek met elkaar maakten; het hoekpunt bevond zich op den weg, dien Jameson, alweer heuvelopwaarts gaande, te nemen had. Dr. Jim had geen andere keus dan het hoekpunt aan te vallen en zoo kwam hij onder een kruisvuur van geweer- en kanonschoten. Zijn troep moest over een vlak veld tegen den vijand inrijden, terwijl deze zich achter kleine uitstekende rotsen verschanst had.

Jameson's Maxims weigerden weldra, wegens het gebrek aan water, hun dienst.

De worsteling duurde dan ook niet heel lang meer. De Engelschen zagen weldra, dat de Johannesburgers hen in den steek lieten en dat de Boeren, die hen geheel omsingeld hadden, hen als honden konden neerschieten.

Generaal Joubert in den slag bij Krugersdorp.

Te elf uur in den morgen had Jameson zijn laatste patroon verschoten. Zijne mannen vielen van vermoeidheid bijna van hunne paarden, en geen wonder, er waren vier en twintig uren voorbijgegaan, waarin zij niets hadden gegeten. Dat is dan het einde geweest van dezen onbeschaamden vrijbuitersstocht: zich overgeven.

Jameson en de zijnen werden eerst naar Krugersdorp en toen naar Pretoria gebracht, waar de troep gevangenen gekerkerd werd.

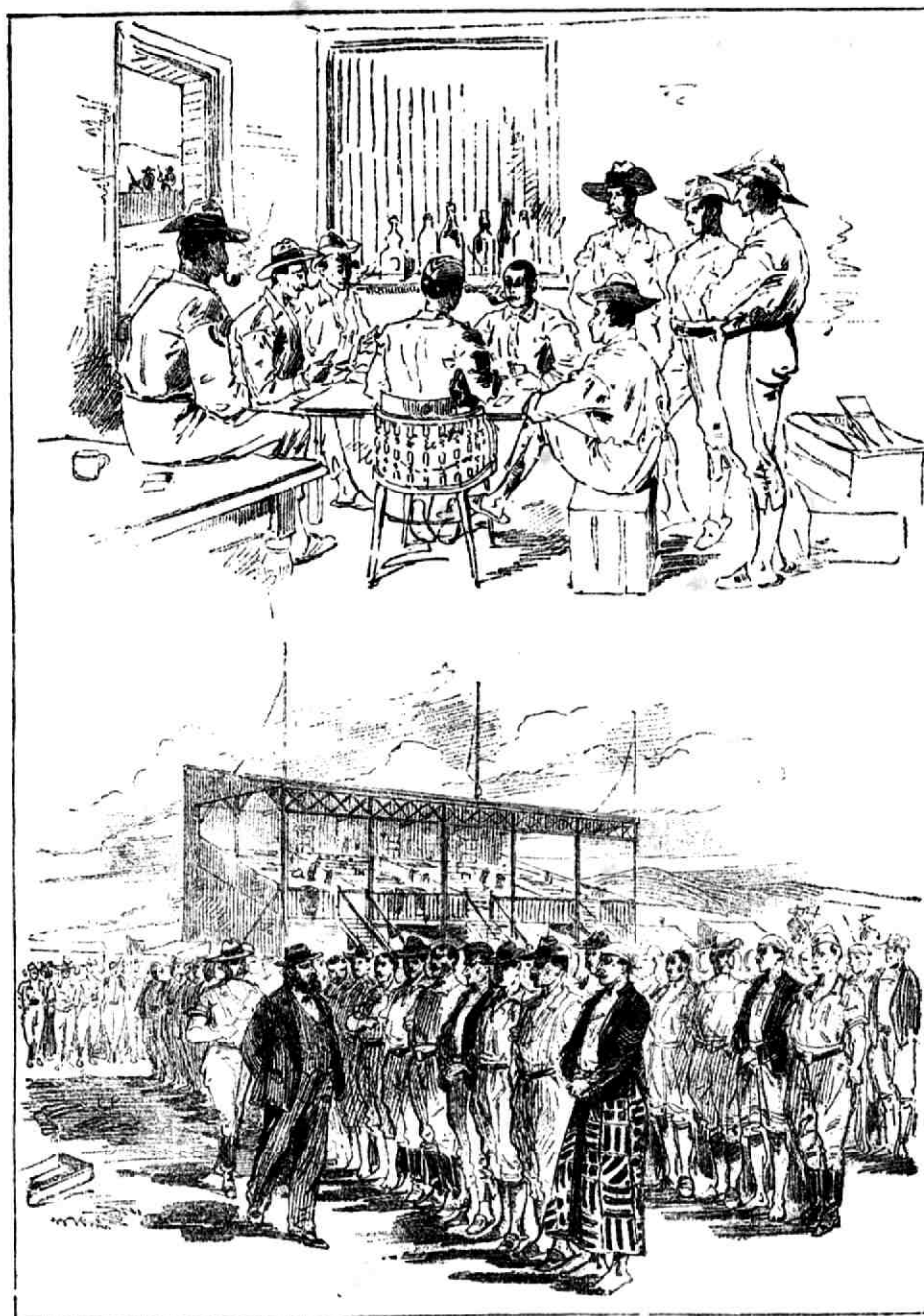
Is het wonder, dat men de raddraaiers moest beschermen tegen de rechtmatige woede der Boeren? De commandant Cronjé heeft hen moeten beschermen met zijn eigen lichaam, en dit terwijl de zoon van denzelfden Cronjé behoort onder de zwaar gekwetsten aan de zijde der Transvalers.

De sterkte der Boeren, die drie malen slaags zijn geweest, bestond uit:

500	man	onder	kommandant	Cronjé
300	"	"	"	Malan
100	"	"	den	veldkornet van Krugersdorp.

De geharterde troepen telden tusschen de 700 en 800 man met 8 Maxims en 3 Nordenfeldts.

Commandant Cronjé, aan wien Jameson zich overgaf, heeft zijne manschappen vóór zij uiteengingen toegesproken. Hij wenschte hun met den goeden uitslag en met hun schitterende houding geluk, maar — voegde hij er bij — omdat wij dezen indringer hebben gevangen genomen, moeten wij niet meenen het Britsche ras overwonnen te hebben. Allen moesten zich vereenigen, zeide

Dr. Jameson in de gevangenis te Pretoria.

hij, om goede betrekkingen en samenwerking aan te kweeken met alle nationaliteiten tot heil der republiek.

Zoodra de tijding verspreid werd van Jameson's nederlaag — wij hebben het reeds gezegd — gingen er luide hoerah's op onder hen, die tevreden waren met de regeering. Toen de gevangenen Pretoria werden binnengevoerd, ging er één vraag: „wat zal er met Jameson gebeuren?”

Volgens recht zou hij alle aanspraak op zijn leven verloren hebben, oordeelde men, want zijn tocht als administrateur van Rhodesia, met troepen van dat land (zij waren gedeeltelijk gekleed in de uniform van de Betsjoeanaland-politie; op alle veroverde geweren stonden de letters B. S. A.), en zijne verantwoordelijkheid voor de vele dooden die gevallen zijn, eischen de doodstraf en wel eene onteerende. En de Pretoriaansche correspondent der *N. R. Ct.* voegde bij deze vraag nog een paar andere. Zou het voor hem wel gelden, dat hij misleid is, of dat hij onder invloeden stond, want daarvoor bekleedde hij toch eene te hooge, verantwoordelijke positie? Of gratie misschien niet verstandiger zijn zal? Zou Engeland hem ridder laten van „the Most Distinguished Order of St. Michael and St. George”? En dan — is die Chartered Cy. niet gebleken een groot gevaar te zijn voor een Staat, waarmede Engeland zoozeer bevriend wenscht te blijven? ...

Merkwaardig waren de lezingen, die de gevangenen (er waren er 5 à 600) van het gebeurde gaven. Verscheidenen verklaarden, dat niemand het doel van den tocht kende; de meesten weigerden om de Transvaalsche grenzen over te trekken, en deden dit eerst nadat Jameson hun had verklaard, dat hij het Transvaalsche gouvernement, of volgens anderen de verdrukke landgenooten wilde helpen — ze hadden niet de minste bedoeling om tegen de Boeren te vechten

Of die verklaringen waar zijn, zal eerst later kunnen blijken.

Rhodes hield vol van niets te weten, en naar aanleiding daarvan schreef „De Express”:

„Thans smaken wij de zelfvoldoening — zij het ook eene treurige — dat wij den heer Rhodes geen onrecht hebben aangedaan, in al die jaren waarin wij hem even gemoedelijk als volhardend tegenstonden en aanvielen. Wij hebben

een soort van persoonlijke bewondering voor den man; maar wij beschouwden en beschreven hem tevens als een zelfzuchtigen, gewetenlozen fortuinzoeker, oproermaker en speculateur, en de gebeurtenissen hebben onze beschouwingen van dien man gerechvaardigd. Indien hij ons heeft teleurgesteld, dan is het in het overboord werpen van dr. Jameson. Dit is een ploertenstreek. „Zijn compagnie — „The Gold Fields of South Africa” — heeft zijn geld

„Hij heeft „Groote Schuur” gekocht en versierd met al wat voor geld te koop was aan Zuid-Afrikaansche curiositeiten. Hij behoort ook de beenderen dier Transvaalsche burgers te vergaderen die, trouw aan hun land, nabij Krugersdorp sneuvelden; mannen, die hunne vrouwen en kinderen moesten achterlaten, omdat de „Chartered Company” naar meer grond verlangde, naar meer eer dorstte en zoo mogelijk naar een beetje dividend hunkerde. Het is het

De slag bij Krugersdorp.

voor doeleinden van oproer en verraad uitgegeven, en doet het thans nog. Het is zijn geld, — maar hij weet er toch niets van! Niets hoegenaamd, alhoewel zijn maatschappij en zijn Johannesburgse vertegenwoordigers honderd duizenden ponden over deze verachtelijke zaak in de straten hebben geworpen. Als hij uitgedaagd wordt, zal hij zijne compagnie verloochenen, even als hij zijn vriend, vennoot, en uitvoerder zijner doeleinden — dien armen dr. Jameson — heeft verloochend....

schandaligste hoofdstuk in de nieuwe geschiedenis — den heer Rhodes waardig”.

Wanneer de zaken worden beschouwd, zooals ze werkelijk zijn, wie zou dan niet van harte instemmen met dit krachtig artikelje?

• • •

Dit gevaar, gelijk het grootere voor de onafhankelijkheid van de Republiek, is nu weder afgewend, en misschien keeren de buitensporigheden der Johannesburgers, en de inval van Jameson zich nog ten gunste der Boeren, want tegenover de uitlanders staat de regeering nu sterker dan te voren, door dien laaghartigen inval heeft de republiek zich de sympathie van heel de wereld verworven, en niet te verwonderen zou het zijn als uit die algemeene sympathie iets tastbaars overblijft.

Hercules Robinson.

De Boeren hebben opnieuw de macht hunner wapenen getoond, en het aanzien van Engeland is er leelijk door geknakt....

De speculatie van Rhodes is mislukt. Ondanks zijne machtige vrienden, ondanks zijne millioenen zal hij zijn charter niet kunnen behouden. De verontwaardiging over de daad van Jameson is zóó groot, dat de „Chartered Company” absoluut vallen moet.

Zullen andere speculanten, begeerig naar het Transvaalsche goud, niet nogmaals beproeven wat Rhodes, Beit, etc. tevergeefs ondernamen, dan — zoo zegt Prof. Dr. C. B. Spruyt, en wij zijn het ten volle daarover met hem eens — moet Transvaal volkomen onafhankelijk gemaakt worden en daardoor in staat gesteld de opruiers in de goudstreken te behandelen, zooals zij verdienen. Voor de geheele beschaafde wereld is het van groot belang, dat de rijkste goud-

velden der aarde zich bevinden in de handen van een kleinen Staat, wel geschikt om zich te verdedigen, niet om anderen aan te vallen. De aandacht dient er op gevestigd te worden dat de Transvaalsche regeering bestaat uit krachtige mannen, die met een ruim, gezond verstand doortastend kunnen optreden. Niet alleen heeft president Kruger flinkheid, koelbloedigheid, hoog diplomatiek beleid en grootmoedigheid getoond, maar ook de ambtenaren te Johannesburg en in andere plaatsen, en de hoofden van departementen hebben van gelijke gematigdheid en tact bewijs gegeven in een tijd van groote opwinding en triomf. Bij het arresteeren van personen en bij het zoeken naar wapenen en papieren, zijn veel minder barsche en onhebbelijke woorden gevallen dan verwacht kon worden. Het gezag is met behoorlijke kracht en strengheid gehandhaafd, maar met een opmerkelijk ontzien van de gevoelens van het volk. Deze wijze van optreden heeft de ras-hartstochten, die na jaren langzamerhand verzacht waren, maar door de laatste gebeurtenissen weer zoo hoog opvlamden, dat, eenigen tijd geleden, geheel Zuid-Afrika aangetast dreigde te worden, getemperd. In deze crisis hebben de Boeren zulke mannelijke eigenschappen getoond, dat zij den eerbied der uitlanders, hebben gewonnen, en, ofschoon de Boeren geen woorden genoeg kunnen vinden om de daad van dr. Jameson te veroordeelen, uiten zij vrijelijk hunne bewondering voor de dapperheid van hem en zijne mannen.

Een Boer moet onlangs gezegd hebben:

„Wij hebben dit land van onze vaders geërfd. De grond is rechtens ons, en als de Engelschman komt om het van ons weg te nemen, dan schieten wij hem dood; komt de Franschman, dan schieten wij hem dood; komt de Duitser, dan schieten wij hem dood. Laat de vreemdelingen komen en naar goud delven en geld maken, maar zij moeten niet denken aandeel in het bestuur van het land te krijgen. Als zij vier eeden willen zweren: 1. haat aan de Engelsche regeering; 2. haat tegen elk ander land; 3. trouw aan de regeering; 4. trouw aan het volk — dan mogen zij burgers worden, anders niet. Wij Boeren zijn uit de Kaapkolonie getrokken om van de Engelsche regeering af te zijn. Wij zijn de woestijn ingegaan om met rust gelaten te worden. Gij, Engelschen, hebt al de rest van Zuid-Afrika. Gij hebt nu Matabelen- en Masjonaland. Wat komt gij u dan hier met ons bemoeien? Waarom niet leven, en laten leven? Gij kruipt op listige manier binnen. Gij smokkelt wapens in, hoe kunt gij dan verwachten als medeburgers ontvangen te worden?” Deze Boer sprak zonder boosheid, en aangezien hij twee vluchtelingen van Dr. Jameson's troepen geholpen heeft om in veiligheid te komen in plaats van hen te pakken, was het buiten kijf een edelmoedig mensch.

Den 3^{en} Januari kwam Sir Hercules Robinson, hooge Commissaris en Gouverneur der Kaapkolonie, te Pretoria aan, om met de Transvaalsche Regeering te onderhandelen. Het recht moest zijn loop hebben en Jameson werd met zijne mede-aanvoerders ter dood veroordeeld. President Kruger echter bevestigde dit vonnis niet, maar verklaarde zich bereid Jameson en zijn makers uit te leveren, zoodra de oproerige uitlanders te Johannesburg zich

onderwierpen en de Engelsche Regeering zekerheid gaf, dat Jameson zou worden vervolgd. Het bericht van dit besluit van den President werd met gejuich door de Engelschen ontvangen en ook Minister Chamberlain zond een telegram namens de Koningin aan Kruger, waarin deze daad werd geprezen. De vreugde was echter van korten duur, toen bleek, dat Kruger niet onmiddellijk de Engelsche vrijbuiters uitleverde, maar er op stond, dat ten volle aan zijn voorwaarden zou worden voldaan. Bovendien eischte de Transvaalsche Regeering, volgens enkele telegrammen, de verbanning van Jameson en Rhodes uit Zuid-Afrika en eene groote schadeloosstelling van de Chartered-Company.

Over de uitlevering der gewone soldaten van Jameson's bende kwam Sir Hercules Robinson gaarne met President Kruger tot overeenstemming.

Chamberlain, de Engelsche minister van Buitenlandsche Zaken, werd bij zijn komst aan het station door een saamgestroomde menschenmassa luide toe-

Drie hoera's voor Chamberlain.

gejuicht. Hij heeft ongetwijfeld de eer van zijn land gered, en ter elfder ure nog gedaan, wat hij kon om het conflict te vermijden. Men erkende dan ook algemeen zijn loyaal optreden. Onmiddellijk werden er door hem strenge maatregelen genomen om de ongeregelde heden te keer te gaan, terwijl hij Jameson's optreden désavoueerde. Door Baron von Marschall, staats-secretaris van Buitenlandsche zaken te Berlijn, werden tot den heer Chamberlain groote vertoogen gehouden om een krachtig protest aan te tekenen tegen de schending van het volkenrecht. Ook de Transvaalsche staats-secretaris, Dr. W. J. Leyds, heeft al datgene gedaan, wat in zijn vermogen was om de Boeren te rechtvaardigen.

Dat Dr. Leyds tijdens de onlusten in Duitschland verkeerde, kwam doordat hij wegens het vele en dikwijls langdurige spreken in de Volksvergadering, een chronische keelontsteking had opgedaan, die zeer verergerde op de laatste inspectiereis in gezelschap van den President, toen de reizigers dikwijls dagen achtereen in een met stof en zand bezwangerde lucht moesten ademen, zooals men dit in Afrika — evenals in andere streken waar weinig boomen zijn — meermalen ondervindt.

Pijnen, noch groote lichaams- en geestesinspanning waren echter in staat hem ooit een dag rust te doen nemen — hij staat in Zuid-Afrika dan ook bekend als „de onvermoeide.”

En juist gedurende dien tijd had de opstand plaats! — Wat moet het iemand als Leyds gespeten hebben, er niet bij tegenwoordig te zijn geweest; hoe graag had hij willen overvliegen om met raad en daad zijn volk terzijde te staan.... maar wat moet het ook in zijn ziel gejuicht hebben, toen hem de blijde tijding bereikte: „de slag bij Krugersdorp werd glansrijk door de Boeren gewonnen!”

XII. Het Naspel.

DOOR de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging te Amsterdam (Voorzitter W. Gunning; Secretaris C. B. Spruyt) werd na het vernemen der schitterende overwinning de navolgende circulaire verzonden aan een aantal Engelse, Duitse en Fransche bladen.

„Amsterdam, 8 Januari 1896.

„Aan het Engelse volk.

„Het onverwacht bericht van den gewapenden inval van den agent der „Chartered Company of South-Africa” in het bij traktaat vastgesteld grondgebied der Zuidafrikaansche Republiek, heeft onze landgenooten met bittere verontwaardiging vervuld. Het snel verloop en de beslissende onderdrukking van dezen aanslag wekten een gevoel van verlichting, dat, niet verbonden aan eenige nationaliteit, alle weldenkenden in Europa en Afrika in een solidair gevoel van voldoening vereenigt. Immers, hoe men ook oordeele over de beweegredenen en het doel van dezen vermetelen vrijbuiters, het middel, dat hij aangreep, verdient de scherpste afkeuring. Het is in lijnrechten strijd met de Conventie van 27 Februari 1884, waarvan art. 2 elke schennis der nauwkeurig bepaalde grenzen verbiedt en zelfs van weerszijden bijzondere commissarissen instelt, om tegen elke overschrijding te waken. Het slaat de goede trouw in het aangezicht, die jaren geleden door president Kruger ten koste zijner populariteit werd gehandhaafd, toen hij zijne landslieden weerhield de Limpopo te overschrijden en buiten het gebied der Republiek door te dringen. Het vervreemdt eindelijk een groot deel der Zuid-Afrikaansche bevolking van de Engelse regeering, en wekt den strijd der nationaliteiten met vernieuwden gloed uit de nog smeulende asch.

Het vervult ons daarom met diep leedwezen, dat sommige gezaghebbende Engelse bladen beschouwingen geven, waarin de onverantwoordelijke handelwijze van de agenten der „Chartered Company” wordt verontschuldigd, ja zelfs verdedigd en alleen hare mislukking betreurd. Deze taal kan slechts het gevolg zijn eener bewuste of onbewuste verblindings.

Of weet het Britsche volk niet, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek een Staat is van Europeesche afkomst, onder ontelbare bezwaren met bloed en tranen gesticht, door een kloek geslacht, dat onmiddellijk aan het thans levende voorafging? — Weet het niet, dat de onafhankelijkheid van dien Staat herhaaldelijk, met name in 1854, 1881 en 1884 plechtig is erkend door de Engelse Kroon en hare gevolmachtigden? — Weet het niet, dat die Staat, steeds en onder alle omstandigheden met de grootste nauwgezetheid zijne contractuele verplichtingen heeft vervuld en bij elke gelegenheid zijn ernstigen wil heeft geopenbaard, om aan de wenschen en de klachten van de autoriteiten der naburige Engelse Koloniën te gemoet te komen, vaak met edelmoedige verzaking van eigen grieven? — Is het dan rechtvaardig de natuurlijke ontwikkeling van dien Staat met leede oogen gade te slaan, bij elke gelegenheid te dwarsboomen en elk wettig of onwettig middel aan te grijpen of aan te prijzen, om het volk van zijn duur gekochte en plechtig erkende zelfstandigheid te berooven?

De ondergeteekenden, Nederlanders, uit hetzelfde bloed gesproten als gindsche Afrikaanders en even fier op onze duur verworven vrijheid, beroepen ons op uw eigen sterk nationaal bewustzijn, dat u dringen moet aan zwakkere natiën gelijke rechten toe te kennen en gelijke achting te bewijzen, als waarop gij zelf tegenover tegenstanders aanspraak maakt. Wij vragen u overeenkomstig recht en plicht het volledig zelfbestuur van andere natiën te eerbiedigen en niet te dulden dat, rechtstreeks of zijdelings, door ambtenaren of privaatspersonen, op grond van stoffelijke of politieke belangen eenige inbreuk gemaakt wordt op de zelfstandigheid eener Republikeinsche Regeering, die getoond heeft de noodige kracht en den vasten wil te bezitten, om hare eigen aangelegenheden te beheeren en aan alle billijke wenschen te gemoet te komen. Alleen door eene strenge handhaving der beginselen van *recht* en *moraal* kan het geschokt vertrouwen hersteld en de geleidelijke ontwikkeling van Zuid-Afrika worden verzekerd.”

De crisis is voorbij, maar.... aan beide zijden zijn hartstochten gewekt, die in geen jaren tot bedaren zullen komen; het wantrouwen van de Boeren tegen de uitlanders is tienvoudig toegenomen en het gevoel van fiasco te hebben gemaakt heeft bij de uitlanders diep wortel geschoten. Bij beide partijen heerscht eene levendige begeerte naar een duurzaam bestaan van de Transvaal als Republiek, maar de eenvoudige, pastorale Boer vindt de gedachte van geregeerd te worden door de Uitlander-speculators een gruwel en de vooruitstrevende Uitlander-kapitalist wrokt tegen de hinderpalen die hem en zijn ondernemingsgeest in den weg worden gelegd door den — zooals hij hem gelieft te betitelen — „ongelikten” Boer.

Om eene verzoening tot stand te brengen, zal er dus van weerskanten veel water in den wijn moeten gedaan worden.....

Den 4^{en} Januari trokken de Boeren van Johannesburg met hunne gevangenen naar Pretoria.

De opwinding onder de Boeren en ingezetenen was zeer groot en van regeeringswege was men bevreesd, dat er ongeregelheden zouden plaats grijpen

bij het binnenvoeren der hoofden van den Vrijbuiters troep. Voor de gevangenis stond een sterke macht gewapende en bereden Boeren, onder commando van veldkornet Marais, en het uur der aankomst, evenals de plaats waar de aanvoerders voorloopig zouden worden opgesloten, werden strikt geheim gehouden.

Te tien ure kwam een gesloten „spider” met vier paarden bespannen, begeleid door een klein aantal Boeren, onder commando van veldk. Uijs, schuin over het veld tusschen Johannesburgpoort en de gevangenis rijden. Dit was de troep die dr. Jameson, generaal White en kapitein Willoughby naar de tronk overbracht.

Dr. Jameson was gebroken. Toen hij het rijtuig verliet, kon hij nauwelijks loopen en met gebogen hoofd strompelde hij voort: vermoeienis, teleurstelling en schaamte hadden den krachtigen man geknakt. Ook generaal White en kapitein Willoughby waren diep terneergeslagen, en schenen en het schandelijke hunner gewelddaad en het vernederende van als roovers in de gevangenis te worden opgesloten, levendig te gevoelen.

Gedurende de geheele reis naar Pretoria had Jameson geen woord gesproken. In zijn cel gebracht, viel hij op de legerstede achterover en bleef daarop geruimen tijd bewegingloos liggen....

Het moet een machtig en indrukwekkend gezicht geweest zijn, toen de Boeren, die de taak der overbrenging hadden vervuld, met luitenant Paff en een sergeant met de Transvaalsche vlag aan het hoofd, met de gevangenen bij de tronk aankwamen. Dank zij de genomen voorzorgsmaatregelen was het aantal toeschouwers bij de gevangenis zeer gering.

Zoodra Kruger besloten had, de oproerlingen amnestie te verleen en alleen de hoofdlieden gevangen te houden, om hen later uit te leveren aan de Engelse regeering, werd het volgende telegram ontvangen:

„Ik heb van H. M. de Koningin de opdracht ontvangen U mede te deelen, dat Hare Majesteit met voldoening heeft vernomen, dat gij besloten hebt de

Chamberlain.

krijgsgevangenen aan Hare regeering uit te leveren. Deze daad zal strekken tot verhooring van de eer Uwer Excellentie, en zal bijdragen tot den vrede in Zuid-Afrika, en tot eene eendrachtige samenwerking tusschen de Engelse en Hollandsche rassen, welke noodzakelijk is voor de ontwikkeling en bloei van Z.-A. in de toekomst.”

In antwoord daarop schreef Kruger, dat het werkelijk zijne bedoeling was de hoofden van den opstand aan de Engelse autoriteiten uit te leveren, opdat zij door de Engelse regeering zouden worden gestraft, terwijl hij verzocht de Koningin te verzekeren, dat hij de woorden van Hare Majesteit op prijs stelde en er Haar voor dankte. Hij bood H. M. zijne goede en eerbiedige wenschen aan.

Officieele opgaven door Sir Hercules Robinson aan zijne regeering geseind van Jameson's troep bij Krugersdorp.

Gesneuveld: 1 sergant, 2 korporals, 14 minderen. Zeer zwaar gekwetst: twee man, waaronder inspecteur W. J. Barry.

Zwaar gewond: 1 korporaal en 9 minderen.

Licht gewond of ziek: kolonel Grey, majoor Crosse, kapitein Coventry, onder-inspecteur Cazzalette en 33 minderen.

Vermist zijn daarenboven 25 personen, maar men vermoedt dat velen hunner naar Johannesburg ontsnapt zijn.

Cecil Rhodes heeft, daartoe genoodzaakt, ontslag genomen als premier der Kaapkolonie. Tot zijn opvolger is benoemd Sir Gordon Sprigg — iemand van wiens gematigdheid men goede verwachtingen heeft, maar die daartegenover bekend staat als een zwak politicus, die na vele dobberingen, eindelijk in den schoot van Cecil Rhodes beland is. Met Sprigg zijn eenige nieuwe mannen in het Kaapsche bewind opgetreden. De samenstelling van het ministerie der Kaapkolonie is van groot belang, omdat de officieele verhouding tusschen Engelschen en Boeren in Zuid-Afrika voor een groot deel afhangt van deze waardigheidsbekleeders, en ook omdat de emigranten en speculanten zeker veel voorzichtiger zullen zijn, als zij zich niet overtuigd kunnen houden, de koloniale regeering achter zich te hebben. Er zijn nu zonder twijfel elementen in de Kaap-regeering gekomen, die de Boeren welgezind zijn.

Sir Gordon Sprigg.

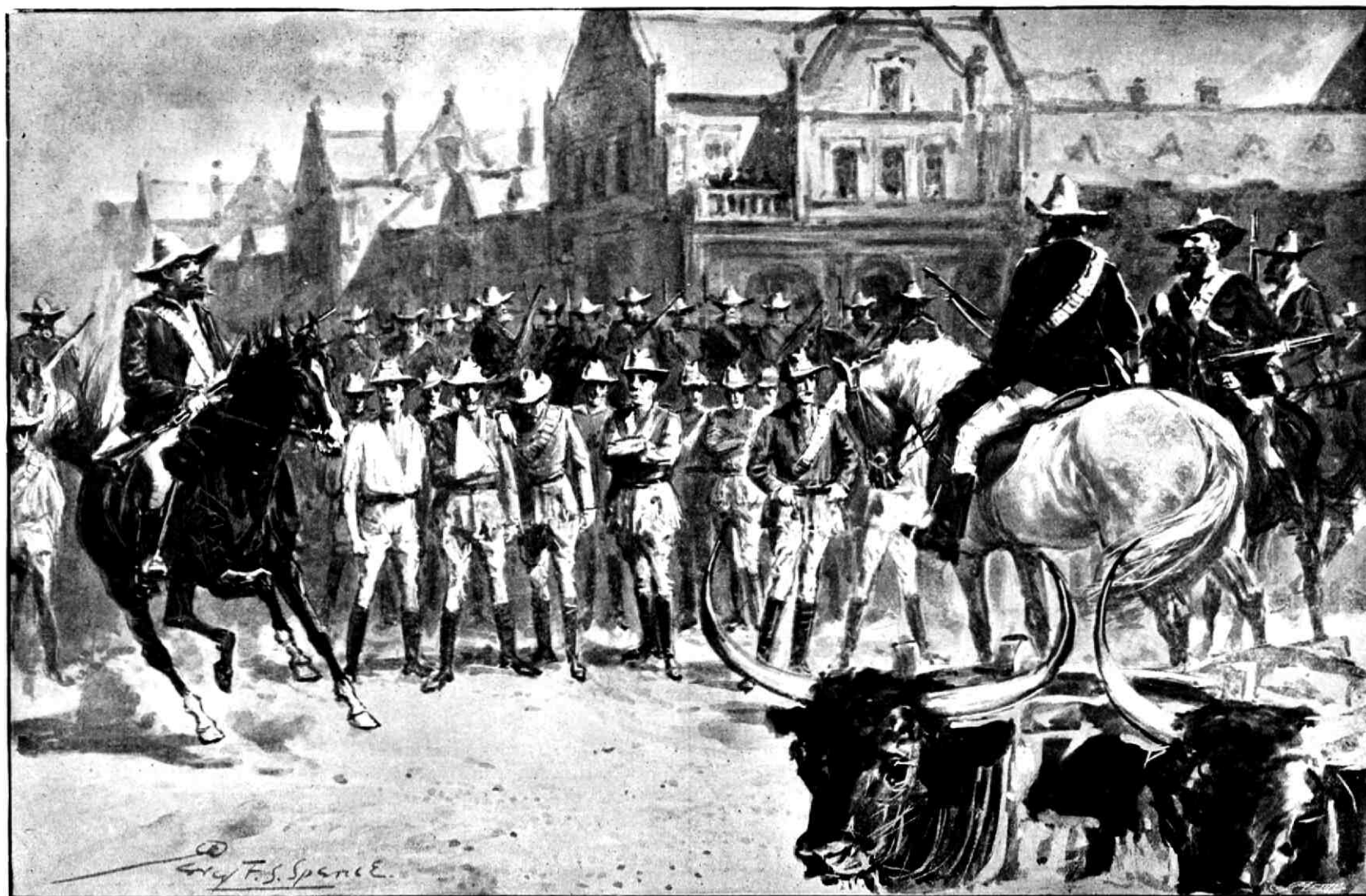
In dat ministerie nemen plaats, Sir Thomas Springton als advocaat-generaal, dr. T. N. G. Te Water, thans afgevaardigde voor Graaf Reinet, als staatssecretaris der Kolonie, de heer P. H. Faure, als minister voor landbouw, en de heer Sir James Sivewright, als minister van openbare werken. Zeer veel belang wordt hier gehecht aan het optreden van dr. Te Water en den heer Faure, die beiden ondersteld worden meer den heer Hofmeyr, dat wil zeggen

partij in Kaapland hare onafhankelijkheid hernomen heeft, die door het beruchte compact van Rhodes en Hofmeyr was opgeheven. De taal en houding van den laatstgenoemden, die, naar herhaaldelijk beweerd en nooit tegengesproken is, berouw gehad heeft van zijn schikking met Rhodes, sedert het oogenblik dat hij haar aanging, schijnen almede aan te duiden, dat hij zijne gehoorzaamheid aan dien man opgezegd heeft, toen hij bespeurde, dat hij anders zijn reeds geknakt prestige bij de Hollandsche partij geheel verbeuren zou. Dit zoude de heftige woordenwisseling met Rhodes en diens bittere verwijten ophelderen. Rhodes meende Hofmeyr gekocht en tot een creatuur gemaakt te hebben, en ziet — nu komt de oude leider der Hollandsche partij aan de Kaap in opstand tegen zijn vermeenden chef.

Is deze opvatting juist, dan ligt het voor de hand, dat de gewelddaad van Jameson, per slot van rekening, nog meer goed zal doen dan aanvankelijk leek en door de Rhodes-partij beoogd werd. Misschien was de staatsgreep van den dokter-boekanier eenvoudig haar va-tout, toen zij de overtuiging gekregen had, dat haar tanende invloed slechts door een paardenmiddel kon worden hersteld. Nu de waaghalzen gespeeld hebben en door Kruger overtroefd zijn — nu schijnt het wanhopige „partijtje” in een bankroet van de Rhodes-partij geëindigd te zijn.

Francis Rhodes.

De boeren met hunne gevangenen te Pretoria.

de Hollandsche partij, te vertegenwoordigen dan den Afrikaanderbond, welke zich telkens sterker vereenzelvigd had met de politiek van Rhodes. Maar verreweg de belangrijkste persoon in het nieuwe ministerie van de Kaap is Sir James Sivewright, omdat hij in den loop der jaren bijna de eenige Kapenaar van beteekenis geweest is, in wien Paul Kruger vertrouwen bleef stellen, zoo zelfs, dat hij van „Oom Paul” dingen heeft kunnen gedaan krijgen (bv. in de spoorwegquaestie), die geen ander in Kaapland ooit zou hebben kunnen erlangen. En Waarom? Omdat de Staatspresident bevonden heeft, altoos op Sivewright te kunnen rekenen als op een vertrouwd vriend der Boeren, een onwankelbaar voorstander van het gelijke recht dat in Zuid-Afrika de Hollanders hebben. Zoo is Sivewright, van afkomst een Schot, een onvermoeid en talentvol bepleiter der Hollandsche taalrechten in Zuid-Afrika geweest. Toen hij daar aankwam, ongeveer twintig jaren geleden, kon men geen Hollandsch spreken in het Kaapsche Parlement en niet in het Hollandsch telegrafeeren. Beide dingen kan men nu vrijelijk doen, dank zij vooral den bemoeiingen van mannen als Sivewright.

Men weet dus in Pretoria, wat men aan hem heeft, en dat men aan hem een zetel gegeven heeft in het nieuwe ministerie, is een zaak van groot gewicht voor Zuid-Afrika. Kapenaars en Transvalers aldaar, die niet zijn op de hand van Cecil Rhodes, zien daarin een heugelijk blijk, dat de Hollandsche

Transvalers, die het weten te beoordeelen, zien in het optreden van een feitelijk Hollandsch ministerie aan de Kaap een bloedeloze omwenteling ten goede. Met Rhodes, meenen zij, is het thans voor immer uit. Nooit zal hij meer de merkwaardige, eenige positie kunnen innemen, die hij heeft bezeten en willekeurig of onbewust verspeeld.

Hercules Robinson.

Van nu af aan zal men de Kaap een gansch andere stelling zien aannemen, ook tegenover Transvaal en den Oranje-Vrijstaat. De tergende Rhodes zal niet langer kunnen kuipen en samenspannen, gelijk hij in de inlijving van Amatongaland, in de quaestie van Swaziland en de Vaaldriften gedaan heeft. Eerder zal de nieuwe Kaapsche regeering thans beslist aan de zijde van Transvaal optreden, ook tegen Engeland, ofschoon even wars van Duitsche als van andere uitheemsche inmenging.

De heer Chamberlain zal den gewijzigden staat van zaken in Zuid-Afrika ongetwijfeld begrijpen en daarnaar handelen. Is het hem inderdaad om recht voor allen aldaar te doen, dan zal hij zich gerugsteund voelen tegenover de zoogenaamde imperialistische avonturiersbende van Cecil Rhodes en consorten, door een hereenigde en als herboren Hollandse partij in al de Zuid-Afrikaansche Staten. Jameson zou dan niet Johannesburg ontzet, maar Zuid-Afrika verlost hebben van het dwangjuk der „gecharterde” poliep.

Lionel Phillips.

Een der eerste stappen, die de Engelsche regeering doen kon om haar verantwoordelijkheid te redden, was het vervangen van Dr. Jameson, als administrateur der Britsch-Zuid-Afrika Maatschappij in Massonaland. Tot zijn opvolger werd benoemd de heer Francis J. Newton, die den post van vertegenwoordiger der Engelsche regeering in Betsjoeanaland bekleedde.

Maar de regeering te Pretoria zat van haar kant evenmin stil. Toen het zaakje met dr. Jameson zonder veel moeite in orde gebracht was, moest met de uitlanders te Johannesburg afgerekend worden. De bewijzen werden meer en meer aangebracht, dat te Johannesburg een werkelijke samenzwering op touw gezet was, om de regeering van Transvaal omver te werpen en een Engelsch bewind daarvoor in de plaats te stellen. De ziel van dit complot, dat van de „Nationale Unie” der uitlanders te Johannesburg uitging, waren kolonel

Francis Rhodes — een broeder van Cecil — en Lionel Phillips, voorzitter der Nationale Unie. De uitkomst heeft echter geleerd, hoe slecht hunne maatregelen genomen waren, en als zij misschien gemeend hadden, de Boerenregeering nog te intimideeren, kan die opinie niet stand gehouden hebben, toen een 50 à 60 leden der Nationale Unie, waaronder Phillips, Rhodes, Farrar, Max Langermann, in hechtenis genomen en onder beschuldiging van hoogverraad naar de gevangenis te Pretoria opgezonden werden. Ook voor deze heeren, de aanstokers van het heele geval, zou de zaak nog wel slecht kunnen afloopen.

Francis J. Newton.

Het rechtsgeleerde orgaan „Law Journal,” beweerde, dat, zonder eenigen twijfel de Britsche regeering uit een internationaal oogpunt verantwoordelijk zou zijn voor de handelingen van den commissaris der „Chartered Company.”

Elk ander stelsel zou tot bedenkelijke misbruiken aanleiding geven; immers een regeering zou kunnen goedvinden om heimelijk machtiging te geven tot handelingen, welke zij later formeel zou verloochenen, ofschoon de gevolgen reeds een uitgemaakte zaak waren. Elke regeering, wier ondergeschikte, hetzij door overdreven ijver, hetzij op een andere wijze gefaald heeft, is volkomen aansprakelijk tegenover de vreemde natiën, en deze verantwoordelijkheid sluit de noodzakelijkheid van vergoedingen in, wanneer het volkenrecht geschonden is.

XIII. Hoe de overwinning bij Krugersdorp in Europa begroet werd.

Daar is een zucht, die gloeit in ieder herte;
Daar is een kreet, die dreunt door ieder land;
't Waait uit de vlag, die wappert in de verte;
't Vliegt met het schip, dat stevent van het strand.
Vrij zijn! Vrij zijn!
Dreune 't ook uit onzen mond,
Daar op Afrikaanschen grond,
Daar geen volk op 't waereldrond,
Vrij is dan wij zijn!

Wie kent ze niet, de Huguenots en Geuzen?
Ze zeilden uit op wilde volken af.
Elk waerelddeel bracht schatting aan die reuzen.
Wij zijn hun zoons, en zwaaien hier den staf.
Vrij zijn! Vrij zijn!
Dreune 't ook uit onzen mond,
Daar op Afrikaanschen grond,
Daar geen volk op 't waereldrond,
Vrij is dan wij zijn!

De vijand kwam Ons wilde hij tot slaven
Te paerd! te paerd! met buksen en met lood!
Waar bleef hij, waar? Men vrage het aan de raven:
Langs elken weg zijn nog de rotsen rood.
Vrij zijn! Vrij zijn!
Dreune 't ook uit onzen mond,
Daar op Afrikaanschen grond,
Daar geen volk op 't waereldrond,
Vrij is dan wij zijn!

Jong is de Staat; maar eikels worden boomen,
's Lands moed, 's lands eer. O, God verlaat ons nooit;
Laat op Transvaal uw zegen nederstroomen;
Was Afrika met Steden eens bestrooid!
Vrij zijn! Vrij zijn!
Dreune 't ook uit onzen mond,
Daar op Afrikaanschen grond,
Daar geen volk op 't waereldrond,
Vrij is dan wij zijn!

Zóó bezong JULIUS DE GEYTER de schitterende overwinning der Transvalers. De meeslepende muziek van PETER BENOIT en de krachtige woorden van onzen bekenden dichter enthousiasmeerden het Vlaamsche volk, dat luidruchtig de coupletten aanhief in schouwburgen en concertgebouwen, langs straten en wegen.

In Frankrijk bleef de moed der Boeren ook niet ongehuidd, en werd de slag bij Krugersdorp toegejuicht, als het bewijs, dat in de politieke wereld het woord „zedelijkheid” reden van bestaan heeft en het recht van den zwakere niet geheel zonder straf door den sterkere kan worden verkracht.

Behalve dat de geheele Fransche pers haar afkeuring te kennen gaf over den rooftocht van Jameson, en de Boeren schetste als een kranig, diep patriotisch volk, de regeering — als eene krachtige, met een zelfbewusten president aan het hoofd, verklaarde François Déloncle, dat de onafhankelijkheid der Z. A. R. onomstootelijk vaststaat, en een Europeesche tusschenkomst ten behoeve der neutraliteit dezer republiek hoogst wenschelijk zou zijn.

En dan het machtige Duitsche rijk!

Ondubbelzinnig weerschalden daar de triumfkreten, waar Keizer Wilhelm voorging met de betuiging zijner warme hulde, vervat in het door hem afgezonden telegram d.d. 3 Januari 1896:

Wilhelm

„Ik betuig U mijn oprechten gelukwensch, dat het aan Uw volk, zonder een beroep te doen op de hulp van bevriende mogendheden, gelukt is uit „eigen kracht tegenover de gewapende benden, die als vredeverstoorders in „Uw land gevallen waren, den vrede te herstellen en de onafhankelijkheid van „het land tegen aanvallen van buiten te verzekeren.

WILHELM.”

Het antwoord van president Krüger luidde:

„Ik betuig Uwe Majesteit mijn zeer innigen en diepgevoelden dank voor „den welgemeenden gelukwensch, mij door Uwe Majesteit gezonden. Met Gods „hulp hopen wij ook verder te doen, wat in ons vermogen is, tot handhaving

„onzer zoo duur gekochte onafhankelijkheid en tot bevestiging onzer dierbare „republiek.“

Druk werd deze uiterst goede verhouding tusschen den Duitschen Keizer en Transvaal besproken, en wat meer is.... men verwachtte ernstige conflicten tusschen „Brit“ en „Mof.“ Eerstgenoemde mogendheid is eindelijk tot het inzicht gekomen, dat het telegram van den Duitschen Keizer aan Kruger, waarover zooveel te doen is geweest, toch niet die beteekenis had welke men er daar aanvankelijk aan toeschreef.

Gelukkig evenwel onder die omstandigheden, dat Chamberlain zich geen enkel oogenblik liet medeslepen door de Jingokreten, die overal in den lande opgingen en de Duitschers zich geen oogenblik bang lieten maken door de bedreigingen, die hun door de Engelschen naar het hoofd werden geworpen. Alleen waar Engelsche bladen het wilden doen voorkomen alsof zij verontschuldigen hadden gemaakt over hunne handelwijze ten opzichte der Transvaal, hebben zij terecht met nadruk tegen zulk een laster protest aangeteekend.

Ook tegenover de uitbreiding van Engeland's vloot, waarmede ijverig wordt voortgegaan, blijft Duitschland erg kalm, daar het zeer goed begrijpt, dat hier meer van eene politieke dan van eene oorlogszuchtige handeling sprake is. De opgewonden gemoederen der „Britten“ moeten toch door iets tevreden gesteld worden, en de minister van marine vindt dit nu tevens eene voortreffelijke gelegenheid om, waar er toch eenmaal gelden voor zijn toegestaan, Engeland's vloot te versterken en te vernieuwen.

Engeland heeft zich ook het voorkomen gegeven, alsof het zich ten eene male van het drievoudig verbond wilde afkeeren en zich met Frankrijk vereenigen, waardoor het Rusland ook aan zijne zijde hoopte te krijgen, doch de Duitschers hadden alle reden om te vragen, waaruit toch ooit gebleken was, dat Engeland zooveel belangstelling voor dit verbond getoond had? En Frankrijk — al mocht het ook, toen Engeland zich zulk een voorkomen gaf — er zich een oogenblik toe aangetrokken gevoeld hebben om met dezen staat gemeene zaak te maken en een streep te halen door zijne eenmaal te kennen gegeven waardeering over de flinke handelwijze van den Duitschen Keizer, spoedig nam deze republiek toch weder eene andere wending, toen zij zoo duidelijk bemerkte, dat Rusland onvoorwaardelijk Duitschland in zijn optreden tegenover Engeland bleef steunen.

Weldra kwam zij er dus weer openlijk voor uit, dat zij onvoorwaardelijk met Duitschland voor de Transvaal partij bleef kiezen.

De Koningin van Engeland en Wilhelm reikten na een paar lange brieven door hen persoonlijk geschreven, elkander de hand der verzoening. Zou het

Victoria R

geen heerlijk denkbeeld genoemd kunnen worden als alle politieke geschillen zoo konden worden bijgelegd?....

En dit geschiedde terwijl het Deutsche volk als één man Jameson's daad ten scherpste veroordeelde, terwijl het de volgende middelen beraamde om de Transvalers langs diplomatischen en langs militairen weg te ondersteunen:

1°. Protest tegen de vredebreuk, als onmiddellijke bedreiging van alle in Zuid-Afrika gebied bezittende staten; uitnoodiging aan Frankrijk, Rusland, de Vereenigde Staten en Portugal om zich bij dit protest aan te sluiten.

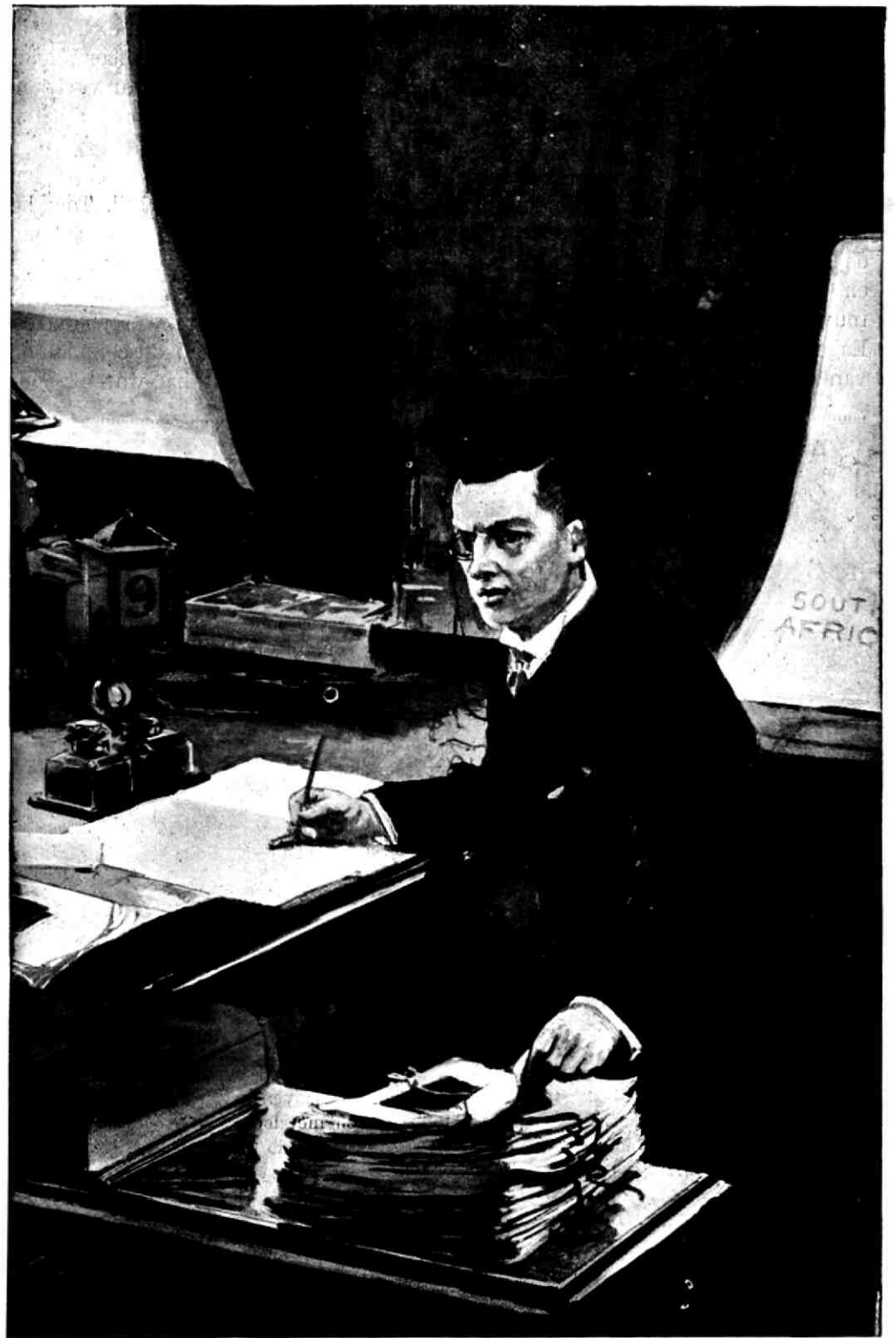
2°. Verklaring, dat, mocht de Engelsche regeering buiten staat blijken, de

vredebreuk te verhinderen, onze regeering zich het recht voorbehoudt, hare koloniale troepen door Britsch Betsjoeanaland — dat zich inderdaad in handen der Z. Afr. Mij. bevindt, en door haar als basis wordt gebruikt tot een aanval op een met Duitschland bevrienden staat — te laten oprukken naar Transvaal om de regeering aldaar tegen de vrijbuiters hulp te verleen.

3°. Dadelijk uitzenden der beide Deutsche kruisers van het Oost-Afrikaansche marinestation naar de Delagoabaai; afzenden van andere schepen uit Duitschland naar die wateren; telegrafisch aanbod van Deutsche gewapende hulp aan president Kruger en verzoek aan de Portugeesche regeering, om voor het geval dat deze hulp wordt aangenomen, het doortrekken van de troepen door haar gebied toe te staan.

Binnen acht dagen zouden eenige honderden Deutsche zeesoldaten in Transvaal kunnen zijn....

Gelukkig dat iets dergelijks niet noodig is — doch dergelijke voorstellen

Chamberlain in zijn studeerkamer.

uit den mond van 't Volk zijn duidelijke bewijzen, hoe het denkt over den Boer, over den rechtgeaarden Transvaler!....

De Deutsche koloniale vereeniging te Berlijn telegrafeerde:

„De Deutsche koloniale vereeniging te Berlijn zendt haar eere-lid President „Kruger haren groet; zij hoopt dat de Boeren de rebellen spoedig ten onder „zullen brengen. Het Deutsche volk staat aan hunne zijde.

DR. GÖSLING.“

Ook de Russen stemden in het koor der zulken, die het toeriepen aan een ieder, die het maar hooren wilde: „Weg met Jameson, met Rhodes, en al die mannen — leve Kruger en zijne wakkere onderdanen!“

Het Russische blad *Nóvoje Wrémja* schreef:

„De rooveraanval van een bende Engelsche avonturiers op de Transvaal is opmerkelijk spoedig afgeloopen en wel uiterst treurig voor die voorvechters van de Engelsche intrige, die er op uit was het aan goud zoo rijke grondgebied van de Boeren in te palmen.“ De Boeren hebben opnieuw bewezen, dat zij onverschrokken beschermers van de „onafhankelijkheid van hun republiek“ zijn, en president Kruger heeft zijn verholten bedreiging gestand gedaan.

Het verzoek van Chamberlain om „genadige behandeling“ van Jameson en de overige gevangenen, vindt het *Nóvoje Wrémja* ongepast en in tegenspraak

met het voorafgaande desaveu van de regeering. „Als Jameson gehandeld heeft op eigen risico en de Engelsche regeering alle verantwoordelijkheid voor zijn handelingen van zich afschuift, dan heeft de Transvaalsche regeering niet alleen het volste recht, maar den plicht, om den inval van die avonturiers te beschouwen als een gewonen inval van roovers, strafbaar volgens de wetten des lands. Van een „genadige behandeling” in den geest van den heer Chamberlain kan geen oogenblik sprake wezen. De hoofdmans van een bende roovers, beoogende de wettige, door geheel Europa erkende regeering van een land, waarin het een inval heeft gedaan, omver te werpen, — die hoofdmans moet de straf ondergaan die hij verdient, al was het alleen omdat gratie aan dezen deugniet de Engelschen in de Transvaal zou doen neerzien op de zwakheid van president Kruger. De Boeren zijn geen wilden...”

En in Amerika riep men:

„Geen straf is te zwaar voor zulk een wreeden inval in een onafhankelijken en bevrienden staat, en de stoere Hollanders behoeven niet te vreezen dat Europa of de Unie hen zal wraken, als zij Jameson en zijn schurkachtige handlangers ophangen aan den eersten den besten boom. Het was tijd dat er een grens werd gesteld voor Engelsche aanmatiging en begeerigheid die 't op zwakke landen voorzien hebben, — en dat de Transvaalsche Patriotten „John Bull” eens een duchtigen slag hebben toegebracht, dat is zoowel aan deze zijde van den Oceaan als in Duitschland en Frankrijk met onverdeelde voldoening gezien; nooit is op een vredelievend en achtbaar volk een zoo ongemotiveerde en schandelijke aanval gedaan sedert Pizarro's inval in Peru.”

Kapitein Coventry.

Majoor C. H. Villiers

Luitenant H. F. Scott.

Majoor Sir John Willoughby.

Majoor Sir Raleigh Grey.

— Dat van Amerika — en ook Portugal gaf zijne meening te kennen tegen de Engelschen en vóór de Boeren. Maar, waar we spraken over de hulde, die men den Transvaler in andere landen toebrengt — zouden we daar kunnen zwijgen van Nederland, van ons dierbaar Vaderland?

Neen, volstrekt niet! Ons heeft de overval getroffen, diep getroffen, en wij hieven de hoofden omhoog, wij allen eenparig,.... over zulke afstammelingen. Gelijk een ouder trotsch is op z'n kind, gelijk hij neerziet met verwachting, met hoop op zijn toekomst, zoo gaat het ons tegenover Transvaal.... Wij zijn van één stam, wij zijn kinderen uit één huis, we leven met elkander, we lachen met elkander, we schreien.... en bidden met elkaar!

Arme Boeren, dat gij zooveel te lijden hebt, dat ge achtervolgd wordt overal, en telkens opnieuw!

Niemand maakt ge het lastig, en toch — toch kon er geen vrede heerschen in uw land. Wanneer zal dat uit zijn? Wanneer zal u rust gegund worden, na al dat strijden, na al die tranen, die er geschreid zijn, terwille van dat eene — van de Vrijheid.

O, konden wij u helpen, konden wij voor u strijden! Maar ons volk is klein,

ge weet het, wij kunnen niet, maar onze machtige, edele naburen, onze Duitsche broeders, zij kunnen het wel.

Wat zouden we vurig wenschen, dat dit de laatste slag was, waarvan gij getuigen zijt, waarvan uw land getuige is.... Met bemoediging zouden we u willen toeroepen: „Houdt moed, Transvalers, laat die vierkleur wapp'en o'er die land!”

Blijft één, blijft uwe leuze getrouw: „Eendracht maakt macht.” God zal u zegenen!

Konden we het maar tot u zeggen: „Wat er ook gebeure, rekent op ons.” Maar, waar dat niet kan in rechtstreekschen zin — op onze genegenheid, daarop kunt ge staat maken, nu, en ten allen tijde, want steeds blijft het hart van den Nederlander warm kloppen voor u, die getoond hebt, nog Hollanders te zijn in de ware beteekenis des woords.

Onze voorouders hebben in moeilijke dagen gejubeld:

„Wilhelmus van Nassouwe

„Ben ik van Duitsche bloed.”

Gij kunt thans zingen:

„Kent gij dat volk vol heldenmoed.

„En toch zoo lang geknecht?”

Ja, gij zijt een volk „vol heldenmoed” — en omdat ge dat zijt, omdat ge ons herinnerd aan uwe — en daardoor ook aan onze voorouders — daarom is het dat we u liefhebben, dat we u hoogachten, met een liefde, en een achting, die sterker zijn, dan die van één mogendheid, welke met u bevriend is — maar met eene liefde en achting een familie-lid waardig!

De Transvaalsche vierkleur mag er prijs op stellen, in verschillende Europeesche landen te worden vertegenwoordigd door een man als Jonkheer Beelaerts van Blokland, die zich met de laatste kwestien weder zoo verdienstelijk heeft weten te maken.

Een kort woord te zijner eere zij hier neergeschreven.

Zijn grootvader ging na den vrede van Amiens, in 1802, naar Zuid-Afrika en heeft daar als „Attorney Generaal” gewoond tot 1819. Door zijn 17-jarig verblijf daar ginds had hij land en volk zóo lief gekregen, dat hij na zijn terugkeer z'n woonhuis met de gulste gastvrijheid openzette voor alle Afrikaanders.

De kinderen erfden die liefde voor den Boer.

En zoo kwam het, dat de tegenwoordige Beelaerts reeds vroegtijdig de Republiek ging bezoeken.

Beelaerts van Blokland

Daarna keerde hij in Holland terug. Kort na zijn promotie aan de Leidsche Hoogeschool werd hij op 25-jarigen leeftijd aangesteld tot advocaat-diaken, welk ambt hij vele jaren vervulde.

Sedert verscheidene jaren is de heer Beelaerts van Blokland lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en heeft daardoor bewezen, dat deze functie zeer goed vereenigbaar was met de betrekking van Gezant der Republiek, geaccrediteerd bij Duitschland, Frankrijk, en Portugal.

Door hem werden aan Transvaal onwaardeerbare diensten bewezen.

Hij was het, die zorgde voor de zorgvuldige redactie der bewoording van de Conventie der Republiek in '83; hij was het die de handelsverdragen sloot

voor de Republiek met Italië, België en Zwitserland, en op het Congres voor Internationaal postwezen in 1891 te Weenen gehouden, was het weder aan zijn voortvarenden ijver te danken, dat de Z. A. R. werd opgenomen in het internationaal postverkeer.

Als lid der Kamer heeft hij gestreden voor het aanknoopen van meer intieme

betrekkingen tusschen onze stamverwanten. Steeds was hij bereid om zijne juridische en staatsrechterlijke adviezen ten dienste te stellen der Republiek.

Waar zulk 'n man ons, Nederlanders, voorgaat, daar kan het immers niet anders, of eenparig stijgt van den Hollandschen bodem de bede omhoog: „Dat het Transvaal moge welgaan, dat het moge bloeien in vrede en rust!”

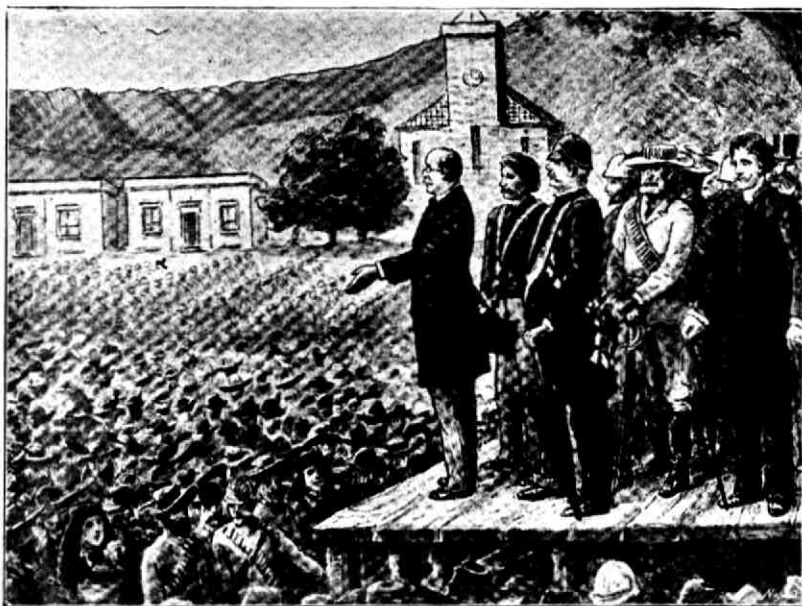
XIV. Het Taalfonds.

DE bevolking van de Zuid-Afrikaansche Republiek bestond oorspronkelijk uitsluitend uit Boeren, die een 60 jaren geleden dezen staat hebben gesticht. Later is zij aangevuld door Boeren uit de Kolonie en uit den Oranje-Vrijstaat. De boeren waren mannen, gehard door ontberingen en in den strijd tegen Kaffers en wilde dieren. Zij zijn tevens mannen met een buitengemeen scherp waarnemingsvermogen, met een groote mate van gezond verstand en van zelfvertrouwen, met een niet te onderdrukken liefde voor vrijheid en voor recht. Aan onderwijs kon uit den aard weinig worden gedaan onder die bevolking, daar de huisgezinnen op minstens 5 mijlen afstand van elkander woonden, en ook liet de behoefte aan onderwijs zich weinig gelden in hunne eenvoudige levenswijze. Kon men slechts een weinig lezen en had men voldoende Bijbelkennis om tot lidmaat hunner kerk aangenomen te worden, dan was men ruimschoots tevreden. Buitendien, vóór de ontginning der goudvelden was er weinig geld in het land (aan geld bestond er ook weinig behoefte) en was het dus al daardoor onmogelijk om het onderwijs aan bevoegde handen toe te vertrouwen. Waren die toestanden zoo gebleven, à la bonne heure. Doch zij zijn zeer veranderd. Eene tweede bevolking van vreemdelingen, „uitlanders”, is binnengestroomd en heeft zich aan de goudvelden vastgehaakt. Hoewel het gehalte dezer uitlanders in het algemeen moreel zeer laag staat, hebben zij het onmiskenbare voordeel van veel meer te weten dan de Boer. Op den duur zal dit verschil grooter worden, omdat de verschillende vreemde naties al meer hunne betere elementen zullen uitzenden.

't Is noodzakelijk: — het onderwijs der jonge Transvalers moet verandering, moet verbetering ondergaan en dan, zij moeten goed Nederlandsch leeren, opdat ze zich behoorlijk kunnen uitdrukken, lezen en schrijven.... Over dat behoorlijk Nederlandsch wenschen wij even uit te wijden.

Het zal den lezer wel verwonderen, dat de pogingen, om onze hedendaagsche Nederlandsche taal in Zuid-Afrika het veld te doen behouden, op veel minder tegenstand gestooten zijn bij het Engelsch, dan bij het Afrikaansch-Hollandsch. Ongetwijfeld hangt het grootste deel dier streken onmiddellijk van de Britsche Kroon af, zijn daar civiele en militaire inrichting, wetgeving, rechtspleging als anderszins, geheel op Britsche leest geschoeid en doen de talrijke, daar gevestigde Britten natuurlijk, in den blinden trots op hun taal, al het mogelijke, deze op het geminachte „Dutch” de overhand te verschaffen.

Onze illustratie stelt eene „taalbetooging” voor te Burghersdorp gehouden, en geleid door den ijverigen leider der Hollandsche partij in de Kaapkolonie, den heer Hofmeyr.

Taalbetooging te Burghersdorp.

Zooals men weet, is Burghersdorp het middenpunt van het bijna uitsluitend Hollandsch district aldaar. Zulk eene betooging, waarbij niet zelden meer dan 3000 Boers tegenwoordig zijn, duurt gewoonlijk 2 à 3 dagen en wordt geopend met een godsdienstoefening op het dalvormig marktplein.

Verder worden allerlei Hollandsche spelen beoefend en het geheel besloten met een feestmaaltijd en vuurwerk.

Hoe zwak deze pogingen (onder toezicht van het Engelsch bestuur) ook waren, toch zijn ze onzen stamgenooten ten goede gekomen in hun moeilijken strijd en als het ware de ploeg geweest door de akkers, waarin thans zal worden gezaaid.

Laten wij thans Prof. Dr. Spruijt even aan het woord komen, om het „Taalfonds” krachtig aan te bevelen:

„Tegen het dreigend gevaar, waaraan Transvaal steeds blootstaat, kan alleen

de trouwe handhaving onzer gemeenschappelijke moedertaal de Boeren afdoende beschermen. Blijft het Hollandsch de taal van Parlement en rechtszaal, van school en kerk, wordt het ook meer en meer de taal der ondernemingen van nijverheid en handel, dan blijven de Boeren-republieken wat zij waren, Hollandsche Republieken. Kruger heeft het uitnemend begrepen; het standvastig verzet zijner Regeering tegen elk gelijkstellen van Engelsch en Hollandsch bewijst het.

Nu heeft onze Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Vereeniging sinds 1885 dit programma naar de mate harer kracht gevolgd en veel gedaan wat alleen hier in Nederland kan geschieden. Zij zond enkele geschikte Hollandsche onderwijzers uit en bevorderde de verhuizing van vele anderen. Zij gaf schoolboeken uit voor het gebruik in Transvaalsche scholen, waar men vroeger alleen Engel-

Gaande naar de Taalbetooging.

sche boeken krijgen kon; zij bevorderde, o. a. door het uitloven van studiebeurzen, de studie van Transvalers en andere Afrikaners hier te lande, helaas met maar betrekkelijk succes, omdat de Regeering haar niet steunde. Zij bood aan alle school- en dorpsbibliotheken de gelegenheid aan, Hollandsche boeken te verkrijgen voor matigen prijs en besteedde daarvoor duizenden guldens. Waar zij een Hollandsch blad in zijn moeilijken strijd om het bestaan helpen of een ander Hollandsch belang bevorderen kon, bleef zij nooit achterwege, als hare krachten het vergunden.

Maar de steun, dien zij van de Nederlanders ontving, was nooit zeer krachtig en is in de laatste jaren nog verminderd. Veel moest daarom achterwege blijven, wat op zich zelf zeer goed zou geweest zijn. Zoo bijv. de voorlichting der publieke opinie der Afrikaansche zaken, bepaaldelijk in Engeland, waar de ongerijmdste vertellingen ten nadeele der Boeren als goede munt worden opgenomen. Gaarne had het Bestuur een eigen orgaan gehad met een staf van journalisten, die dit goede werk ondernamen, maar de kosten maakten zoo iets tot een herschenschimmig plan.

Wij geven u in bedenking, een blijvende herinnering aan deze onvergetelijke dagen tot stand te brengen op eene wijze, die ons in staat stelt onze taak krachtiger dan vroeger te verrichten. Wij willen een fonds stichten, dat onder den naam van Taalfonds tot behoud en bevordering van het Hollandsch, als volkstaal in de Boeren-republieken van Zuid-Afrika, opgericht Januari 1896, bestemd is, om in de eerstvolgende jaren den strijd lichter te maken, die door de volkstaal der Boeren en hunne nationale eigenaardigheden tegen Britsche invloeden gevoerd moet worden. Wij wenschen dit fonds evenals ons „Studiefonds voor Zuid-Afrikaansche studenten” met onze Vereeniging in betrekking te brengen, maar het niet op te nemen onder onze gewone middelen.

Reeds hebben enkele vermogende landgenooten het voorbeeld gegeven en een groot bedrag bijeengebracht. Deze som is zeker niet onbelangrijk, maar toch op verre na niet, wat wij noodig hebben. Laat uwe ruime bijdragen dit Taalfonds weldra tot een stichting maken, waarmede wij iets doen kunnen. En wanneer wij, als de zaken in Afrika tot een definitieve schikking gekomen zijn, die, naar wij hopen, vrij wat gunstiger zal zijn voor Transvaal dan de voorgaande toestand, laat ons dan Paul Kruger met onzen hartelijken gelukwensch het volgende mogen schrijven:

Hooggeëerde Staatspresident, man naar hart en hoofd boven onzen lof verheven, leider van een volk, dat de deugden blijkt te bezitten, die voor den mensch de hoogste waarde hebben, -- zie, wij Nederlanders behooren tot een staat, die niet sterk genoeg is om u te helpen op het veld der diplomatiek of van den oorlog. Maar wij kunnen u bijstaan in uw strijd tegen Engeland's „geestelijk zwaard”, den opslorpenden invloed zijner krachtige nationaliteit, die zelfs uw stoere natie op den duur dreigt te doordringen. Bij dien strijd kunnen wij u zonder twijfel van dienst zijn. Welnu, wij brachten een fonds bijeen ten bedrage van zooveel duizenden ponden, dat onder den naam van „Taalfonds gesticht in Januari 1896”, een klein teeken en blijvende herinnering is van

onze vurige bewondering voor uw geestkracht, en een instelling, die wij uitsluitend in den dienst van uwe nationale doeleinden zullen gebruiken.”

Een verblijdend teeken is het groote succes, dat de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging gehad heeft. Het Bestuur blijft steeds giften in ontvangst nemen, zoodat er altijd gelegenheid zal blijven bestaan, mede te helpen om het grootste verweermiddel der Transvalers, „hun eigen taal”, te helpen verbeteren en uitbreiden.

Een woord van hulde aan den Hoogleeraar, die zooveel toewijding betoonde voor deze hoogst nuttige zaak, vinde dan ook weerklink in heel ons Vaderland!

XV. Slot.

Op den slag van Krugersdorp vervaardigde de heer D. S. van Warmelo, student te Utrecht, het volgende gedicht:

DI CHARTERED COMPANY „MUDDLE.”

WISSI: „Pas altijd ver een vrouwmens op.”

Di Rooinek het weer pak gekrij
Van diselfde ou Vaalpense
Ons is zoo blij, Transvaal is vrij!
Dat sing nou banja *) mense
Majuba was die laatste plek,
Waar ons hulle pak gegee het;
Dit duur nou lang voor hul *) die vlek
Weer heelemaal uitgevee het.

Dit 's banja snaaks dat hul di roer
Soo gauw weer geprobeer het,
Hul denk komlilliis *) dat di Boer
Dit skiitkuns afgeleer het.

Of doch *) hul dalkiis *) dat dan nou
Di skulpad kop wil intrek *),
Omdat hij kom soo stil bij hou
Bij windmaak van een Rooinek?

Hul doch hul het ons is hul mach,
Maar nee, hul was die skulpad,
Oom Paul die het mis *) net gewoch
Tot hij sij kop kon aanvat.

Bij Krugersdorp daar vat ons kom
En snij hom toe sijn kop af,
Dit 's goed voor hom, nou is hij stom,
Sij kop is van sij dop *) af.

Een „blunder” het dit weer gewees,
Dit kom van annexatie,
Hul het een wond wat swaar genees,
Een skande ver di natii!

Ons het di Rooinek afgesnij,
Tranvaalse ou Vaalpense
„Ons is soo blij, Transvaal is vrij!”
Dat sing nou banja mense.

*) banja = vele *) hul = zij *) komlilliis, niet juist te vertalen, komt overeen met het Engelsche „would-be” = ongeveer. *) doch = dacht *) dalkis = misschien *) Di skulpad kop wil intrek, men weet dat President Kruger zeide: „dat men een schildpad eerst den kop kon afsnijden, als het dier dien uitsteekt.” *) mis = immers *) dop = schaal.

„Ons is zoo blij, Transvaal is vrij!” — die kreet kan weerklinken; de Transvaalsche vierkleur kan weer wapperen; het volk kan zich er op beroemen, thans met meer fierheid dan ooit, een eigen onafhankelijk vaderland te bezitten. Uit de onweerslucht van zoo straks is de belofte te verwachten voor een blijder dag.... Voortaan heeft Transvaal het machtige Duitsche keizerrijk geheel op zijne zijde; het heeft eene aanleiding om wat uit het tractaat van 1884 aan beperking van zijne onafhankelijkheid is overgebleven, met nadruk aan Engeland ter schrapping voor te dragen; het kan van dit oogenblik af met de noodige kalmte de eischen der uitlanders aanhooren.

Eere den dapperen helden!

Hunne daden hebben ons bewondering afgedwongen, hebben ons met zekeren hoogmoed doen uitroepen: „Het zijn onze afstammelingen.”

Mocht het eens gebeuren — wat God verhoed — dat weldra, of in de verre toekomst, de krijgstrom ook in ons land zou moeten worden geroerd,

laten zij dan met evenveel trots van ons kunnen getuigen: „Wij zijn afstammelingen van dat dappere Nederlandsche volk!”

Daarvoor moeten wij zorg dragen — want dat is de grootste eer van een land — zijne onafhankelijkheid te handhaven. Tusschen het oorlogvoeren en het ten strijde trekken, hier of daar ginds, bestaat een groot verschil.

Wanneer wij met onze kleine legermacht iets zouden willen uitrichten, dan dienen wij geheel op de hoogte te zijn met de sterkte onzer defensieve

Steyn

krachten, met de krijgstuicht, met de verschillende diensten, en met de commando's. Daarom is het een eerste plicht, die rust op ons volk, dat de jongelieden zich oefenen in den wapenhandel, om straks, als de nood het eischt, even spoedig en met evenveel succes de wapenen aan te grijpen, als thans de Transvalers gedaan hebben.

Wat een klein maar krachtig volk vermag, de „Transvaalsche onlusten in 1896” hebben het weder schitterend aangetoond — doe daar dan uw voordeel mee, Neerland!...

FINIS.

I N H O U D.

	Bladz.
INLEIDING	1
VOORWOORD VAN JHR. MR. BEELAERTS VAN BLOKLAND, GEZANT VAN TRANSVAAL	2
I. IETS UIT DE GESCHIEDENIS DER BOEREN.	3
II. DE GESTELDHEID VAN HET LAND	5
III. MALABOCH-KRIJGSLIED	7
IV. KARAKTERTREKKEN EN TAAL.	8
V. OOM PAUL EN JOUBERT	12
VI. DE ZUID-AFRIKAANSCH KAFFERS	16
VII. WOELINGEN.	18

	Bladz.
VIII. HET TRANSVAALSCH VOLKSLIED	22
IX. AAN DEN VOORAVOND VAN EEN BELANGRIJK FEIT.	23
X. DE OPSTAND.	24
XI. DE SLAG BIJ KRUGERSDORP.	26
XII. HET NASPEL.	31
XIII. HOE DE OVERWINNING BIJ KRUGERSDORP IN EUROPA BEGROET WERD.	33
XIV. HET TAALFONDS.	36
XV. SLOT.	37
ADVERTENTIËN	38—48

W. BERETTA & Co., Nijmegen,

Contractanten voor Nederland en de Koloniën

VAN DE

Crypto Works Co. Ltd., Londen.

In voorraad van bovenstaande fabriek het
nieuwe model safety zonder ketting „the Bantam”,
 als 1ste klasse machine warm aanbevolen in het Engelsche Sportblad „Field”, Aug. '94.
 Prijscuranten en beschrijving worden op aanvraag toegezonden.

TONMOLENS.

Bij ondergeteekende voorhanden **TONMOLENS**, vervaardigd van binnen geheel van eikenhout.

Concurreerende Frijzen.

JAN DE GEUS Jz.,
 GIESSENDAM.

MEIJLINK & PIERON, AMSTERDAM.

FABRIKANTEN VAN:

VERWARMINGS-TOESTELLEN.

Geheele Gebouwen en de grootste Lokalen worden hiermede gelijkmatig met zuivere verhitte buitenlucht verwarmd, zeer aan te bevelen uit *Hygiënisch oogpunt*. **Zéér billijk** in prijs en aanleg met garantie.

H. M. COHEN, OLDENZAAL (Holland).

Stoom Jute- en Linnenweverij.

ALLE SOORTEN:

ZAKKEN en PAKLINNEN.

FABRIEK VAN:

WIT en GEKLEURD POETSKATOEN.
 MONSTERS VERKRIJGBAAR.

Rijnsteen-Fabriek

VAN

S. VAN VELZEN,

te **ALPHEN a/d RIJN**, over 's Molenaarsbrug.
 (voorheen G. L. PIEK).

Kloeke vorm — Puike kwaliteit.
 CONCURREERENDE PRIJZEN.

FOLKERS & Co.,

29 RAPENBURG, AMSTERDAM,
 in Bouwmaterialen.

Eng. Aarden Waterleiding-Buizen, Schoorsteenpotten, Draineerbuizen, *Voor-vaste Steenen en Vuurklei*, Merk „Star Glenboig”, **Portland-Cement**, Merk „Knight Bevan & Sturge” en Merk „Dyckerhoff & Söhne”.

Dakleien, Asphalt-Dakpapier, Asphalt Dakleder (carton cuir) voor Indië, *Dakpannen*, Fransche, gegolfde, platte en gewone en fabrikaat „Echt” *Asphalt-Vloeren* van de „Neuchâtel Asphalt Comp. Ltd.” *Drijfsteen* voor Binnen-muren, Schelp-, Steen-, Doorn-, Kalk en Gips. **Tras** van GERHARD HERFELDT te *Andernach*, Waal-, Vecht-, IJsel- en Friesche Steenen. **TROTTOIR-TEGELS**, gegroefd, vlak en gefigureerd. *Parketvloeren* en *Wandtegels* in verschillende dessins, voor dadelijke levering in Magazijn alhier in voorraad. Toezending van Teekeningen, Monsterboeken en Monsters op franco aanvraag.

Steenkalkblusscherij aan den Omval te **AMSTERDAM**.

Schelpkalkbrandery te **HASSELT** (Overijsel).

H. ZIMMERMANN,

Sterrenbosch No. 9,
 UTRECHT.

Centrale Verwarming

EN

Drooginrichtingen.

LEVERING VAN

Geribde Pijpen en Stoomkachels.
Billijke prijzen.

NAAML. VENNOOTSCHAP

Stoom-Pannenfabriek „ECHT,”

TE ECHT.

Directeur: **LODEWIJK WELTERS**, te *Echt*.

Grootste en oudste

Fabriek van de Echtsche Kruispannen,
 Vorst-, Nok- en Gevelpannen.

SIER-, GEVEL- en PROFIELSTEENEN,
Bouwkunstige Ornamenten.

Gouden Medaille Antwerpen 1894.

Diploma 2e klasse Arnhem 1879.

Zilveren Medaille Amsterdam 1883.

RIPOLIN

Gedeponeerd Fabrieksmerk.

RIPOLIN

eene aangemaakte zeer glansrijke Verf.
 64 verschillende kleuren.

Soort **BLT** voor **Binnen- en Buitenwerk**, speciaal vervaardigd met het oog op de hooge eischen die aan **Buitenverf** in tropische landen gesteld moeten worden.

BEKRONINGEN: **Batavia 1893, Gouden Medaille,**
Amsterdam 1895, EEREKRUIS (hoogste onderscheiding).

RIPOLIN-FABRIEK, Amsterdam.

Staffordshire Warehouse.

Export naar Oost- en West-Indië.

N. F. VAN GELDER & Co.,

vroeger MANTZ & Co.,

Prins Hendrikkade 25. (Haringpikkerij).

AMSTERDAM.

Magazijnen van:

Engelsch, Fransch, Duitsch en Inlandsch Porselein en Aardewerk, Kristal en Glaswerk.

Voor goede verpakking wordt nauwkeurig zorg gedragen.

Het **BESTE** en **BEKENDSTE ADRES** voor
COMPLETEERINGEN van

Engelsche Tafel- en Ontbijtserviezen
 en Waschstellen enz.

VAN OUDS GEVESTIGDE Torenklok-, Koper- en Metaalgieterij.

Specialiteit: Soliedste, beste, nieuwste constructie.

Brandspuiten en Torenurwerken.

A. H. & U. J. VAN BERGEN,

Fabrikanten,

HEILIGERLEE, Prov. Groningen.

DIJKHUIS & Co.

te Bussum.

LIKEURSTOKERS.

Handel in Wijnen,

Binnen- en Buitenlandse Gedistilleerd.

M. P. POLLEN & ZOON,

Distillateurs en Likeurstokers.

ROTTERDAM.

Kantoor: **KIPSTRAAT 33.**

GOLDSCHMEDING'S

PIANO.

EN

ORGELHANDEL.

Warmoesstraat 141

en

Keizersgracht 305,

AMSTERDAM.

In 't Voorjaar en in 't Najaar
STAM- EN STRUIKROZEN,
 in de beste varieteit en kwaliteit.

Des Zomers

Rozen in pot en afgesneden Rozen,
 levert voortdurend de **Rozenkwekerij „DRENTHE”,**

Hoogeveen, D. KEUCHENIUS,
 Bekroond Amsterdam 1895: Eerekrus en Verg. Zilveren Medaille.
 Beschrijvende Catalogus gratis en franco.

D. SPOOR, te BODEGRAVEN (Holland).

FABRIKANT VAN

Teakhouten Kuipwerk

met ronde Kimmen,

VOOR ZUIVELBEREIDING.

KARNS

voor stoom-, paard- en handkracht.

Kaaskuipen en Ketels.

KAASVORMEN,
 alle soorten, alle afmetingen.

BEKROOND:

Gouden Medaille, Bolsward 1889,
 1e Prijs, Woerden 1890,
 1e Prijs, Dordrecht 1890,
 Voor paardkracht de **uitgeloofde Prijs**,
 te Dokkum 1891,
 1e Prijs, Leiden 1892,
 1e Prijs, Alfen a/d. Rijn 1892,
 1e Prijs, te Nijmegen voor in den
 kortsten tijd en de meeste boter
 te leveren, 1893,
 1e Prijs, te Gouda 1894,
 1e Prijs, te Bodegraven 1895,
 2 eerste Prijzen, te Groot Ammers 1895,
 3 eerste Prijzen, te Arnhem 1896.

VERMAES,

Delft.

STOOMHOUTZAGERIJ.

Sigarenkisten en Kisten
 van allerlei aard.

By 1894

„DE PHILANTROOP” Algemeene Verzekering Maatschappij

gevestigd te **BOLSWARD.**

Maatschappelijk kapitaal f **310.000.—**

VERZEKERT:

- Afd. I. **Wekelijksche** uitkeeringen van f10.— tot f75.— bij besmettelijke ziekten.
- „ II. Uitkeeringen bij overlijden en gemengde verzekeringen.
- „ III. Uitkeeringen bij invaliditeit en ongelukken, zoowel individueel als collectief.
- Op goede voorwaarden kunnen Agenten geplaatst worden.

Koninkl. Magazijnen van
D. S. M. KALKER,
AMSTERDAM.

BOUWARTIKELN, GEKEEDSCHAPPEN.

Eng. Stalinrichtingen voor Paarden en Vee.

IJzer- en Koperwaren.

CENTRALE VERWARMING en VENTILATIE.

Tuigkamerbenodigdheden

ENZ. ENZ.

HOLLANDSCHE MOTORENFABRIEK

te **Edam,**

Leverd onder schriftelijke garantie

PETROLEUMGAS-MOTOREN

van 1 tot 30 pk. Bootsmotoren, diagonaal direct werkende op de schroefas.

Aan de fabriek zijn motoren in werking te zien, en Attesten ter inzage.

J. VAN OVERKLIFT.

Utrechtsche Asfaltfabriek,
Firma STEIN & TAKKEN.

Herhaalde Bekroningen.

Prima **ASPHALT-DAKPAPIER,**

Asfaltdaklak, Asfaltemastix,

CARBOLINEUM, enz.

ALLE VOORKOMENDE ASPHALTWERKEN.

Echt Vulkan-Houtcement en Houtcementpapier.

Specialiteit: Echte Houtcement-Dakbedekkingen, met 10 jaar garantie.

Onovertrefbaar en brandvrij.

UTRECHT, Gansstraat 112—113.

Nederlandsche Bank en Credietvereeniging voor Z.-Afrika, gevestigd te **AMSTERDAM.**

Hoofdagentschap te **Pretoria.**

Agentschappen te

Johannesburg en Potchefstroom.

Verkoopt, koopt en incasseert Wissels en ander papier en geeft Credietbrieven af op PRETORIA, JOHANNESBURG, POTCHEFSTROOM, DURBAN, CAPETOWN, PORT ELIZABETH, KIMBERLEY, BLOEMFONTEIN, LOURENÇO MARQUES en andere voornamen plaatsen in Zuid-Afrika. Belast zich met telegraphische uitbetalingen en geeft voorschot op verscheepte goederen.

Vraagt de Fijne PALMITINE ZEEP

VAN

Gebrs. DOBBELMANN
TE NIJMEGEN.

Fabrieksmerk „**HET ANKER**”.

Zij is de meest gezochte **Nederlandsche Toiletzeep**, bijzonder zacht voor de huid en fijn geperfumceerd.

In ieder doosje bevindt zich een fijne **Chromolithographie.**

Men wachte zich voor de talrijke namaaksels en lette steeds op onzen naam en gedeponeerd fabrieksmerk „**Het Anker**”.

Deze zeep staat onder voortdurende controle van de heeren Dr. P. F. VAN HAMEL ROOS en A. HARMENS WZN., te **Amsterdam.**

Ieder koper heeft recht om **gratis** een monster zeep, mits in origineelen staat, aan voor- noemde heeren ter onderzoek te zenden.

I. C. MORTIER & ZONEN. GORINCHEM.

Steeds groote sortering:

Kachels, Maarden, Keukenfornuizen.

Waschwater- of Veevoederketels.

Weegwerktuigen, Brandkasten, Mangels.

Bouwmaterialen.

Spécialiteit Gewalst Asfaltdakpapier.

NETWERK, SCHROEFBOUTEN.

Keukengereedschappen, Nikkelwaren.

LIEFHERRIJ ZAAGARTIKELN, ENZ.

Gebrs. LOMMEN, TILBURG.

Fabrikanten van Chromaat- en Zinkgroenen, Chromaatgeel, Imitatie Vermiljoen en fijne Engelsche vernissen. Speciale Inrichting voor export-verven. Vraagt prijzen en monsters!!

H. VAN DEN BRIEL,

voorheen:

v. d. Briel & Verster.

Fabrikant van Linnen, Tafel- goederen, enz.

EINDHOVEN.

VINKENBOS & DEWALD,

Photografen.

UITGEVERS der volgende Origineele Collectiën:

1e Coll. Moderne (Nos Contemporains).

2e Coll. Rijks Museum, Amsterdam.

3e Coll. Mauritshuis, 's-Gravenhage.

PORTRETATELIER 1e RANG.
Systeem **EGGENWEILER.**

NA 1 MEI '96 Conradkade 61,

5e huis van af Laan v. Meerdervoort.

DEN HAAG.

Chemisch bereide Verf

en

ALBASTINE.

Chemisch bereide Verf

is geheel gereed voor het gebruik, duurzaam, gemakkelijk en goedkoop. Wordt in alle kleuren vervaardigd.

Albastine

in wit en kleuren, is eene uitmuntende en goedkope waterverf, voor muren, plafonds, enz.

Staalkaarten enz. gratis verkrijgbaar bij de

Fabriek Kraaienburg,

RIJSWIJK. (Z.-H.)

BROCADES & STHEEMAN, MEPPEL, (Nederland).

Filiaal **Hamburg, Kohlhöfen.**

Fabriek van Chemicaliën voor medisch en technisch gebruik.

„ „ Pillen en Capsules.

„ „ Azijnessence en Vruchtensappen.

HANDEL IN DROGERIEN.

J. H. KÜHN, Amsterdam, Export-Agent.

LOODWIT,

echt oud Hollandsch fabrikaat en gega- randeerd chemisch zuiver

is steeds verkrijgbaar bij

G. PRINCE & ZONEN,

Loodwitfabrikanten te **GOUDA.**

C. TEURLINX

Firma Gebrs. TEURLINX

te **OIRSCHOT.**

Fabriek van Oirschotsche Stoelen, Amerikaansch model.

Bijzonder geschikt voor **CAFÉ'S, TUINEN, LOKALEN, enz.** Teekeningen met prijsopgave gratis.

Apeldoornsche Machin. Nettenfabriek,
VON ZEPPELIN & Co.,
APELDOORN.

HARINGNETTEN VOOR DE NOORDZEE,

Netten voor de Zuiderzee,

Garens voor de Visscherij.

Kon. Ned. Pyrotechnische Fabriek,
Firma G. J. RUIJSCH, Utrecht.

Specialiteit in

Kunstvuurwerken, Scheeps-Sellichten,

SCHEEPSVUURPIJLEN,

Spoorknalsignalen, Fakkels enz.

Op aanvraag in hermetische verpakking.

Voorheen G. J. HAMER Jr.
te **Deventer.**

J. C. F. LAURILLARD, Ingenieur.

Fabrikant van hard gebakken ijzeraarden Buizen

voor rioleering, afwatering, enz. enz.

Prima kwaliteit en ruime keuze. — Tal van gunstige attesten ter inzage. — Prijzen sterk concurrerend.

Specialiteit in **SCHOORSTEENEN** (met en zonder ventilatie), en **KAPPEN** (ook voor slecht trekkende schoorsteenen).

Privaatrechters in diverse soorten en Terra-Cotta.

Alle overeenkomstige artikelen worden in den kortst mogelijken tijd volgens teekening vervaardigd.

J. VIS Cz., Kachelfabrikant
te **Sommelsdijk.**

Leverde in **NEDERLAND** ruim zes honderd

Ventilatie-Schoolkachels,

waarvan aan de Gemeente **Rotterdam** meer dan honderd stuks.

Men vrage teekeningen en inlichtingen.

DE VRIES & Co., Amsterdam.

AGENTEN:

Stoomvaart-Maatschappij „NEDERLAND”.

Veertiendaagsche dienst naar NEDERL. INDIE.

Union Steamship Company.

Wekelijksche dienst naar ZUID-AFRIKA, TRANSVAAL, enz.

WHITE STAR LINE.

Wekelijksche dienst tusschen LIVERPOOL EN NEW-YORK.

STOOMVAART-MAATSCHAPPIJ „ZEELAND”.

Tweemaal daags tusschen VLISSINGEN EN LONDON via QUEENBORO’.

Red Star Line.

Veertiendaagsche dienst van AMSTERDAM naar PHILADELPHIA via ANTWERPEN.

Assurantiebeziging en Expeditiën.

Stoomvaart-Maatschappij „Zeeland”.

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE POSTVAART.

Beste, Snelste en Veiligste Route

VOOR PASSAGIERS EN GOEDEREN

TUSSEN HET

VASTELAND en ENGELAND

VIA

VLISSINGEN—QUEENBORO’—LONDON.

Snelvarende Rader-Stoomschepen

IN DIRECTE VERBINDING MET DE

Castle-Linie voor Kaapstad en de Transvaal.

Dagelijks T W E E afvaarten in beide richtingen.

Vertrek uit Vlissingen	11.50 's morgens,	11.30 's avonds.
Aankomst in London	9.05 's avonds,	7.46 's morgens.
Vertrek uit London	8.25 's morgens,	8.25 's avonds.
Aankomst in Vlissingen	5.15 's avonds,	4.35 's morgens.

ZADEN en PLANTEN.

Uitvoerige Geïllustreerde

CATALOGUS

VAN

Groentezaden, Bloemzaden, Landbouwzaden, Aardbeziënplanten, diverse Groente- en Specerijplanten, Canna's, Begonia's, Lelies, Vaste Planten en Rotsplanten, Vollegronds-Varens, Waterplanten, Stam- en Struik-rozen, Sierheesters, Vruchtstruiken, enz.

is **VERSCHENEN** en op aanvraag **GRATIS** verkrijgbaar.

B. R U Y S,

Zaadhandelaar, Bloemist en Bloemkweker. Kweekerij „MOERHEIM”,
DEDEMSVAART.

DE BEER & LEHREN,

AMSTERDAM.

Italiaansch Marmer.

Groote voorraad PLATEN, PLINTEN, TEGELS.

Zwart Marmer van Dinant,

in Platen, Strooken, Tegels, Schoorsteenmantels, enz.

OOLGAARD'S Roode en Witte Portwijn, bekroond op de Tentoonstelling te Batavia met **Hoogste Onderscheiding**, staat onder voortdurende *contrôle* van het Bureau voor Chemische onderzoekingen van Dr. VAN HAMEL ROOS & HARMENS te Amsterdam.

D. OOLGAARD & ZOON,

WIJNHANDELAREN, HARLINGEN.
GEVESTIGD A°. 1788.

NB. AFNEMERS der gecontroleerde firma's hebben 't recht op kosteloos onderzoek.

Nederl. Fototech. Bureau.
Magazijn van Fotografie-Artikelen.
C. A. P. IVENS,
NIJMEGEN.

Toestellen en Benodigdheden voor Amateur-Fotografie.

Vraag geïll. Prijscurant!

„MINERVA”.

Eerste Nederl. Algemeene Maatschappij van Verzekering tegen geldelijk nadeel voortspuitende uit **ZIEKTEN EN ONGELUKKEN.**

Gevestigd te Amsterdam, Keizersgracht 409.

Maatschappelijk Kapitaal f250.000.—.

COMMISSARISSEN: Mr. J. C. von Briel Sasse, J. A. Wormser en G. B. Berends.
DIRECTEUREN: L. van der Vijgh en A. A. de Veer Gzn.

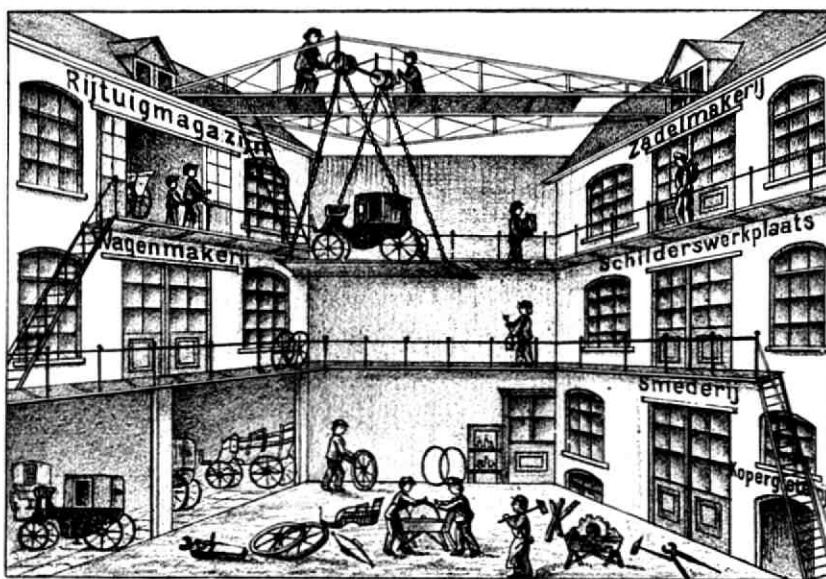
J. VELDHUIS H.J.zn.,

ALMELOO.

Fabrikant in Linnens, Tafelgoed, witte Katoenen Goederen, enz., levert direct aan particulieren.

Stalen op aanvraag franco.

Agentessen gevraagd.

Binnenplaats der fabriek.

G. van 't Hull,

Rijtuigfabrikant,

naast het Postkantoor,
ARNHEM.

Levert luxe en andere Rijtuigen onder garantie.

Op verschillende tentoonstellingen bekroond.

J. B. VAN CATZ & ZOON, GOUDA (Holland.)

Fabrikanten van

Vissehers-, Zeil- en Bindgarens, Koorden en Touw.

Geweven, gevlochten en geslagen Paardeleidsels.

VERTEGENWOORDIGERS voor Nederland en Koloniën
der Mech. Netzfabrik und Weberei Act. Ges. Itzehoe, (Holstein.)

Grösste Netzfabrik des Continents.

J. F. SEGERS & ZOON,
BREDA.

Fabrikanten in Hoeden, Militaire Hoofdtooisels, Kurken

Helmhoeden, Ornamenten en Passementerieën.

Specialiteit in **UNIFORMPETTEN** voor alle ambtenaren.

RESTAURANT ROYAL DEN HAAG.

DE
NATUUR WOLLEN ONDERGOEDEREN
VAN

Jansens & Tilanus
FRIEZENVEEN

Systeem: JAEGER.

Voorzien van bovenstaand gedeponeerd Merk en Etiquet.

Bekroond Wereldtentoonstelling, *PARIJS 1889.*

Gunstig beoordeeld in Geneesk. Cour. van 16 Febr. 1890. — Voorheen gecontroleerd door wijlen Dr. S. Sr. CORONEL.

Sedert onderzocht en goedgekeurd door Prof. Dr. G. VAN OVERBEEK DE MEIJER, Hoogleraar in de Gezondheidsleer aan 's Rijks Universiteit te Utrecht.

Zijn in vele Modellen verkrijgbaar:

te Rotterdam bij J. J. HEIJNE, Groote Markt 13.

„ „ „ „ firma M. BALJON TIGCHELMAN, Noordblaak 59.

„ Leiden „ BEUZEMAKER & Co., Vischmarkt 13.

„ „ „ „ F. W. KRÜGER Jr., Nieuwe Rijn 35.

„ Schiedam „ GEBR. BERTELS, Dam 9—24.

 Dit Nederlandsch fabriikaat is duurzamer dan het Duitsche en blijft beter in de wasch.

R. W. H. HOFSTEDE CRULL,

Electrotechnisch Bureau,
BORNE (O.).

Electrische Verlichting, enz.

Stoomfabriek „A N N A”.

Vraag overal de **Verduurzaamde Levensmiddelen** van

W. A. BLOKHUIS,

TE

Noordwijk-Binnen (Holland).

Steam Works „A N N A”.

Ask every where for the **preserved provisions** of **W. A. BLOKHUIS**, Noordwijk-Binnen (Holl.)

Stoomfabriek octawa pesawat-asap „A N N A”.

Boleh minta membeli di segenap Negeri segala roepa makanan di dalam kaleng dan lain-lain tempat dan boleh taban lama dan lama boleh di-simpan, maka di perboewat oleh **W. A. BLOKHUIS**, di Noordwijk-Binnen (Holland).

Maatschappij van Onderlinge Levensverzekering.

Gevestigd te AMSTERDAM.

Opgericht in 1848.

Directie: P. LUDWIG en J. J. WITTEVEEN.

Commissarissen: E. VOÛTE, Joh. A. MATTHES en Mr. H. POUW.

De Maatschappij sluit Kapitaal: Renteverzekeringen, waarvoor tarieven en voor waarden gratis verkrijgbaar zijn bij HH. Agenten, of te haren Kantore, Heerengracht 228

Gros. **JUAN CASAS,**
ROTTERDAM. — Noordblaak.
HANDEL IN

Spaansche Kurken, Portugeesch en Spaansch Kurkhout.

Huizen te St. Feliu de Guixols (Catalonië), Sevilla (Andalusie), Villanova de Portimão (Portugal), New-York.

Depôts te Berlijn, Bremen, Hamburg, Londen, Lübeck, Maagdenburg, Mainz, Dortmund.

Telegram-Adres: **CASAS-Rotterdam.**

De Verzekering-Societeit „De Amstel”

te **AMSTERDAM,**

verzekert tegen **Brand:** Huizen, Inboedels, Koopmansgoederen enz., alles tegen **Vaste Premie.**

En tegen **Transportgevaar:** Koopmansgoederen en Bagage in Zeil- en Stoomschepen naar en van alle oorden der wereld. Eventuele schaden ook betaalbaar ter destinatieplaatsen.

HENNEMAN'S
Patent
GAS-KOFFIEBRANDERS
(model 1895).
Van 1/20 K.G. tot 60 K.G. inhoud.
Deze veel verbeterde Koffiebranders zijn in het gebruik verreweg de beste.
Geïllustreerde Prijscurant franco.
Fabriek van Gas-Koffiebranders,
K. F. HENNEMAN,
Molenstraat 7, Den Haag.

„DE DAMES- EN KINDERMODE”
met gratis bijblad „VOOR ONZE DAMES”.
TIJDSCHRIFT VOOR HANDWERKEN.
Prijs per kwartaal f 1.25.

Wed. N. S. A. BRANTJES & Co.
PURMERENDE.
Fabriek van Delftsch Aardewerk.

A. BIKKERS & ZOON,
ROTTERDAM.
Opgericht 1783.
Stoom- en Handbrandspuiten.

Patés de foies gras Strasbourg,

Marque **LOUIS**, qualité irréprochable,
essayer c'est adopter.
Seul représentant pour la **Hollande** et les colonies **C. J. J. STRIJBOSCH,**
Comestibles en gros, 's-HERTOGENBOSCH.
Verkrijgbaar in alle fijne Comestibles-Magazijnen en H.H. Confiseurs en Culiniers.

H. J. REESINK & Co.,

Zutphen.

Amerikaansche Vulkachels en Haarden.

Goedkoop en solied adres
voor
Tapijten, Karpotten en Loopers.
G. VEEN Az.,
HILVERSUM.

Nederlandsche Drukinktfabriek
TE BENNEKOM (bij Ede).
LEVERT
Zwarte en gekleurde Drukinkten,
Rollenspecie, Etiket-Lak enz.

HOUTAANKAP-MAATSCHAPPIJ WIJSMAN.

HANDEL IN

Java-Teak (Djatihout),

Gezaagd en ongezaagd in alle afmetingen.

Vertegenwoordiger *W. MOORREES, Ingenieur.*

Kantoor: Amsterdam, Thorbeckeplein 5.

ZIJLMANS,
Keizersgracht 56, **AMSTERDAM.**

LOOIERIJ en DRIJFRIEMENFABRIEK.

Specialiteit in

Naai-, Bind- en Slagriemen,

Extra zwaar POMPLEER,

Lederen Persbuisen, Brandemmers enz.

A. RESINK & Co., Ingenieurs, Djocja.

A. RESINK, Haarlem.

Specialiteiten in Machinerieën voor riet- en
beetwortelsuikerfabrieken.Eenige Agenten voor den verkoop in de Nederlandsche Koloniën van:
ANCHOR CEMENT.

Contractanten met het Gouvernement.

Calcarium-Watervarf voor muren, houten en linnen wanden, plafonds
en decoraties.Enamel (Emailverf) { voor idem benevens voor huisraad, meubelen enz.
Morse's-Metaalverf }Dubbelwerkende handzuig- en zuigperspompen tot 500 liters
capaciteit per minuut voor irrigatie, het drooghouden van fundeerings-
putten enz.Kunnen ook voor stoom- of waterkracht worden geconstrueerd.
Op Java reeds meer dan 200 in gebruik bij de Staats- en
particuliere Spoor- en Tramwegen; bij den Waterstaat en op
landelijke ondernemingen.Spoor- en Trammaterieel. Leveranciers aan de Staats- en parti-
culiere Spoor- en Tramwegen in Ned.-Indië, de Billiton-Maatschappij
en landelijke ondernemingen.**A. D. J. WALDECK,**

N U E N E N.

Fabriek van Linnen, Pellen, Damasten aanverwante Artikelen, speciaal ingericht tot
het leveren aan Particulieren.**Wed. C. VAN DROOGE,**

DORDRECHT,

in **MEUBELN.**

Bekroond Amsterdam 1888.

Om Sigaren droog te houden

betreкке men die van onze Fabriek in vochtvrije blikverpakking.

Groote sorteering in alle soorten en prijzen voorradig.

Sigarenfabriek „De Waalstroom.”

GEBROEDERS RAMONDT,

Doodewaard bij Nijmegen.

The Singer Manufacturing Company.**NAAIMACHINES**

voor huishoudelijk en handwerkers-gebruik.

SPECIAAL-NAAIMACHINES

(ook met inrichting voor stoomvermogen),

voor alle industriële doeleinden.

Generaal-Kantoor voor Nederland:

AMSTERDAM, Kalverstraat 62.Filiaal-Inrichtingen te **ROTTERDAM, 's-GRAVENHAGE,**
UTRECHT, GRONINGEN, LEEUWARDEN, ARNHEM, HAARLEM,
LEIDEN, TILBURG en vele andere plaatsen.**Hendriks' Lemon Squash**munt uit door haren aangename geur en frisschen
smaak, volkomen alcoholvrij, staat onder
voortdurende scheikundige controle.

Alleen verkrijgbaar bij

A. HENDRIKS,Kortestraat 26, **ARNHEM.**

N.B. H.H. Caféhouders en Winkeliers speciale prijzen.

Hôtel Palais Royal,
Paleisstraat 2, over den Dam,
AMSTERDAM.40 Kamers en Salons. Badkamer volgens
tarief. Tafel van 4—7 uur. **E. MEIJER.****SMIT, BOTTENBERG & Co.**
te Oud-Beerland.FABRIKANTEN van alle voorkomende
Cement- en Kunstzandsteenwerken.
Handel in Kalk, Tras, Portland-Cement,
Gips, Pannen, Tegels, Stucadoor-riet,
Asphaltdakpapier enz.
Leveren franco Rotterdam of aan de
Fabriek. Lage prijzen. Men vrage
Prijscurant.**TUINBOUWINRICHTING**

VAN

J. C. DE LANGE,
ROTTERDAM.

Bekroond met:

De Groote Zilveren Medaille,
van H. M. de Koningin (Rozenfontein-
stelling 's-Hage 1893.)

De Medailles

van H.H. M.M. de Koningin en de Koningin-
Regentes (Rotterdam 1894.)Vier-en-dertig Gouden, Zilveren en Bron-
zen Medailles. (Rotterdam 1894.)Vier Eerste en Twee Tweede Prijzen,
(Wereldtentoonstelling Antwerpen 1894),
en 133 Gouden, Zilveren en Bronzen
Medailles,

op vroegere Tentoonstellingen behaald.

YRUCHT- EN SIERBOOMEN,
Kamerplanten, Potbloemen,
BLOEMBOLLEN.**BOUQUETTEN, KRANSEN,**
Versieringen,
Fantaisie-Artikelen.Aanleg van Parken en Tuinen.
Telefoonnummer 905.**Restaurant**„voorheen **VAN DER PIJL**”,

Plaats 18,

's-GRAVENHAGE.

Dejeuners, Dinners en Soupers

à prix fixes.

Gelegenh. v. Salons partic.

J. ANJEMA, Directeur.

Maatschappij

ter vervaardiging van

Gasmeters enz.,

DORDRECHT.

Toestellen voor

Gasfabrieken, Watermeters

en Electriciteitsmeters.

E. VAN DE STADT & ZOONEN,

Houthandel,

Z A A N D A M.Vuren-, Grenen- en Den-
nenhout, Eiken Wagenschot
en Klokshout, Beukenhout,
enz. enz.**H.H. Wederverkooopers.**

Kent gij al

VAN TRIGT'S BESCHUIT,

IN BUSSEN?

Zoo niet, **probeert** die dan eens. Die is van de zuiverste
grondstoffen vervaardigd.Onovertrefbaar van **smaak, fijnheid en kwaliteit.****WEDERVERKOOPEERS** gevraagd tegen flink rabat.**C VAN TRIGT,**

's Gravenzande.

W. A. SPRUIJT & Co.**Stoom-Pannen- en Tegelfabriek,****T I E L,**

bevelen zich minzaamst aan.

S. FRANKEN Jr.,**ARNHEM.**

FABRIKANT VAN

Gegoten Koperwerken,

voor Water- en Bierpompen, enz. enz.

ALEX^R. ADAM,

Delft.

LOOIER EN FABRIKANT

VAN

Drijfriemen.**Sigarenkisten en Kistjes**van allerlei aard en verpakking in Ceder- en Elzenhout.
Nadere conditiën bij de firma **STUURMAN, VAN DER**
VELDEN & SCHARFF. **Stoomhoutzagerij**

EN

Sigarenkistenfabriek

„CUBA”,Nieuwer-Amstel bij **AMSTERDAM.****R. IDE,** Amsterdam,

Spuistraat 102.

DRAAIBANKEN, SCHAAFBANKEN,**Boormachines, Spiraalboren.****LINT- en CIRKELZAAGBANKEN.**

VAN DEN BERGH'S MARGARINE LTD. — Londen, Rotterdam, Brussel, Kleef.

Jaarlijksche Productie **30 Millioen Kilogrammen.**

Vestigen de aandacht op hunne hoogfijne kwaliteiten **MARGARINE.**

Overal met de hoogste onderscheidingen bekroond.

Specialiteiten voor Export naar Overzeesche Gewesten.

Van Bijsterveld's Advocaatlikeur,

wettig gedeponeerd merk,
onder voortdurende Chemische Contrôle.

Op alle Tentoonstellingen
bekroond met de hoogste Onderscheidingen.

A. VAN BIJSTERVELD,
LIKEURSTOKER,
AMSTERDAM.

Bekroond op de Wereldtentoonstelling te Antwerpen 1894.

GOUDEN MEDAILLE.

EXPORT.

Koopt slechts solied bekende waar —
Zoo niet: gij klaagt reeds binnen 't jaar,
En ook uw troost wordt: „hull dan maar”.

1896

is het 7de jaar dat wij de firma **TOWNEND BROTHERS LTD.** te Coventry vertegenwoordigen.

Goedkoope Machinen. — Kinderrijwielen.

P. LEEUWENBERG & CO.,
DELFT.

H. L. ZALME & ZONEN,
's-GRAVENHAGE.

FABRIEK van geornamenteerd
Spiegel- en Vensterglas,
bewerkt met de **Zandblaas.**

STOOMGLASSLIJPERIJ.
GLASVERZILVERING.
GLASSETSERIJ.

Specialiteit in Naamplaten
van WIT en ZWART Marmerglas,
met ingeslepen letters.

FIJNE BEWERKING.
Spoedige levering.

Onvervalschte Natuurboter.

JURRIAAN RIJKX, Kampen.

Export naar Oost- en West-Indië en Zuid-Afrika.

Verpakking in Blik en Dubbelfust.

Prima kwaliteit. — Billijke prijzen.

WIJNAND WOLFF & Co.

Commissionnaires in Effecten.

Kortegracht A 368, Amersfoort.

Kopen en verkoopen **Effecten,**
Coupons, buitenlandsch Bank-
papier en Muntspeciën tot den
meest voordeeligen koers.

Sluiten **Prolongatiën** en **Belee-**
nigen, Disconteeren en ver-
schaffen wissels op *alle* bankplaatsen,
zowel Binnen- als Buitenland, enz. enz.

Het Kantoor is geopend van 9—3 uur.

Telefoonnummer 10.

Export. **MARGARINE.** Export.

(ZEVENMAAL BEKROOND.)

KINHEIM's MARGARINE, uitstekend geschikt voor
Export, zuiver en zoet van smaak, heeft een heerlijk aroma
en evenaart fijne Natuurboter.

H.H. Exporteurs vragen prijzen en inlichtingen
van de fabrikanten:

J. A. VAN DEN BOSCH & ZONEN,
ALKMAAR (Holland).

☛ Solide vertegenwoordigers in Indië en Transvaal gevraagd.

NEDERLANDSCHE
Mozaik- Tegel- en Cementsteenfabriek
BROUWER & Co.
voorheen **BOS & BROUWER,**
Alfen a/d Rijn.

GROOTE VOORRAAD VAN
Regen-, Wel-, Beerputten,
ook systeem Monier

EN
Geperste Cementtegels,
en verder alle voorkomende werken in
Cement of Kunstzandsteen.

Gipsdelen in verschillende **Maten.**
GROOTHANDEL in **METSELBOUW-**
MATERIALEN.

Prijscouranten en teekeningen worden op
franco aanvraag toegezonden.

T. den Breejen van den Bout,
NIJMEGEN.

Levert tot concurreerende prijzen

Grind, Ballast en Steenkolen.

Proefstation voor Bouwmaterialen.

KONING & BIENFAIT.

Prins Hendrikkade 14,
AMSTERDAM.

STOOM-MUURTEGELFABRIEK
Sybrand Tjallingii,
HARLINGEN.

Levert **Porcelainwitte Muurtegeltjes** 13 × 13 cm²,
15 × 15 cm², **achtkante Tegels** met **Inlegstukjes** in diverse
kleuren en vele soorten **geschilderde Tegels.**

Sterk concurreerende prijzen.

Stoomfabriek „DE VOORZORG,”
BREDA.

Verduurzaamde Levensmiddelen

voor exportatie en proviandeering van Zeeschepen,
Leger en Vloot,

Alsmede voor Binnenlandsch gebruik.

Gouden Medaille Antwerpen 1885.

J. W. MOLIJN,
Gouda.

FABRIKANT VAN

Rietplanken,
Isoleersteen,
Fluaten.

Vraag Prospectus, Prijzen enz.

FIGEE & DE KRUIJFF, Ingenieurs.

N. Z. Voorburgwal 28 & 30, AMSTERDAM.

Werktuigen, Gereedschappen, Pompen enz.

Telegram-Adres:

FIGEE-AMSTERDAM.

Vertegenwoordiger voor Ned. Oost-Indië:

K. HOVENS GREVE te Tegal.**NAAML. VENNOOTSCHAP
KONINKLIJKE STIJFSELFABRIEK,**

Voorheen F. HEUMANN & Co.,

ROZENDAL.

Bureau 27 rue de la Vigne, ANTWERPEN.

RIJSTSTIJFSEL in pakken van 2 tot 2½ Kg.

Luxe Doozen van verschillend gewicht.

STIJFSEL in Kristallen en groote stukken, in Kisten.

POEDER EN GEGRANULEERDE STIJFSEL.

MEDAILLES Parijs 1867. Amsterdam 1869. Parijs 1878.

Arnhem 1879. Montreal 1881. Amsterdam 1883.

Antwerpen 1885. Antwerpen 1894. Amsterdam 1895.

L'URBAINE,

Franse Maatschappij van Levensverzekering,

Gevestigd te **PARIS**, Rue le Peletier 3.Directeur: de Heer **VICTOR FASSY.**

Ultimo December 1893 bedroeg:

het VERZEKERDE BEDRAG **360** Millioen.
het WAARBORG-KAPITAAL **90** Millioen.

Aanvragen ter vertegenwoordiging te richten tot den Inspecteur:

P. L. LASEUR, Damrak 93, Amsterdam.**Kon. Ned. Fabriek van Suikerwerken, Chocolade en Likeuren.**Vroeger **DE BONT & LEIJTEN**, opgericht in 1843 te **AMSTERDAM.**

Singel 169-171-173-175.

BEKROOND op de Internationale Tentoonstellingen te Londen, Parijs, Weenen, Philadelphia, ZILVEREN MEDAILLE te Parijs in 1878; — GOUDEN MEDAILLE te Amsterdam in 1883; — EERE-DIPLOMA voor Chocolade, EERE-DIPLOMA voor Likeuren en ZILVEREN MEDAILLE voor Marasquin op de Internationale Tentoonstelling te Londen in 1884; — EERE-DIPLOMA der Académie Nationale te Parijs, luidende: „Pour vos excellents Chocolats” en twee GOUDEN MEDAILLES op de Exposition Universelle Parijs 1889, Classe 72 Sect. II, Chocolat Confiserie en Sect. III, Liqueurs.

EERE-DIPLOMA, Tentoonstelling Batavia 1893.

Export naar alle deelen der wereld.

Alle Exportflesschen, Cacaopoederbussen, Chocolade enz., zijn van het door ons te Amsterdam, Batavia en Londen gedeponceerd en geregistreerd fabrieksmerk voorzien.

**CACAO
„GROOTES”**

Onovertroffen KWALITEIT.

Alom verkrijgbaar in bus-
sen van ½, ¼ en ⅛ Kg.Fabriek te Westzaan.
Opgericht 1825.**G. ALBERTS Lzn. & Co.**

Houthandelaars

te **MIDDELBURG** (Holland).

Handel in

EIKEN en **AMERIKAANSCHEN GRENEN**
DWARSLIGGERS VOOR
SPOORWEGEN

EN

DEMERARA GREENHEART.**Groninger Tabak**

uit de bekende Fabriek

„Het Wapen van Drente,”

VAN

F. LIEFTINCK,

TE

Groningen.Prijscouranten en nadere
inlichtingen zijn op aanvraag
te bekomen.**PRIMA****Bourbon-Vanille.**Busjes van 12 Stokjes franco tegen toezending van Post-
wissel à f 1.15.**D. EIGEMAN,**

Hofleverancier van H. M. de Koningin

Hoogstraat 28 — **DEN HAAG.****Nederlandsche Stoombranderij en Distilleerderij,**voorheen onder de firma **E. KIDERLEN.****Delfshaven — Rotterdam.**

GEVESTIGD IN 1860.

Gouden Medailles op alle Tentoonstellingen.

Spiritus, Jenever, Cognac en Rum.

PALEISSTRAAT 1.

**'S-GRAVENHAAGSCHE
„PENSION-MAATSCHAPPIJ”.**

Pensions te 's-Gravenhage:

Javastraat 26, Zeestraat 67, Paleisstraat 1, Sophialaan 2.

Buitenverblijf „**oud-CLINGENDAAL**”.

Aan den Leidschen Straatweg. — Wassenaar.

SOPHIALAAN 2.

Huizen van den eersten rang, uitmuntende door ruimen
bouw en fraaie ligging, op de **schoonste punten der**
Residentie. GEMEUBILEERDE APPARTEMENTEN
met of zonder pension. Zeer elegant ingerichte **Salons,**
Zit- en Slaapkamers, Badkamers, Serres, Tele-
foon. Gematigde prijzen, korting voor kinderen, kamers
en dienstboden. **EIEREN, BOTER en MELK** van
eigen Vee, **GROENTEN** en **FRUIT** uit Eigen
Kweekerij.Nadere inlichtingen op fr. aanvragen te bekomen aan de
verschillende Pensions en aan het Bureau der Maatschappij,
Sophialaan 2 te 's-Gravenhage.„**oud-CLINGENDAAL**”.

JAVASTRAAT 26.

WOUD & SCHAAP,

Krommenie.

Fabrikanten van Blikemballage.

G. J. WISPELWEIJ & Co.,**ZWOLLE.****IJzergieterij.**

Machinefabriek en Ketelmakerij.

Galvanische fabriek voor vernikkelen.

C. D. HARMSEN,**HEERENVEEN.****Stoom-Metaalslijperij.****Verzekeringbank**„**De Nederlanden**”,Maatschappij van Levens-
verzekering,gevestigd te **ROTTERDAM.****Koninklijke Nederlandsche
MEUBELN - FABRIEK****H. P. MUTTERS & ZON,****'s-Gravenhage.**Meubelfabrikanten, Behangers
en Stoffeerdere.**VAN ARKEL & Co.,
UTRECHT.****Steen-, Pannen- en Vuurvaste-Steenfabrikanten.****N. BRENKMAN & Co.,
Rotterdam.**Eenige Agenten en Exporteurs van
het sterk koolzuurhoudend **Nassau**
Oberselteser, Snellesprong, Apolli-
naris en andere Tafelwateren, **Emser-**
Vichy-, Carlsbader-, Wildunger-, Hun-
yadi Janos, Franz Joseph en andere
Medicinale**BRONWATEREN.**

MAISON-DROUOT,
Lange Houtstraat 7,
DEN HAAG.
C. H. WESSER Jr.
2e-hands Meubelen,
ANTIQUITEITEN.
Kunstvoorwerpen.
Japansche en
Chineesche Artikelen.

W. HELLING & Co.,
Sigarenfabrikanten, ALKMAAR,
Fabriceeren Gezondheids-Sigaren 20, 25 en 30 Gulden per Mille.
Deze Sigaren zijn voorzien van een Mondstuk, waarin
Geprepareerde Watten, waardoor de rook gezuiverd, de stof
opgevangen en de Geur der Sigaren niet verminderd wordt.

V. SCHERTZER & ZONEN,
Hofleveranciers.
Bloemisten en Zaadhandelaars,
H A A R L E M.
PRIJSCOURANTEN worden op aanvraag gratis toegezonden.

J. DE KUYSER & ZONEN,
DELFT.
Boter- en Kaashandel.
Exportatie naar Oost- en West-Indië.
Bekroningen voor heen- en wederzendingen: Internationale
Tentoonstelling London 1880, Certificate of Merit. Amsterdam 1883,
Gouden Medaille.

Levensverzekering-Maatschappij
„PIËTAS”,
gevestigd te UTRECHT.
Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van
21 September 1862, No. 11.
Directeur: **A. J. SNOECK.**
De Maatschappij sluit alle verzeke-
ringen op het menschelijk leven, welke
uit statistieke gegevens te berekenen
zijn, als:
Verzekering bij overlijden,
Verzekering bij overleving of over-
lijden.
Verzekering bij overlijden, met be-
perkte premiebetaling.
Verzekering bij leven, op vooraf
bepaalden datum.
Uitzet-verzekeringen (met ophouden
van premiebetaling bij voor-overlijden
van den verzorger).
Dadelijk ingaande Lijfrenten.
Uitgestelde Lijfrenten.
Dadelijk ingaande Lijfrenten op twee
levens.
Weduwen-pensioenen.
Studie-beurzen, enz. enz.
De verzekerden deelen in de winst.

Stoomfabriek van Uurwerken
voor TORENS, KERKEN, STATIONS
en FABRIEKEN,
VAN
B. EIJSBOUTS
te ASTEN (N.-Brabant).
HOOGSTE ONDERSCHIEDING
Wereldtentoonstelling Antwerpen 1894.
Prijsccourant en Teekening franco op aanvraag.

B. H. EGBERTS & Co.,
DALFSEN.
OVERIJSELSCHÉ STOOM-CICHOEIJFABRIEK,
CICHOEIJ.
Eerediploma: Londen 1862.
BEKROOND: Arnhem 1863, Weenen 1873, Veendam 1873, Melbourne
1888, Amsterdam 1887, Antwerpen 1894, Amsterdam 1895.

Firma P. O. NICOLA,
Hofleverancier,
LEIDEN.
Vraag NICOLA's Zoute Bollen
EN
Haagsche Tafelbeschuit.
Bekroond met Gouden Medaille Brussel 1886.
Verkrijgbaar bij de voornaamste winkeliers in Comestibles en Koloniale Waren.

J. F. KRÖNER & ZONEN,
Hofleveranciers.
AMSTERDAMSCHÉ
Jaloezieën Fabriek.
SPECIAAL ADRES VOOR
Rolluiken, Zonschermen,
Marquisen, Tochtschermen,
Serrebedekking.
RIETEN LANCASTER
EN
Geschilderde Winkelgordijnen, enz.
AMSTERDAM, St. Luciensteeg 4.

Flesschenfabriek „DELFT”,
TE
DELFT.
Wijn-, Bier-, Cognac-,
Jenever-, INMAAK-,
Drops-, Kogelflesschen,
enz. enz.
In 300 verschillende soorten en
in diverse kleuren.
Vraag geïllustreerden Catalogus
Met 1894.

Veldman & Van Dongen,
AMSTERDAM,
NIEUWER AMSTEL en
HILVERSUM.
Fouragehandel.
Rijks- en Gouvernementsleveranciers.
Leveranciers van het
Koninklijk Nederlandsch Circus
OSCAR CARRÉ.
HANDEL IN
HOOF en STROO,
zoowel los als geperst.
Haver, Boonen, Meel, Lijnkoeken
en verdere Voeding- en
Mesting-Artikelen.
Goedkoopste adres
voor het
leveren van fourages voor Luxepaarden
per PAARD en per DAG.
Sluiten Contracten vooreen geheel jaar,
voor alle plaatsen in ons land, zoowel
voor binnen als buiten AMSTERDAM,
zelfde prijzen.
Concurreerende Prijzen.

SMITS' KNOLBEGONIA'S
werden in binnen- en buitenland steeds met eerste prijzen
bekroond.
Eene collectie kleine en groote Knollen, in alle kleuren gese-
pareerd, te leveren, is nog in voorraad. Vraagt prijsccourant.
JAC. SMITS,
Hofleverancier,
NAARDEN.

M. SAVRY & ZOON,
HAARLEM. (Holland).
Vernis- en Standolie-Fabrikanten.

P. E. MARTIN,
ZEIST.
Fabriek van Terra-Cotta,
BOUWORNEMENTEN.
Vazen en Tuinsieraden.

ANTH. AARTS,
LEERLOOIERIJ. — DONGEN.
LEVERT
uitgesneden geheele Onderwerken van Heeren-
Dames- en Kinderschoeisels,
Volgens de speciale modellen van elken Schoenfabrikant.

HOUBEN & STEEGH,
Stoom-Dakpannenfabrieken
te TEGELEN en BELFELD
bij VENLOO.
Specialiteit in
PLATTE PANNEN.
Leveringen onder Garantie.
MONSTERS FRANCO.

Koortswerend en Maagversterkend
AROMATIEK KINABITTER
van CORN. RADEMAKER,
CULENBURG.
25 Cent per Fleschje.

HILVERSUMSCHE
IJzergieterij en Machinefabriek,
ENSINK & Co.
Grofsmederij, Bruggen en Kapconstructies. Gietwerken voor
het Bouwvak. Installaties voor Fabrieken.

Varinastabak,
zoals men die in vroegere jaren rookte, wordt weder geleverd
door de **Firma G. HENDRIKS** te Kampen. Na zending
van postwissel à f 1.— ontvangt men 1/2 Kilo franco, fijn of grof.
Nabestelling zal volgen.

JACHTGEWEREN in alle modellen.
Revolvers, Jachtmessen, Patroontasschen enz.
JACHTHULZEN, koperen en kartonnen, in alle kwaliteiten
en kalibers, **PROPPEN, SLAGHOEDJES** en alle
verdere **TOEBEHOR.**
Alles aan uiterst billijke prijzen.
EDOUARD DE BEAUMONT,
GEWEERFABRIKANT.
Fabrieken te Maastricht en te Luik.
Geïllustreerde Prijsccourant op aanvraag gratis.

Het is verrassend,
met welke gemakkelijke
en vlugheid ieder in staat
is, met het
Echte Chemische
Roode Wrijfwas
een bijzonder fijnen duur-
zamen glans op de meubelen
te krijgen.
Let op Fabrieksmerk.
In Flacons en Doosjes alom verkrijgbaar.
Aanvragen en gros:
LOUIS WIJNBERG, Fabr. Groningen.

Wettig Gedeponceerd.

TEN HOUTEN & Co.,

IJ M U I D E N.

Alle soorten

Versche Zeevisch,

naar het Seizoen.

Verzending aan Hoteliers, Restaurateurs en Particulieren.

De Visch wordt **levend** in voorraad gehouden.

HENRI JULLIEN.

Horloges, Pendules,
Muziekdozen.

Speciale soorten voor tropische gewesten.

EN GROS. EN DÉTAIL.

Rokin 38 en Gapersteeg 2,
AMSTERDAM.

Opgericht 1843

VELTMAN & Co.,

Koninkl. Nederl. Gestikte-Deken-fabriek.

10, Korte Prinsengracht,

AMSTERDAM.

EVERTS en VAN DER WEYDEN,
HELMOND.

Fabriek van Moer-, Houtschroef-, Haak- en Hakkelbouten, Tirefonds Lascheinden, Moeren, Sluitingen, Draadnagels, enz. enz.

S. GOKKES & ZON,
DOETINCHEM (Holland).

Monopoliefabriek van het zoo gunstig bekende

GOKKES ELIXER

en verduurzaamde ADVOCAT.

Tevens fabriek van

FIJNE HOLLANDSCHE LIKEUREN.

I. BLOK & ZONEN,

Manufacture d'Horlogerie.

En tous genres et pour tous pays.

NIJMEGEN.
(Holland).

ANVERS.
(België).

Margarinefabriek „Holland”,
HELMOND (N.-B.)

Margarineboter en Mixtures.

Kantoor Amsterdam, Singel 179.

Zoowel voor Export als voor Europeesche consumtie.

KLOOS

BEKROONDE

Veiligheids Petroleum-Lampen

voor Huishoudelijk gebruik, Kantoor,
Werkplaats en Fabriek.

Deze Lampen kunnen bij het om- of afvallen
nimmer Brand of Brandwonden veroorzaken.

F. J. KLOOS, Zeevaartkundig Instrumentmaker.

Scheepskompassen, Boordseintlantaarns voor de
binnenvaart met Goud bekroond, alsmede
Top- en Ankerlantaarns. Voor de Zeevaart
Boord-Seintlantaarns, Mast- en Ankerlantaarns
met Rijks Certificaat, Kajuit-, Hut- en Ma-
chinekamer-Lampen.

F. J. KLOOS, Fabrikant.
Leuvehaven, ROTTERDAM.

A. A. KNUIJVER,

Gedempte Raam 9 & 11, 's-Gravenhage.

Nederlandsche fabriek van Gouden en
Zilveren Militaire, Civiele en Maço-
nieke Ornamenten, Vaandels,
Banieren en Decoratiën.

MAGAZIJN van WAPENS, KNOOPEN enz.
Restauratie van Oude Gobelines.

Verzendingen naar Oost- en West-Indië.

INGENHOES BUITENWEG & Co.

Koninklijke Ned. Rijtuigfabriek.

DE BILT.

Rijtuigen in alle genres, van bijzondere en solide constructie.

Agent:

M. TORCHIANA, Pretoria.

VAN WIJK & Co.,

Rotterdam — Berlijn.

Vernisfabrikanten.

Javasehe Bosh-Exploitatie M^d.

Voorheen P. BUWALDA & Co.

Levering van Djattihout (Java-Teak)
zowel in Balken en Platen als op maat,
gezaagd tegen uiterst lage prijzen.

De Directie,

KANTOOR: Doelenstraat 12/14.

STOOMZAGERIJ: Overzij van het IJ,
Westelijk van het Tolhuis,
AMSTERDAM.

JAN ENGELS,
DORDRECHT.

Distillateur van fijne Likeuren.

Handel in Binnen- en Buitenlandsch
Gedistilleerd en Wijnen. Beveelt bijzonder
aan zijne nieuwe Likeuren:

**JAN ENGELS Ladiesaperitive en
Wilhelmina-Likeur.**

CHAMPAGNE,

GAUTHIER FILS, te Ay-Champagne.

Generaal-Agent voor Nederland:

LÉONCE SERRUYS, Dordrecht.

DE GOUDSCHE

Machinale Garens spinnerij

TE GOUDA.

SCHOEN-, ZEIL-, WEEF-, KAM-
en VISSCHERSGAREN.

Bind- en Paktouw, enz.

VAN RENNES

Petroleummotoren.

Machinefabriek „DRAKENBURGH.”

D. W. VAN RENNES,
UTRECHT.

J. M. SCHAAF,

Botersloot 171, Klaversteeg 9,
ROTTERDAM.

Spiegel-Vensterglas en Glazen Stolpen.
Glasverzekering „De Voorzorg”.

ZANDSTEEN, HARDSTEEN,

Zweedsch Graniet, Keien, Kalk,
Céramique & Namensche VLOERTEGELS.

PIERRE JANSSEN.

ANTWERPEN. ROERMOND.
Alles rechtstreeks van de Carrières.

E. NOACK,

Noordblaak 9,

ROTTERDAM.

Stoomfabriek van fijne Vleeschwaren en
Conserven.

(GOTHAER, BRUNSWIKER en GELDERSCHE VLEESCHWAREN.)

Gebrs. **PRAKKE,**
EIBERGEN.

Engelsch-Lederen, Kroonleder en
Rawbide Drijfriemen,

Katoenen-, Kameelharen- en Balata
Drijfriemen,

Snaar-, Bind- en Naalriemen van bruin
en geel Kroonleder,
Victoria-Lederen, Kroonlederen en
Oaktanned Slagriemen.

De beroemde Blauwe Chroomleder
Slagriemen.

16 Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.
EEREKRUIS — Amsterdam 1895.

P. DELOSIE, Rotterdam.

Horloges, Pendules, Klokken.

Regulateurs-Fournituren
en Gereedschappen in 't groot.

Eenig leverancier der Regulateur-Uurwerken
ten behoeve der Staatsspoor in 's Rijks Over-
zeesche Bezittingen.

A. HAAK & ZONEN,
AMSTERDAM.

Stoom-Wagenmakerij en Smederij.

Gevestigd sedert 1843.

FABRIEK VAN ALLE SOORTEN

twee- en vierwielige voertuigen en
rollend materieel.

Crediet-Vereeniging

te AMSTERDAM, Keizersgracht 277, Telefoonnummer 42.

Directie:

A. H. BÜCHLER, Mr. P. A. TENCKINCK en
Jhr. Mr. E. W. BERG.

Agentschappen te Rotterdam, 's-Graven-
hage, Utrecht, Leeuwarden, Groningen, Zwolle,
Alkmaar, Tilburg, Dordrecht en Middelburg.

Deze Vennootschap verleent Credieten
tegen eene rente in verhouding tot het wissel-
disconto der Nederlandsche Bank.

Zij belast zich met incasseering, uitbe-
taling enz. voor een ieder, die van hare
tusschenkomst wenscht gebruik te maken, en
ontvangt geld en geldswaarden à deposito
tegen eene rente, als in de dagbladen aange-
kondigd.

Luxe-Rijtuigfabriek

BUITENWEG & Co,

Velperweg, Arnhem.

Chemische Fabriek „Rotterdam”,
ROTTERDAM.

Fabriek van Glycerine voor technisch
en pharmaceutisch gebruik.

Specialiteit van

DYNAMIET-GLYCERINE.

Wijnhandel

VAN

R. WALTER ZOON,

te GRAVE.

Het oudste en best bekende Huis voor
Rijnwijnen in Nederland.

Proefmanden, inhoudende 12 flesschen
in 4 soorten, worden franco alle spoor-
wegstations in Nederland gezonden tegen
rembours in de volgende prijzen:

f 11.—, f 17.50, f 25.— en f 30.—.

Vraag Prijscurant

B. VAN DEN MEIJDENBERG,

TILBURG.

Handelaar in Venster- en Spiegelglas en Verfwaren.

Inrichting voor het graveeren en ornamenteeren van

VENSTER- en SPIEGELGLAS.

Bekroond te Amsterdam 1883 met een Zilveren en een Bronzen Medaille.

MIJNSSSEN & Co.,

Ingenieurs en Electrotechnici,
AMSTERDAM.

Transformatoren. Accumulatoren.
AANLEG VAN
ELECTRISCHE SPOORBANEN.

P. N. VERSTEEG,

Molen „DE HOOP”, Baarsjes 96.
SLOTEN — AMSTERDAM.

Malerij en Handel in
Vuurvaste Cement,
Gemalen en gewasschen Krijt,
PIJPAARD, WARMERSLIJF,
SCHELPEZAND.
Brusselaard voor Gieterijen, enz. enz.
LOONMALERIJ
voor alle mogelijke artikelen.

Gebr. TICHELAR,

MAKKUM.

Fabrikanten van Witte en Geschilderde
MURTEGELS.
DELFTSCH
AARDEWERK.
DAKPANNEN, VLOEREN.
Filtreermachines, enz.
Zilv. Med., Antwerpen 1894.

J. VAN EIJK,

Spuistraat 74, AMSTERDAM.

FABRIKANT IN
HOUTEN SCHOORSTEENMANTELS.
Gedraaide en Gebeeldhouwde Hoofd-Balusters en Tusschen-Balusters.
DEURKRUKKEN enz. enz.
Alles tegen de meest concurrerende prijzen.
Op aanvraag teekening.

L. VAN DER WEIDEN,

KRIMPEN a/d LEK.
IN
HEIPALEN.

GESTEL & ZOON,

EINDHOVEN.

Etiquettenfabriek.
Kunst- en
Handelsdrukkerij.
Reclame-Artikelen.
Photo-Lithografie.

H. SWARTTOUW,

DELFT.

Sigarenfabriek.
Geïmporteerde
CIGARETTEN
EN GROS.

Gebr. F. & J. VAN BUUREN,

Zuideinde 115,
DELFT.

Meubeltransport voor Binnen- en
Buitenland en in de Stad.
Lossen van alle goederen uit Spoor-
wagons en Stoombooten.
Belasten zich tevens met bezorgen
van Machinerieën en andere leveran-
ciën aan 's Rijks Werkplaatsen en
Magazijnen.
Commissie en Expeditie Douane
Formaliteiten enz.

H. POST,

Rijswijk Z.-H.

Hofleverancier van H. M. de Koningin-Regentes.

SPECIALE ROZENCULTUUR.

Mijne STAM-, STRUIK- en KLIMROZEN etc. zijn bekend als de schoonste
en mildbloeiendste op dit gebied. Prachtige kwaliteit. Prijzen billijk, doch per
correspondentie. Voor eene aanplanting van belang kom ik gaarne over om tevens
van raad voor de ligging van de perken etc. te dienen.

POST'S-ROZENMEST

bleek ook gepasseerd jaar afdoende te zijn, gaf schoone bloemen en planten. Is
gemakkelijk toe te dienen. In kistjes van 1, 2½ en 5 kilo.

Prijzen billijker voor 1896.

VRAAG NOLLEN's Beschuit.

Bekroond Gouden Medaille, Hoogste Onderscheiding, AMSTERDAM 1894.
GENT, Zilveren Medaille, 1893. Scheikundig onderzocht door Dr. P.
WOLTERING.

P. J. NOLLEN, 's-Bosch.

Geen naad in 't Been.

HEEREN

Tricot-Onderpantalone.

Lengte van het been gemeten langs de buitenzijde.

100 cM.	105 cM.	110 cM.
à f 12.75	à f 14.—	à f 15.50
per dozijn.		

Sterke 3-draadskwaliteit: uitstekend goed passend en
solied afgewerkt model; zijn beter en dragen aangena-
mer dan ander fabrikaat in dezen prijs. Franco mon-
sterzending door Nederland. Dunne kwaliteiten ver-
krijgbaar geschikt voor Indië en Transvaal.

Opgericht 1846. **SCHENK & Zn.,** Gouda.

DIRK VAN OOSTVEEN,

HOMMEL bij Utrecht.

FABRIKANT VAN

Machinale IJzeraarden Buizen

EN

VUURVASTE STEENEN.

VAN RENESSE'S TAFELBIEREN.

P.E. DUBBEL PRINCESSE,

DUBBEL GERSTE,

Wilhelmina-Lager,

zuiver, krachtig, aangenaam van smaak.

Verkrijgbaar bij onze Bottelaren, op verschillende plaatsen.

Gorinchem.

A. F. VAN RENESSE & Co.

F. J. RAKEN,

AMSTERDAM.

Machinerie en verdere Benodigdheden tot fabricage
van Limonade en Koolzuurhoudende Wateren.

Gebrs. VAN HASSELT,
STOOM-
Steefabrikanten,
KAMPEN.

CHARLES DE STERKE,

Leuvehaven 127, ROTTERDAM.

MAGAZIJN VAN
Gas-, Stoom- en Waterleiding-Artikelen.
Specialiteit in AARDEWERK, als:
Complete Waschtafels, Closets, Baden, Badkachels, etc. etc.
Catalogussen en Prijscuranten op aanvraag gratis verkrijgbaar.

Ziet en oordeelt.

Hotel Toelast

is het goedkoopst en best adres.
Groote Markt, ARNHEM.

Aanbevelend,

J. VAN DE NOORT.

H. P. VAN DIJK,

AMSTERDAM.

Likurstokerij 't SCHIPBLOK.

Opgericht Anno 1813.

BOONEKAMP-

Oranje Bitter,

CITROEN-BITTER.

FIJNE LIKEUREN.

KRUIDEN-ELIXER.

Punsch-Siropen.

Firma J. S. Hooghiemstra,
UTRECHT.

Fouragehandel.

Stoom-Korenmolens.

Maïskoekenfabriek.

Wittevrouwensingel No. 7.

Intercomm. Telefoon-verkeer No. 74.

Koekbakkerij,
R. REGENBOGEN,
Peperstraat, SNEEK.

Mijne verduurzaamde FRIESCHE
KOEK, ONTBIJTKOEK en SUCADE-
KOEK, verpakt in kistjes van 8 stuks,
worden tegen toezending van postwissel
f 2.50 franco verzonden naar alle
plaatsen in ons land. Geschikt voor export
naar Oost en West.

Uitsluitend gemaakt van zuivere grond-
stoffen.
Voor winkeliers ook per stuk ver-
krijgbaar.

Vraag Prijsopgave.

W. F. G. L. SPAAN,

Distillateur 1e Klasse,
LIKEURSTOKER
EN

Handelaar in Buitenlandsch
Gedistilleerd.

Hooftskade 150,

's-GRAVENHAGE.

Telefoonnummer 165.

Nederlandsche Oliefabriek te Delft.

**DELFTSCHE
SLA-OLIE**

Verkrijgbaar bij alle Winkeliers in Nederland.

Voor
Tafel
en
Keuken.

GLASFABRIEK LEERDAM,

VOORHEEN

Jeekel, Mijnsen & Co.,
AMSTERDAM.

FABRIKANTEN VAN

Gekleurd en Ongekleurd,
Geslepen, Gegraveerd,
Geëts en Geperst

Kristallen en Halfkristallen
TAFELSERVIEZEN, FLESSCHEN etc.

Bekroond op verschillende Ten-
toonstellingen.

JEEKEL & Co.

FABRIEKEN TE

LEERDAM.

KANTOREN EN MAGAZIJNEN:

AMSTERDAM, Groenburgwal 5;
te ROTTERDAM, Haagsche Veer 34-35.

BEKROOND:

Gouden Med.: Amsterdam 1887,
Brussel 1888.

Antwerpen 1894.

Zilveren Med.: Parijs 1889.

Demijohns, Wijn-, Bier-, Jenever-,
Likeur-, Olie-, Bessennat-, Inmaak- en
andere Flesschen.

De Nederlandsche Maatschappij
van BRANDVERZEKERING
gevestigd te TIEL.

Opgericht in 1833,

KAPITAAL één Milioen gulden.

Reservefonds f 252.620.61
Andere reserves f 707.349.68

Verzekert tegen billijke, vaste premie
alle onroerende en roerende goederen,
binnen het Koninkrijk der Nederlanden,
tegen schade ontstaan door brand, of
door het inslaan van den bliksem, ook
al heeft dat inslaan geen brand ten
gevolge gehad.

W. VAN DER EERDEN,
Bokstel.

STOOMWEVERIJ

VAN

Ruw, Blank en Gebleekt Linnen.

SPECIAL INGERICHT

tot het vervaardigen van

DEKKLEEDEN

voor Spoorwagens, Stoombooten enz.

Geprepareerd geheel water-
dicht LINNEN.

OUD-HOLLAND.

VAN GORKUM's
echte Friesche
BOERENJONGENS

zijn overal verkrijgbaar.

Bekroond met Gouden Medaille,

Hoogste Bekroning.

Hoofdagente voor Amsterdam:

Firma J. H. HAASMA & ZN.,
N. Z. Voorburgwal 26.

G. C. VAN GORKUM, Sneek,
DISTILLATEUR.

SPIEGELGLAS, VENSTERGLAS.
Atelier voor Loodbeglazing.

FILIALEN:

te HOORN: Grootte Noord 63.

te GRONINGEN: Coehoornsingel.

VERFWAREN, DROGERIJEN.
Specerijen, Chemicaliën.
SCHILDESGEREEDSCHAPPEN.

Machiniekamerbehoefden.

VERNISSTOKERIJ.
Technisch Chemische Fabriek.

Firma JAN HOUWINK Gz.,
SNEEK.

Kantoor: Oude Koemarkt.

Magazijnen: Grootzand, Kaatsland.

Fabriek bij Geene.

FABRIEK VAN
Pepermunt, Gomen en Suikerwerken,

VOORHEEN

HOEK & Co.
AMSTERDAM.

Het beste adres voor
Gomartikelen, Suikerwer-
ken en Droppastilles.

G. AGTERBERG,
Directeur.

Amerikaansche Waltham Mass.

HORLOGES.

Eenig Agent voor

Nederland & Koloniën

Bt. JOËL BEER,

AMSTERDAM.

„Speciaal en Gros”.

Gezond en Lekker

is het beroemde

v. d. Veen's Elixer

wekt den eetlust op en
bevordert de spijsver-
tering. Ook in mineraal
of gewoon drinkwater.

Levert het gezondste
en zuiverste Bittertje.

In de voornaamste
Slijterijen, Café's enz.
te bekomen.

Voor in 't groot aan
de Arnheimsche Bitter-
fabriek

Firma v. d. Veen en

J. A. Sleijster

Oudste Bitterfabriek in Nederland.

Nederlandsche Stoomfabriek

VAN INBRAAKVRIJE, MET STAAL GEPANTSERDE

Brandkasten en Kluisdeuren,

J. LIPS Bz.

MAGAZIJN:

Groenmarkt 9, DORDRECHT,

en Depôt

Koninklijke Magazijnen

J. VAN ZANTEN & Co.,

Hofleveranciers.

Veenestraat, DEN HAAG.

D. J. FIKKERT, Almelo.

Hofleverancier.

LINNENMAGAZIJN TWENTHE.

Ph. VAN PERLSTEIN & Zn., DOETINCHEM.

Doetinchemsche Stoom-Likeur en Pomeranzen-Spiritusfabriek. — Stoomdistilleerderij.

SPECIALITEITEN IN

Fijne Elixers en Verduurzaamde Advocaat.

Eenigste Fabrikanten der **Advocaat Anti-Diabétique**, meer bijzonder vervaardigd ook ten gebruike voor lijders aan suikerziekte, welke geheel vrij is van eenige suikerstoffen of Glucose.

BEKROOND:

Wereldtentoonstelling Parijs, Keulen en Gent 1889: **EERE-DIPLOMA, GOUDEN en ZILVEREN MEDAILLES.**
Wereldtentoonstelling Amsterdam 1895: **GOUDEN MEDAILLE.**

Firma „W. A. SCHOLTEN”

HOOFD-BUREAU

Telegram-adres: SCHOLTEN.

GRONINGEN (Holland).

Intercommunaal.
Telefoon No. 155.

Handels merk.

Afdeulings-kantoren:

To GRONINGEN { voor de Suikerraffinaderij en Kandijfabriek te Groningen.
" " " " Aardappelmeel- en Siroop-, Sago-, Gepakt Meel- en Gomfabrieken te Hoogezand,
" " " " Zuidbroek, Muntendam, Veendam, Zuidwending en Stadskanaal.
" ROTTERDAM (Wijnstraat 35) { voor de Veenderij, Turfstrooiselfabriek en Fabriek
" LONDON S.E. (Dockhead Wharf, Shad Thames) { van machinaal geperste Turf te Kiazienaveen, gem.
" SAPPENEER voor de Stroocarton- en Papierfabriek te Sappeneer, Emmen (Drenthe).
" BRANDENBURG a/H. " " Aardappelmeel-, Siroop-, Dextrine- en Suikerfabrieken te Brandenburg a/H. Landsberg a/W. en Podeljuch b/Stettin.

Houtbereiding tegen bederf.

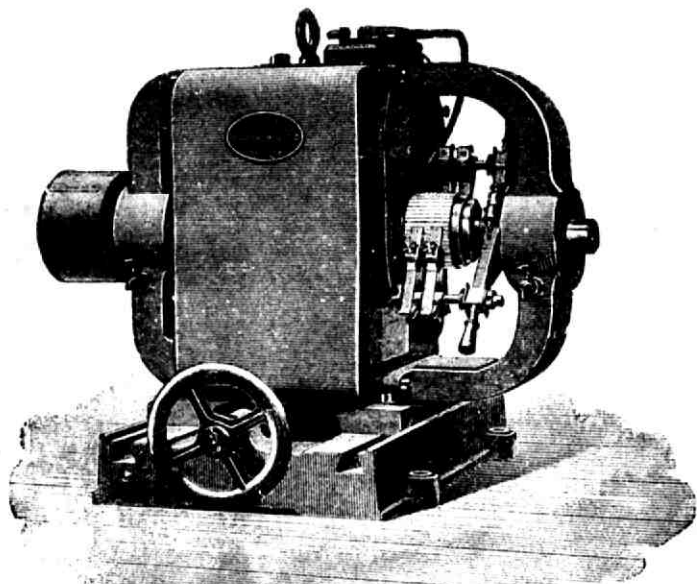
KYANISEERINRICHTING.

H. LENSINK, Arnhem,

levert pasklaar gekyaniseerd (rot- en zwamvrij) Rasterwerken
Schuttingen, Broeibakken, Vloeren, Vloerribben, enz. enz.
Eenig zeker werkend reuk- en kleurloos middel.

WILLEM SMIT & Co.

Electrische Machinenfabriek. — SLIKKERVEER.

½ tot 10 Kilo Watt Type
Dynamo's en Motoren

Bliksemafleiders. W. C. OLLAND,
UTRECHT.

Koninkl. Fabriek van Landbouw- en andere Werktuigen.

IJzer- en Metaalgieterij. — G. STOUT, TIEL. — Stoomhouthagerij.
Parel-Koffiemachines voor rondboon. — Trieurs voor Granen, Rijst en Tropische producten. — Sproeimachines voor Bouillie Bordelaise.

Gasmeterfabrikant,

Aannemer v. Hoofdleidingen
voor Gas en Water.

GEORG WILSON,

DEN HAAG.

Complete Installaties van

Spinnerijen, Sterkerijen, Weverijen,
Koper- en IJzergieterij, Machinefabriek,
Koperen Kranen en Afsluiters.

Tattersall & Holdsworth,

ENSCHDEDE.

Koninklijke Nederlandsche Kabinet-Inkt-Fabriek
NEELMEIJER & Co., (D. C. L. NEELMEIJER JR.) Apeldoorn.

Schrijf-, Copieer- en Stempelinkt. Vloeibare Lijm, Zegellak enz.
Zilveren Medailles Parijs 1889, Antwerpen 1890, Amsterdam 1892, Batavia 1893;
Gouden Medaille Antwerpen 1894; Eere-Diploma's Nizza 1890, Madrid 1890.

Koninklijke Tapijtfabriek. — Deventer.

Directeur: P. G. VAN SCHERMBEEK.

ACHTTIEN Binnen- en Buitenlandsche bekroningen meermalen in Goud. Smyrna-Tapijten

KINA DRUPPELS
van Dr DE VRIJ.

Het krachtigst werkend middel tot bestrijding
van Malaria (Binnenkoorts), Bloedarmoede,
Bleekzucht enz., worden uitsluitend verkocht
in verzegelde flacons gedekt door neven-
staand fabrieksmerk, à f 1.— per flacon.

Alom verkrijgbaar en tegen toezending van
postwissel à f 1.15 rechtstreeks en franco uit de

Chemische Fabriek van H. NANNING, Den Haag

WISSELS

worden op zeer voordelige voor-
waarden geïncasseerd door

PARREL & Co.,

in Effecten etc.

WINSCHOTEN.

De Arnhemse Bankvereniging,

BOON HARTSINCK & PLIESTER,

Koningstraat F 15, te Arnhem

met BRANDVRIJEN KELDER, gele-
genheid gevende tot het huren van
daarin geplaatste Brandkasten, neemt
gelden à deposito, belast zich verder met
het doen van Bankierszaken enz.

Vraagt

Blanc

Deze
Scheerzeep,
die gedu-
rende bijna
honderd
Gedep. Fabriekmerk, jaren haren
roem handhaaft, en weermalen
met goud bekroond, munt
uit door groot vetgehalte,
waardoor zij duurzamer en
daarom voordeliger is, dan
andere als Scheerzeep aange-
bodene soorten.

ALOM VERKRIJGBAAR.

Fabrikant:

ISAAC BOUSQUET & Co.,
Delft (Holland).

Stoom-Tabaksfabriek

„De rustende jager”.

Meppel — Holland.

Met Goud bekroond — Amsterdam 1895.

Vraagt:

Coymans-Elixer,

(FIJNSTE MERK)

bekroond met 14 Gouden Medailles.

J. G. COOYMANS & ZOON,
's-Hertogenbosch.

Jansonius Thee

GRONINGEN.

Overall verkrijgbaar.

Chineesche

► Karaktertrekken

DOOR

W. MEISCHKE SMITH.

met bijna 200 Illustratiën.

in kleuren gedrukt, van

J. VAN OORT.

PRIJS in rijk geïllustreerde
omslag f 2.50. Gebond f 2.90.

HELM Cacao

der
NEDERLANDSCHE CACAOFABRIEK
TE
HELMOND

is, blijkens de attesten, om hare
SUPERIEURE QUALITEIT
RIJK VOEDINGSGEHALTE
en GROOTE ZUIVERHEID
zeer aan te bevelen
als VOEDINGS-
en als GENOTMIDDEL.

Alom Verrijgbaar

Uitsluitend in bussen, voorzien van ons

GEDEPONEERD FABRIEKSMERK.

Hoofdvertegenwoordiger voor Nederland de Heer A. OVERWEG, Rotterdam.

ZUIVERE FRIESCHE BAAI

van BOUWE TACONIS, Leeuwarden.

Stoomtabaksfabriek „DE OLDEHOVE”.

Houdt zich tevens aanbevolen voor de levering van zijne andere soorten
TABAK, allen uitmuntende door Kwaliteit.

In bijna alle finke plaatsen reeds Verkoopers gevestigd.

B. VETH & Co. Delft (Holland.)

STOOM-ZUIVELFABRIEK.

Fabriekmatige bereiding uit Koemelk van Roomboter en Komijnekaas.

BINNEN- en BUITENLANDSCHE HANDEL.

VERZENDINGEN NAAR

OOST- en WEST-INDIË en ZUID-AFRIKA.

Levering van prima kw. VERSCHE ROOMBOTER,
door het geheele land, in iedere gewenschte hoeveelheid.

BEKRONINGEN:

London Dairy show 1880, 3e prijs, bronzen medaille — Landbouwtentoonst.
Gorinchem, Sept. 1886, twee 3e prijzen, br. med. — Idem Alkmaar Sept. 1891, 1e pr.
verg. z. med. en 2e pr. z. med. — Nationale Botertentoonst. Wageningen, Juni 1892,
eervolle verm. — Landbouwtentoonst. Sept. 1892, Leiden, twee 1e pr. verg. zilver med.
— Idem Sept. 1893, Amsterdam, 2e pr. zilver medaille.

Onze boter staat onder voortdurende controle van het Bureau voor Chemisch
en Microscopisch Onderzoek van de Heeren Dr. P. F. VAN HAMEL ROOS en
A. HARMENS Wzn., te Amsterdam.

HOLLANDIA'S KINDERVOEDSEL

Bekroond met

Certifice. v. Verdienste Eerste klasse en Gouden Med. Calcutta
1883-84, Eerste klasse Orde van Verdienste Melbourne 1888-89,
door de Academie Nationale à Paris en wijders met 11 Gouden en
Zilveren Medailles op onderscheidene Tentoonstellingen.

De Gecondenseerde Melk van de Fabriek Hollandia te
Vlaardingen en Bolsward, wordt voortdurend gebruikt in de
Kinderbewaarplassen der voornaamste steden van ons land en dankt
haar toenemend debiet aan de deugd, dat ze in vereniging met
andere voedzels steeds goed wordt verdragen. Omtrent de waarde
van dit voedsel vindt men de belangrijke mededeelingen in het
Weekbl. van het Ned. Tijdschrift v. Geneesk. omtrent samenstelling
en in het Weekbl. v. Pharm. Hollandia's Gecondenseerde
Melk is verkrijgbaar bij ALLE VOORNAME WINKELIERS en
COMESTIBLES-HANDELAREN.

Delftsche Distilleerderij, Gist- en Spiritusfabriek, voorheen VAN MEERTEN & ZONEN, DELFT.

Levering naar Binnen- en Buitenland van fijnste kwaliteit:

GIST, JENEVER, BRANDEWIJN

Gemethyleerde Spiritus.

JOHs. SIBLESZ, Arnhem,
eenig Magazijn uitsluitend in THEE.

Fotografie-Artikelen,
E. FISCHER Jr.,
Gelderschedade 88, AMSTERDAM.